

ՄԱՅՐԵՆԻ
ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

8

«ՆՈՐ
ԴՊՐՈՅ»
հրատարակչություն
ԵՐԵՎԱՆ
1996

Մարիետ Միմոնյան,
Մուսան Մարկոսյան

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ
8-րդ դասարան

Եր.: «ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ», 1996, 288 էջ

© «ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ»
հրատարակչություն
1996

ՄԱՐԻԵՏ ՄԻՄՈՆՅԱՆ
ՍՈՒՍԱՆ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

8

«ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ»
հրատարակչություն

ՇՈՒՆՁՔ ԿԸ ԺՈՂՎԵՍ...

Հունձք կը ժողվեմ մանգաղով,

- Լուսնակը յարս է -

Ակոս-ակոս ման գալով,

- Սիրածս հարս եղ

Գլխերաց եմ ու բոպիկ,

- Անո՛ւշ եմ հովեր -

Արտերուն մեջ քափառիկ,

- Մազե՛րն եմ ծովեր:

Ցորեն, կակաչ, կարոտով,

- Կաքավը կու լա -

Կապեցի մեկ նարոտով,

- Չեռքերն եմ հինա:

Հասկերուն մեջ, վերև եմ,

- Ասուպը անցավ -

Աստղեր մյուռոն կը ծորեն,

- Դեմքը լուսացավ:

Քանի՛ խուրճեր շաղերով,

- Վարդենին քաց է -

Ես կապեցի խաղերով,

- Ծոցիկը քաց է:

Արտս խոզանով մնաց.

- Կ'երթա՛ լուսնակը -

Դեզերով լեռ եմ շինած,

- Սի՛րտս է կրակը:

Մանգաղս քարին եկավ.

- Յարս յա՛ր ունի -

Քարեն լոբիկը թռավ,

- Լե՛րդս կ'արյունի:

Նարոտ - 1. գույնզգույն թելերից ոլորած հաստ թել

2. հարսանիքի օրը փեսայի ու հարսի վզին կապվող

կանաչ - կարմիր ժապավեն

մյուռոն - մկրտությունների և օծումների ժամանակ գործածվող անուշա-
բույր յուղ

խոզան - հացահատիկի հնձելուց հետո մնացող ցողունի մաս

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրի՛ր:
2. Առանձնացրո՛ւ բանաստեղծության կենտ և զույգ համարներով տողերը:
3. Ի՞նչ է ներկայացված կենտ համարներով տողերում:
4. Ի՞նչ է ներկայացված զույգ համարներով տողերում:
5. Ինչո՞վ են կապվում իրար հետ կենտ և զույգ համարներ ունեցող տողերը:
6. Ներկայացրո՛ւ քնարական հերոսի տրամադրությունը:
7. Ինչպե՞ս են կապվում բնության պատկերները քնարական հերոսի տրամադրության հետ:

ԵԴԻՇԵ ՉԱՐԵՆՑ

* * *

Գիշերը ամբողջ հիվանդ, խելագար,
Ես երազեցի արևի մասին:
Շուրջս ո՛չ մի ձայն ու շուկ չկար.
Գունատ էր շուրջս՝ գիշեր ու լուսին:
Ես երազեցի արևի ոսկին,
Տենչացի մրա հրաշքը խնդուն՝
Ուզեցի սիրել շուկն իմաստուն՝
Արևաման, արմավառ խոսքի,
Բայց շուրջս այնպես գունատ էր, տկար.
Խոսքեր չկային, ու արև չկար...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրի՛ր:
2. Բացատրի՛ր *արևանման խոսք*, *արմավառ խոսք* բառակապակցությունները:
3. Ցո՛ւյց տուր բանաստեղծության մեջ եղած հակադրությունները:
4. Դո՛ւրս գրիր փոխաբերությունները:
5. Ո՞րն է բանաստեղծության փոխաբերական իմաստը:
6. Վերնագրի՛ր բանաստեղծությունը:
7. Բնութագրի՛ր այս բանաստեղծության հերոսին:

Քառյակներ

* * *

Ծով է իմ վիշտն անափ ու խոր՝
Լիքն ակունքով հազարավոր,
Իմ զայրույթը լիքն է սիրով,
Իմ գիշերը՝ լիքն աստղերով:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացատրի՛ր հետևյալ հակադրությունները.
Վիշտ՝ լիքն ակունքով,
Չայրույթ՝ լիքը սիրով,
Գիշեր՝ լիքն աստղերով:
2. Ո՞ր պատկերը կընդգծես: Ինչո՞ւ:
3. Մեկ նախադասությամբ արտահայտի՛ր քառյակի իմաստը:
4. Գրի՛ր *անափ* բառին իմաստով մոտ բառեր:

* * *

Ձուր եմ փախչում, ինձ խաբում,
Հազար կապ է ինձ կապում.
Ամենքի հետ ապրում եմ,
Ամենքի չափ տառապում:

1. Ի՞նչ «*հազար կապ*» է կապում բանաստեղծին:
2. Ի՞նչպե՞ս ես հասկանում «*Ամենքի հետ ապրում եմ, ամենքի չափ տառապում*» նախադասությունը:

* * *

Ինչքա՞ն ցավ եմ տեսել ես,
Նենգ ու դավ եմ տեսել ես,
Տարել, ներել ու սիրել,
Վատը՝ լավ եմ տեսել ես:

* * *

Քանի՜ ձեռքից եմ վառվել,
Վառվել ու հուր եմ դառել,
Հուր եմ դառել՝ լույս տվել,
Լույս տալով եմ սպառվել:

* * *

Ոնց է ժպտում իմ հոգին
Չարին, բարուն, ամենքին.
Լույս է տալիս ողջ կյանքիս
Ու էն ճամփիս անմեկին:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Քառյակներից ընտրի՛ր մեկ նախադասություն, որն արտահայտում է դրանց հիմնական իմաստը:
2. Համեմատի՛ր այս քառյակները «Իմ երգը» բանաստեղծության հետ: Ո՞րն է դրանց ընդհանրությունը:
3. Համեմատի՛ր այս երկու քառյակը նախորդ երկու քառյակների հետ: Ո՞րն է դրանց ընդհանրությունը:

* * *

Արևելքի Եդեմներին իջավ պայծառ իրիկուն,
Հեքիաթական պալատներում սպասում են իմ հոգուն.
Ի՞նչ եմ շինում էս ցեխերում, աղմուկի մեջ վայրենի,
Ա՛խ, քե նորից գտնեմ ճամփեն դեպի էճտեղ՝
դեպի տուն:

* * *

Հե՛յ ազահ մարդ, հե՛յ անգոհ մարդ,
միտքդ երկար, կյանքդ կարճ,
Քանի՛ քանիսն անցան քեզ պես,
քեզնից առաջ, քո առաջ.
Ի՛նչ են տարել նրանք կյանքից,
որ ի՛նչ տանես դու քեզ հետ,
Խաղաղ անցիր,
ուրախ անցիր երկու օրվան էս ճամփեդ:

* * *

Աղբյուրները հնչում են ու անց կենում,
Ծարավները տենչում են ու անց կենում,
Ու երջանիկ ակունքներին երագում՝
Պոետները կանչում են ու անց կենում:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ո՞ր բառերն ու հնչյուններն են ստեղծում քառյակի ուժը:
2. Բացատրի՛ր քառյակը տող առ տող:

- Էս է, որ կա... Ճիշտ ես ասում. քատյ բե՛ր:
- Էս էլ կերթա՝ հանց երագում, քատյ բե՛ր:
Կյանքն հոսում է տիեզերքում զնգալեն,
Մեկն ապրում է, մյուսն սպասում. քատյ բե՛ր:

1. Բացատրի՛ր *զնգալեն* բառի գործածությունը:

Դ.ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մատերազմը տակնուվրա անելով հասարակական կյանքը՝ խանգարեց նաև թե՛ գրողների և թե՛ Գրողների ընկերության նորմալ գործունեությունը: Գրական ուժերը ցրվեցին զանազան կողմեր. Թումանյանն էլ, իբրև Հայոց Ազգային բյուրոյի անդամ, տարվեց ազգային-քաղաքական կյանքով: Գերազանցապես հասարակական խառնվածքի տեր և զգալուն մարդ՝ նա հանգիստ մատել-դիտել չգիտեր. մեկ տեսնում էիր գնացել է ռազմաճակատ, մեկ՝ վիրավորների մոտ, մեկ՝ Էջմիածին, ուր այդ ժամանակ կուտակված էր Վանի և մյուս շրջանների գաղթականությունը, և ուր ճարակում էր անողորմ տիֆը: Իր կյանքը վտանգի ենթարկելով՝ նա կազմակերպում էր գաղթականների օգնությունը, ընդհարվելով անգամ կաթողիկոսի հետ: Պատմում էին, թե կաթողիկոսը մերժել էր վանքապատկան ինչ-որ մի տուն և ս տրամադրել գաղթականներին: Թումանյանը պահանջել էր զայրացած: Կաթողիկոսը, բանաստեղծի այդ տոնից վիրավորված, կամեցել էր հասկացնել իր իրավունքը.

- Հիշեցե՛ք, պարո՛ն Թումանյան, որ ես Ամենայն Հայոց կաթողիկոս եմ:
- Իսկ ես՝ ամենայն հայոց բանաստեղծ:

Թումանյանը Էջմիածնում մնաց, աշխատեց մի քանի ամիս: Իսկ երբ պատերազմը զնալով աղետավոր ծավալ ստացավ մեր սահմանների վրա և մեր սահմաններից ներս, ու վտանգը հասավ մինչև Շիրակ, և երբ սպասվում էր, թե Լոռու և Փամբակի հայ ու թուրք խաղաղ ժողովուրդները կարող են մութ պրովոկացիայով ծառանալ իրար դեմ, այդ ժամանակ Թումանյանը, որ 1905 թ. սպիտակ դրոշը ձեռին Լոռու սարերում ու ձորերում համերաշխություն էր քարոզել հայ և թուրք գյուղացիներին՝ չթողնելով ենթարկվել ցարական ագենտների պրովոկացիային և եղբայրասպան կոիվ սկսել իրար դեմ, հիշելով իր հին դերը, կազմեց լռեցիների և փամբակեցիների հայրենակցական միություններ, առաջարկեց մայրիկ ուղարկել այդ շրջանները՝ հայ և թուրք ժողովուրդին հորդորելու, որ իրար հետ հաշտ լինեն և չենթարկվեն պրովոկացիաների:

- Նրանց պետք է հասկացնել, որ բոլոր նվաճողներն ու տիրակալները ժամանակավոր են, այսօր կան, վաղը չկան, իսկ դուք՝ դարավոր հարևաններ եք, շարունակ ապրել եք իրար մոտ և դեռ պիտի ապրեք: Այնպես որ՝ ձեր բոլորի շահը պահանջում է՝ մնալ հաշտ ու համերաշխ:

- Այ տեսնում եք՝ ամեն ազգի մեջ լավն էլ կա, վատն էլ, բայց մենք միշտ վատությունների մասին ենք խոսում: Գրողի դերը պիտի լինի վեր հանել եղ լավը և դատապարտել վատը:

Նա գտնում էր, որ գրողը հաշտարար դեր պիտի կատարի առհասարակ հարևան ազգերի մեջ, համերաշխության ոգի պիտի հանդիսանա և մարդկային մո-

տեցում ունենա երևույթներին ու ազգերի հարաբերությունից վերցնի «Էն լավը»,
ինչ կարող է ավելի լավացնել այդ հարաբերությունները և սերունդները դաս-
տիարակել նոր ոգով:

ԶՈՒՐԵՆ ԴԱՐՁԻՆ

Երբ բլուրն ի վար
Աղբյուրեն դարձին
Իր վարսքի խուրձին
Մեջը սողոսկի
Նուրբ մատիկն ոսկի
Արևի լույսին.
Հիր սափորն ուսին
Երբ բլուրն ի վար,
Աղբյուրեն դարձին,
Մեղմով ծածանի
Լաչակն հողմավար՝
Թևով քոչունի.
Ու ծիածանի
Թույրով պսպղա
Աչքն իր գեղանի.
Եվ երբոր ցնծա
Հնչյունը՝ ծնծղա
Զարդոսկիներուն.
Տենչանքով անհուն
Հոգիս պիտ ըղձա
Գանձեր՝ զոր չունի:
Ծարավ շիղին պես
Պիտ ըղձա անի
Երկու կաթիլ ջուր
Շուրթերուն իր կեզ:
Եվ իր ճակատին՝
Զովացքը ցրտին,
Ճակատին կրակ՝
Զովացքը ցրտին,
Կարմիր սափորի
Զուրին սառնորակ
Ցողովը բերրի՝
Կակաջ ձեռքերու....:
Ա՛հ, այս իրիկուն
Սափորն իր ուսին

Աղբյուրեն դարձին՝
Միբույս անանուն
Ջերմ սարսուռներով
Կորդա սոսին...

հիր - կարմիր, ծիրանագույն
թույր - գույն
շիղ - շյուղ
գովաք - գովություն

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Նկարագրիր քնարական հերոսուհուն:
2. Գտիր բանաստեղծության
ա) ամենագունեղ,
բ) ամենահնչեղ,
գ) ամենազգացմունքային հատվածները:
3. Բանաստեղծությունը կարդա՝ և պարզիր, թե ո՞ր հնչյուններն են ստեղծում բանաստեղծության հիմնական ձայնը:
4. ա) Կարդա՝ նախադասություն առ նախադասություն՝ առանց առանձնացնելու (արտահայտելու) բանաստեղծության տողերը:
բ) Կարդա՝ տող առ տող՝ ցույց տալով բանաստեղծության ռիթմը: Բանաստեղծությանն ի՞նչ է տալիս այդպիսի կառուցվածքը:
5. Բացատրիր բանաստեղծության վերջին հատվածը՝
ա) պատկերը,
բ) զգացումը:
6. Բանաստեղծության մեջ ինչպիսի՞ տրամադրություն է արտահայտված:
7. Բնութագրիր հերոսին:

ԵՂԻՇԵ ՀԱՐԵՆՑ

Աշուղ Սայաթ-Նովի մամ

Աշուղ Սայաթ-Նովի մամն՝ ես երգ ու տաղ պիտի ասեմ,
Երգեմ պիտի գիշեր-ցերեկ ու սրտի խաղ պիտի ասեմ,
Եվ էն սրտին, որ իր խորքում սիրո երգեր ունի ու սեր՝
Ես էն սրտին դախստային մրգերի բաղ պիտի ասեմ:
Աստղ ու նկար շորեր հագած՝ դեմս ելար երազի պես,
Էշխղ՝ կրակ՝ սիրտս էրեց անհասնելի մուրազի պես,
Անուշ հոտով սիրտս լցրիր Վարդաստանի, Շիրազի պես
Ինչ էլ ըլի էշխղ, գոզա՛լ, երգս ուրախ պիտի ասեմ:
Աշխարհը մե բաղ է, գոզա՛լ, նստել ես դու բաղի մեջը,
Վարդ ես բացված՝ առավոտվա

դախստային շաղի մեջը,
Ժամ ես դարձել տեսքով քո սուրբ՝
Հավաքարի թաղի մեջը.
Սրտիս անուշ արտասուքին երկնային
շաղ պիտի ասեմ:
Էնքան ըլի մե-մե անգամ տեսքդ տեսնեմ՝
վարդ ես, գոզալ.
Էս փուշ կյանքում սրտիս տված
անմահական զարդ ես, գոզա՛լ.
Էնպես արա, որ քեզ չասեմ՝ դո՛ւ էլ ինձ
պես մարդ ես, գոզա՛լ.
Թե լի մնա սիրտս քեզնով,
ափսո՛ւ ու ա՛խ պիտի ասեմ:

Ա

Մարդ մը, որուն երեսը երբեք չէինք տեսած, խավարի մեջ ապրող դիվային էակ մը. գոյություն ունէ՞ր իրոք, թե առասպել մըն էր, որ բերնէ բերան կրկնվելով, տարածվելով՝ վերջնական ձև ու վավերացում կը ստանա, իրողության կարգ կ'անցնի:

Գող մըն էր Չաբուղոն մեր գեղին մեջ. ո՛չ այն ռամիկ գողը, որ կը բռնվի շարունակ, կը ծաղրվի ու բանտերու մեջ կը փճանա. ոչ ալ այն ահարկու ավագակը, որուն գողոնին արյուն կը խառնվի ատեն-ատեն:

Իր մեծ արժանիքը ճարպիկությանը մեջ էր. օդի պես անոսը, ոգիի մը պես աներևույթ, տեղ մը չէ ու ամեն տեղ է միանգամայն:

Ամենն ավելի ամուր փակված դուռը, ամենն բարձր պատը մտնելէ չեն արգիլեր զինքը. բանալիին ծակէն, տախտակներուն ճեղքերէն ներս կը սպրդի կարծես, անշուշտ ստվերի մը պես:

Ամեն բան գիտէ, ամեն խոսք կը լսէ, ու դժուար կ'ընտրէ իրեն համար չեն. իրեն համար պատրաստված ծուղակներուն մեջն հաջողությամբ դուրս կ'ելլէ միշտ՝ վարպետ ձեռնածուի մը պես զարմանքի մեջ թողլով զինքը բռնելու պատրաստվող միամիտները:

Երեսը շիտակ տեսնող չկար, բայց կը պատմվեր (ո՞վ կամ ինչպէ՞ս՝ չեն գիտեր), թե երիտասարդ մըն էր այս տղան՝ նկնահասակ, թխադեմ ու վատույժ տղա մը. երկարագործի բով աշակերտութենէ եկած էր ու կղպանքներու արվեստը պետք եղածն ավելի սորված էր:

Հիմա արվեստասերի մը պես կ'ապրեր՝ գողնալով, թալլելով շարունակ՝ ավելի սնապարծութենէ, քան թե իրական չարութենէ մղված: Կը բավեր, որ իր ճարտարության փորձը տար ամենն անմատչելի կարծված տուները կողոպտելով, ու հոժարությամբ ետ պիտի տար գողոնը, թե որ բռնվելու վախը չըլլար:

Կամաց-կամաց մտերմություն մը հաստատված էր գյուղացվոց ու այս գողին մեջ, իհարկէ ստիպյալ՝ վարժվել էինք իր ներկայության. այս խորհրդավոր ու անմեկնելի գոյությունը, հալածական մարդու այս աստանդական կյանքը սրտերնիս կը շարժեր, ու քիչ մըն ալ թե որ երթայինք առաջ, պիտի սիրեինք զինքը:

Բ

Չաբուղոն նշանված էր. կը զարմանա՞ք:

պես, միշտ չարածնի՝ կայտառ երեխայի պես: Երկու գույն էր սիրում՝ կարմիր ու սպիտակ, և նրա արդուգարդի ու կրծքի վրա միշտ անպակաս էին այդ երկու գույնի ծաղիկները՝ մեխակը և շուշանը: Նա ինքը թարմ ու հոտավետ ծաղիկ էր՝ կարմիր կամ սպիտակ՝ նայելով, թե ի՞նչ գույնի հագուստ էր հագնում՝ մեխակի պես կարմիր, թե՞ շուշանի պես սպիտակ:

2

Մի անգամ, զարմանային մի սքանչելի երեկո, որպիսին միայն Ադրիատիկի ափերումն էր լինում, երբ Ջուլետան իր հոր պալացցոյի վերին հարկի իր փոքրիկ սենյակում զբաղված էր իր սպիտակ հագուստով և կրծքին մեխակի կարմիր ծաղիկն էր ամրացնում, որ զբոսանքի դուրս գա Պոնտե - Ռիալտոյի տակ՝ Մեծ ջրանցքի վրա, դրսից ինչ-որ նվագածության ձայն լսեց: Մի հմուտ ձեռք սերենադ էր նվագում ջութակի վրա: Ջուլետան վազեց դեպի բաց պատուհանը և ցած նայեց դեպի փողոց:

Նվագողը մի պատանի էր՝ իտալական լայնեզր գլխարկով: Այնքան մեղանուշ, այնքան դուրսի էր նվագած եղանակը, որ Ջուլետան կարծում էր, թե իր սրտի լարերի վրա են նվագում: Նա մեքենայաբար կիսով չափ դուրս հանվեց պատուհանից և լսում էր ամենայն ուշադրությամբ: Իր ամբողջ էությանը լսողություն դարձած՝ ազահորեն կլանում էր մարմինը փշաքաղող այն դուրսի ձայները, որ պատանի երաժիշտը հնչեցնում էր ջութակի լարերից, ինչպես աղբյուրի ակունքը դուրս է հոսեցնում իր քչչան ականակիտ ջուրը՝ անբռնազբոսիկ ու սահուն: Շուրջը պահել էր, որ ոչ մի հնչյուն չթոցնի: Սքանչացման արցունքը գոհարի պես խաղում էր նրա աչքերի մեջ:

Վերջապես լռեցին ջութակի հնչյունները, և այդ հնչյունների հետ կարծես ամեն ինչ լռեց բնության մեջ:

- Ո՞վ էս դու, նայի՛ր վերև, պատանի՛ մաեստրո,- կանչեց բարձրից Ջուլետան:

Պատանի երաժիշտը նայեց վերև:

- Համի՛ր գլխարկդ, երեսդ լավ չեն տեսնում:

Պատանի արտիստը վերցրեց լայնեզր գլխարկը, երկայն մագերը գլխի մի շարժումով ետ գցեց ճակատից և նայեց վերև: Ի՞նչ հրաշալի աչքեր, բայց լուրջ ու խոհուն և թախծալի՝ ինչպես այն եղանակը, որ մի քիչ առաջ նվագում էր նա. ի՞նչ գրավիչ դեմք, բայց գունատ ու տխուր, ինչպես մարմարի մի անդրի. ի՞նչ բարձր ու հպարտ ճակատ, որի վրա փայլում էր ոչ երկրային մի վեհություն:

- Ի՞նչ է անունդ,- կանչեց Ջուլետան:

- Անտոնիո:

- Անտոնիո, նվագի՛ր ինձ համար դարձյալ մի բան:

Ուրիշներ կրնային ըսել, որ «այսքան օր» ապրեցան. ինքը պիտի ըսեր՝ «այսքան գիշեր»:

Լուսինին պես խավար պետք էր, որպեսզի փայլեր. էապես աղջամուռնի դիտման էր այս աղջիկը:

Ու գոյրը իր հարսափոփոխ այլակերպություններովը ամեն գիշեր նոր սիրահար մը կը թվեր իր աչքին, և այսպես ամեն հասակները ու ամեն գույները կարգով կը ծնրադրեին իր առջև՝ դյուխական անուրջ մը շինելով ամեն ատեն:

Գ

Սկիզբները Վասիլիկ երջանիկ եղավ այսպես: Բախտին չէ՞ր նմաներ քիչ մը այս անտեսանելի սիրահարը, որ աշխարհքը կը կողոպտեր՝ զինքը հափրացնելու համար ամեն ճոխություններով:

Օր մը սակայն այս ամենը ծաղրելի թվեցան իր աչքին: Իր գաղտագողի ու քաջուն երջանկությունը բան մը կը կորսնցներ՝ այսպես ծածուկ մնալով և չկրնալով ուրիշներուն ցուցվիլ: Երևակայեցեք մեծագին աղամանդ մը, որ հավիտյան տուփի մը մեջ փակված մնալու դատապարտված ըլլա ու չկարնաք օր մը կուրծքերնուդ վրա դնելով՝ դիմացիննիդ շլացնել:

Իր բոլոր վայելքները, իր բոլոր ունեցածը այս գոցված աղամանդին տալովորությունը կը թողեին: Ինքը, մանավանդ, ցուցամուլ էակ՝ չէր կրնար գոհանալ կյանքի այն ներքին ու լուին ներդաշնակությամբը, որ ահա իր ձեռքին տակն էր և որ դուրսը արծագանք չէր ձգեր. մարդիկ կան, որ դերասաններ են աշխարհիս վրա. իրենց սեփական կյանք ու գոյություն չունին և ուրիշներուն համար կ'ապրին միայն. հանդիսատեսներ պետք է ասոնց պեսներուն, ու կյանքը հրապույր չունի, եթե զիրենք դիտողներ պակսին. դերասաններ, որ հանձն չեն կրնար առնել թափուր սրահի մը առջև ներկայացում տալու:

Այսպես էր Վասիլիկ. իր մեկուսացումը լքում կը նշանակեր. ոչ ոք իր երեսը կը նայեր, փողոց ելած ատեն գեղին բոլոր երիտասարդները իր հրապույրներեն կը դողային: Հիմա պչրանքի արվեստը կը փորձեր անոնց դեմ, թույլ ու երերուն քավածք մը առած էր, որ նուրբ մարմինին ամեն խաղերը կը մատներ, և այսպես ցանկության տաք հով մը կը տարածեր շուրջը ու օձի նայվածք մը՝ որուն հանդիպողը կը կախարդվեր:

Օր մը տղուն մեկը կապվեցավ անոր ու հետը ամուսնանալ առաջարկեց. այն վայրկյանն գողի սերը անտանելի լուծ մը դարձավ իրեն: Ալ չկարցավ սպասել անոր, գիշերները լուսցնել, ժամադրություններուն գտնվիլ սա պարտեզին մեջ կամ ան լեռան վրա. ամեն առթիվ զանգատեցավ, բողոքեց ու լացավ. մյուսը կը զարմանար՝ ինչո՞ւ այս արցունքը, չէ՞ մի որ առաջվան պես կը սիրեին իրար. ի՞նչ

փույթ մնացածը. Զարուդոն իր առանձնացած կյանքովը միամիտ մարդու հատուկ անծայք գաղափարները կը պարզեր:

- Ի՞նչ պիտի ըլլա ասոր վերջը,- կը հարցներ աղջիկը:

Ասոր վե՞րջը. Զարուդոն երբեք չէր խորհած ասոր. ընդհակառակը, կը փափագեր, որ վերջը չգա:

Այն ատեն հուսահատած՝ հոժարությամբ բաժանում ձեռք բերել այս նշանտուքեն, որ օրհնված պսակե ավելի ամուր ու հաստատ կ'երևար, դիվային խորհուրդ մը անցավ մտքեն. գիշեր մը ոստիկանները կանչեց ու ձերբակալել տվավ Զարուդոնը:

Դ

Քարաշեն պատերուն, երկաթե ամրափակ դուռներուն ետին կը սլքական սպասելի վիատած, կամքի պատրաստումի մը մեջ անզգա և անտարբեր դառնալով տարիներու անվերջ հոլովումին:

Անակնկալ փրկության մը հույսը, առջի օրերուն անկկալությունը, շատոնց լքած է զիրենք, և հիմակ նախասահմանյալ թվականին սպասելով միայն՝ կծկված կը մնան այդտեղ ժամերով՝ չորս դիեն բարձրացող պարիսպներուն տակ բուսած հսկա սունկերու նման:

Ամեն հասակները ու ամեն տարիքները կան հոս՝ այս դիմացկուն քարե արգանդին մեջ, որ Թիարան կը կոչվի և որ այս մարդիկը պիտի վերածնեն օր մը, պիտի արտաքսեն իր ծոցեն դուրս՝ համերամ հղացումներով:

Վերեն՝ նեղ բացվածքներե, լույսը կը սպրդի ներս՝ հաշվված, խնայված լույս մը, տկար ու տժգույն բան մը, այն դեմքերուն պես, զորս լուսավորելու կու գա:

Զարուդոն ասոնց մեջն է. իր համբավը կանխած է զինքը բանտի մեջ. մեծ չարագործ մը չէ, բայց մեծ ճարպիկ մըն է. հսկողության տակ է շարունակ այս բանտարկյալը, որ ոտքը երկաթներ ունի ամուր ու կոնակը՝ հաստ պարիսպներ:

Յոթը տարի պիտի մնա այսպես. երիտասարդ էր հոս եկած ատեն ու ծերացած դուրս պիտի ելլե. իր նշանածին կը խորհի ամեն ատեն՝ այն մեկհատիկ բարեկամության, որուն աներկբա կը հավատա դեռ. ու՞ր է, ի՞նչ կ'ընեն արդյոք. ու հակառակ ամեն գզուշության՝ փախչելու ջանքեր կ'ընեն. անգամ մը երեսուն կանգուն բարձրությամբ պատեն մը կ'անցնի, բայց դուրսի բակին մեջ կը բռնվի. ուրիշ անգամ մը բանտին երդիկին վրա ելլելու կը հաջողի. երկու գիշեր կ'անցնեն հոն. կը տեսնեն ու կը բռնեն զինքը նորեն:

Այն ատեն ամեն խստությունները ի գործ կը դնեն ամեն վայրկյան փախչելու հետամուտ այս մարդուն դեմ. բանտին կարգապահական պատիժները կը տեղան իր գլխուն. բան մը չի կասեցներ զինքը. դուրս պիտի ելլե՝ Վասիլիկը գտնե-

լու համար. իրավ որ ուրիշ պատճառ մը չունի փախչելու:

Եվ զիշեր մը կը հաջողի վերջապես. խոհանոցին ծխնելույզին մեջեն վեր կ'ելլեն նախ ու հետո հիանալի ճարտարությամբ մը այդ ցից բարձրութենեն վար կ'իջնեն՝ այս անգամ բանտին շրջափակեն դուրս:

Երեք տարվան մեջ այս վեցերորդ փորձը կը հաջողի ահա, ու շիտակ, անխտեմությամբ թերևս, մեր գեղը կը դառնա նորեն. կասկած մը չանցնիր այս հնարամիտ մարդուն մտքեն, տարակույս մը չի գար թունավորելու իր սիրուն մաքրությունը: Իր ձեռքակալությունը՝ ձախող դիպված մը միայն. առջի օրերուն պես գիտե, որ սպասող մը կա իրեն ամենեն անակնկալ ժամուն. ու վայելած ազատության գինը այս բերկրամքով կը բազմապատկվի, կը մեծնա՝ իր սրտեն դուրս պոռթկալու չափ:

Վասիլիկին թուլիչ ակնարկը պիտի գտնե նորեն. անոր գրուգ մագերուն պատկերը դեռ չտեսած՝ աչքին առջև են կ'անցնի, և ուրախության սաքսուտ մը կը ցնցե իր հեք մարմինը:

Մեղմիկ կը մոտենա անոր տունին. պատուհանին առջև խոսակցության ձայն մը կը կեցնե զինքը. ո՞վ է ներսը. մտիկ կ'ընե, չի հավատար իր լսածին. ներս կը մտնե անձայն, առանց իր ներկայությանը կասկածը տալու, ու չի հավատար իր տեսածին. ժամ մը ամբողջ անկյուն մը կ'ծկված կը սպասե՝ չկրճալով ցրված միտքը ամփոփել. հետո տակավ ինքզինքը կը գտնե, կը խորհի ու ձեռքը ակամա կ'երթա պզտիկ դանակի մը կոթին, զոր մեջքի գոտիին անցուցած է. մատները կը շոյեն զենքը. առջի հեղն է, որ արյուն թափելու հարկը կը տեսնե որոշ ու հստակ. ինքը, որ ամեն բանն կրնա փախչիլ, այս վրեժխնդրության գաղափարեն չի կրնար զատվիլ ահա: Ո՞վ է այդ ապուշ էակը, որ իր թողած պակասը լեցնելու եկած է այստեղ. սա նստող տղո՞ւն համար Վասիլիկ մոռցած է զինքը: Մեկ նայվածքով կը չափե, կը գնահատե այս ոսոխը ու շատ վար կը գտնե իրմե:

Եվ իր սիրտը լեցնող արհամարհանքին առջև վրեժի գաղափարը կը թուլնա. ձեռքը կը քաշե դանակին բունեն, զոր իր պրկված մատները կիսովին դուրս քաշած էին մեջքի գոտիեն. ո՛չ, չեն արժեր ասոնք իր զայրույթը, ու կամացուկ դուրս կ'ելլեն կրկին: Բոլոր զիշերը կը քալե թափառական, փողոցներուն մեջ. ո՞ր պիտի երթա այսպես. տուն չունի, ծանոթ չունի: Կը խորհի, որ այդքան ծանրագին ձեռք անցուցած ազատությունը բանի մը չի ծառայեր և ուսերուն վրա կը ծանրանա:

Արշալույսին հետ՝ վարանոտ քայլերով ետ կը դառնա իր բանտին նորեն, ուրուն դռան առջև կը գտնեն զինքը առտուն ու ներս կ'առնեն:

նկնահասակ - *նկուն՝ կարծ հասակով, թզուկ*

հափրացնել - *կշտացնել*

հեք - *հեգ՝ թշվառ, խեղճ*

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Հակիրճ պատմիր նովելը:

3. Ցույց տուր, որ Ձաբուղունը՝

ա) կղպանքներու արվեստը պետք եղածն ավելի սորված էր,

բ) օդի պես անոսր էր, ոգիի մը պես աներևույթ,

գ) ռամիկ գող չէր,

դ) ահարկու ավազակ չէր,

ե) արվեստասերի մը պես կապրեր:

4. Ի՞նչ վերաբերմունք ունեն Ձաբուղունի նկատմամբ՝

ա) գյուղացիները,

բ) հեղինակը:

Ի՞նչ վերաբերմունք ունես դու:

5. Գտի՛ր տողեր, որտեղ երևում է պատմողի վերաբերմունքը Վասիլիկի նկատմամբ:

6. Վասիլիկին՝

ա) մեղադրիր,

բ) արդարացրու,

գ) բնութագրիր:

7. Ո՞րն է ամենաանսպասելի հատվածը նովելում: Պատճառաբանիր:

8. Դուրս գրիր այն նախադասությունը կամ հատվածը, որը, քո կարծիքով, արտահայտում է պատմվածքի գլխավոր իմաստը:

9. Որտե՞ղ են հերոսները ավելի ցայտուն երևում՝ հեղինակի մեկնաբանություններով, թե՞ գործողությունների մեջ: Ցույց տուր համապատասխան տողերով (հատվածներով):

ՎԱՇԱՆ ՏԵՐՅԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

(կրճատումներով)

1905 թվին, ամառը Ախալքալաքի գավառումն էի: Թափառումներին ընթացքին հյուր եղա Վահանենց ընտանիքի մոտ, Գանձա գյուղում: Կարծում եմ, որ մի շաբաթի չափ մնացի: Վահանի հայրը քահանա էր, մի շատ տարօրինակ և հետաքրքիր մարդ: Բոլոր որդիները, մանավանդ Վահանը, ապշեցուցիչ նմանություն ունեին իրենց հորը՝ սև, ներքին հրով վառ աչքեր, սուր հայացք, թուխ մազեր, ջղային կազմվածք:

Վահանի մայրը վաղուց վախճանված էր, և տունը քույրն ու մեծ հարսն էին կառավարում: Ընտանիքը հուզիչ գուրգուրանք ուներ Վահանի հանդեպ, որ տան կրտսերն էր, և Վանիկ էին կոչում նրան: Ես էլ յուրացրի այդ անվանումը: Վարդավառի կիրակին էր՝ մի պայծառ օր: Գնացինք Գանձայից ոչ շատ հեռու սուրբ Հովհաննեսի մատուռը, որ ուխտատեղի էր: Հիմնավորք մատուռը կանգնած էր դալարագեղ մի բլուրի վրա, որի ոտների տակ ծփում էր Սաղամոյի կանաչ լճակը:

Շրջակա գյուղերից ահագին բազմություն կար հավաքված: Մի քանի ձեռք դավուլ-գուռնա կար, կային և աշուղներ՝ սագերը կրծքներին կախ: Որոտում էին դավուլ-գուռնաները, և ուխտավորների խմբերը պարում էին մատուռի շուրջը: Երիտասարդներ, պատանի տղաներ և հարսներ: Շատերը տոնական համեստ զգեստներ էին հագել, ոմանք խեղճ, անշուք հագուստներով, բայց բոլորն էլ թռչում էին զվարթ ու խանդավառ:

Տարեց տղամարդիկ քեֆ էին անում. գետնի վրա բացել էին իրենց պարզ սեղանները՝ հավկիթ, պանիր, սոխ ու հաց, երբեմն էլ սառը մսի կտորներ, բայց արաղի բաժակն անընդհատ ձեռքե-ձեռք էր պտտվում, խմում էին ու կենացներ ասում, ծիծաղում էին ու գոգոռալով երգում էին ու նորից խմում: Աշուղի սագն ու արաղի թաղը մոռացության գետն էին նետել նրանց դաժան առօրյայի հոգսերը:

Ես ու Վահանը նստել էինք մատուռի տակ, ծխում էինք ու դիտում պարողներին և քեֆ անողներին:

Վահանի լեզուն բացվել էր, այլևս չէր քաշվում ինձնից:

- Նայի՞ր, - ասում էր Վահանն ինձ, - ա՛խ, ի՛նչ տխուր աչքեր ունեն մեր գյուղացիները, ի՛նչ մտահոգ դեմքեր՝ արևով, անձրևով այրված ու բովված: Ի՛նչ դառն աղքատություն է կաթում վրաներից, բայց ուրախանում են: Բայց ի՛նչ բախճոտ ուրախություն է այս: Իբրև թե ուրախ երգեր են երգում, բայց ինչքան վիշտ ու մորմոք կա սրանց ուրախ երգերի մեջ: Դարերի տառապանքն է խոսում

սրանց բերանով: Այս ժողովրդին մեր ինտելիգենցիան չի կարող հասկանալ, ո՞ր մնաց օտարը: Մեր նոր գրողներից Թումանյանը և դու, միայն երկուսդ, զգում եք մեր ժողովրդին:

Մյուս օրը առավոտյան գնացինք տեսնելու Փարվանա լիճը և նրա ճերմակ ամրոցը, որը թեև առասպելը սուգել է ջրի տակ, բայց, ինչպես վկայում են գյուղացիները, սուր աչքը, վճիտ պահերին, կարող է նշարել բուրգերի ծայրերը...

Մեզ շրջապատող բնությունը՝ վայրկյանեվայրկյան փոխում էր իր տրամադրությունները. մերք զմրուխտյա մարգագետիններ, կարկաշուն առուներ, ցորենի ծփծփան արտեր, մերք լոխկ ձորակներ, անհեթեթ կերպարանքներով ժայռեր ու գունագեղ քարեր:

Բարձրացանք մի բլրակի վրա, որ իշխում էր շրջակայքին: Մեզն ու մշուշը, որ սքողել էին լեռները, հետզհետե պատվում էին, և հրաբխային սուր գագաթները, տեգերի պես, ցցվում էին՝ շողողալով նորածագ արևի ոսկով: Փարվանա լիճը ծխում էր իր կապույտ ծխով... Մի պահ հետո պարզեց իր արծաթափայլ հայելին, ուր արևի դեմքը ցուլաց ավելի բանաստեղծական, քան որ երկնքումն էր: Լեռների շարանը ձգվում էր հեռուն, բայց մեր բլուրի կատարից գրկելու չափ մոտիկ էին երևում հեռուն և հեռացողը... Վահանը հափշտակված նայում էր՝ հայացքը թափառելով ամեն կողմ, և արտասանեց յուրովի չ. Թումանյանի «Փարվանայից».

«Բարձրագահ Աբուլն ու Մթին սարեր...»

- Շատ եմ սիրում իմ բարձրագահ հայրենիքը և նրա խոնարհ ժողովրդին, որ աշխատում է ու երագում, տքնում է ու երգում...

«Այս պատանու հոգին, - մտածում էի ես, - պարտաված է երագով, ինչպես իր հայրենի լեռներն ու լճակները՝ կապույտ մշուշով...»:

Եվ այս սրտագին զրույցներից այն խորին տպավորությունն առա, որ ես բանաստեղծական էության հետ գործ ունեմ, որ այս զգայուն հոգում ապրումները մթին խորության մեջ են կատարվում, որ նա աշխարհն զգում է երագներով և երագների մեջ:

Գեղեցիկ գյուղ է Գանձան՝ բարձրադիր, ձորի վրա կախված, հոյակապ բնության մեջ:

Անջնջելի կենդանի են իմ հոգում այն քնքուշ երեկոները և անդորր գիշերները, որ ապրել եմ Վահանի մայրենի գյուղում, պատանի Վահանի հետ միասին:

Հոգնած արևը թեքվում է դեպի Աբուլ լեռը, գագաթները հրդեհվում են և դժգունանում, անբջային կիսալույսերով կամաց-կամաց իջնում է մթնշաղը, նախիրը տուն է դառնում հանդից, վառվում են տների ճրագները, գյուղի աղմուկները լուռն են սակավ առ սակավ, հանգչում են բոլոր շշուկները... Աստղերը մեկը մյուսի հետևից շողում են ու կայծում, հովիվները խաբույլ են վառում Աբուլի վրա, երեկոն գիշեր է դառնում անտես, անկատելի քայլերով... լուրջությամբ. միայն ձորի առուն է մրմնջում՝ նիրհի մեջ սուգված, լճից շվշվում է գեփյուռի մեղմ սրինգը...

Վահանը ակամջիս տակ, սրտի ձայնով, շշնջում է չքնաղ հատվածներ հա-

մաշխարհային և հայկական քնարից՝ Գյոթե, Հայնե, Բողեր, Վեդլեն, Լերմոնտով, Սոլոգուբ, Բրյուսով, Դուրյան, Հովհաննիսյան...

Լռում է Վահանը... Հովիվների խարույկը մարել է, խորին գիշեր է, մթին ու խորհրդավոր լռություն... բոլոր իրերը ձևալուծվել են, չքացել, աննյութացել. իրական աշխարհը անզգալիորեն սահել է դեպի անիրականը: Մենք երազում ենք, սավառնում ենք անրջային ոլորտների մեջ, ուր խճճված միտքը ձերբազատվում է, և լարված միտքը հանգիստ գտնում...

Օ՛, Գանձայի քնարական երեկոներ, դուք թոցրիք Վահանի հոգին բանաստեղծական և գերզգայական ոլորտները, դուք անմահացաք նրա տաղանդի կախարդանքով, դարձաք երգ ու հեքիաթ, մաքուր սփոփանք և բարձր արվեստ...

անհեթեթ - *անհմաստ. այստեղ՝ այլանդակ,
անճոռնի ձև ունեցող*
անրջային - *երազային*
քնար - *երաժշտական գործիք. այստեղ՝ պոեզիա,
բանաստեղծություն իմաստով*
ձևալուծվել - *ձևը կորցնել, ձևազրկվել*
ձերբազատվել - *ազատվել, ազատագրվել*
գերզգայական - *շատ զգայական*
ոլորտ - *բնագավառ, ասպարեզ*

* * *

Մի մրահոն աղջիկ տեսա
Ռիալտոյի կամուրջին,
Հորդ մազերը՝ գետ գիշերվան,
Եվ հակինթներ՝ ականջին:
Աչքերը սև՝ արևներ սև,
Արևների պես անշեջ,
Գալարում էր մեջքը թեթև
Ծաղկանկար շալի մեջ:
Աչքս դիպավ աչքի բոցին,
Ու գլուխս կախեցի.
Ժպտաց ժպտով առեղծվածի,
Հավերժական կանացի:
Միամիտ չեմ՝ հավատամք եղ,
Տառապանքս փորձ ունի.
Մի մրահոն կույս էր քեզ պես,
Կոտրեց սիրտս պատանի...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Դու՛րս գրիր անծանոթ բառերը և բառարանի օգնությամբ բացատրի՛ր:
2. Ինչպիսի՞ն է քնարական հերոսուհին ըստ բանաստեղծության:
3. Բանաստեղծությունից դու՛րս բեր քնարական հերոսի կերպարը:
4. Ո՞ր հերոսն է ավելի իրական և ամբողջական: Պատճառաբանի՛ր:
5. Բացատրի՛ր՝
*Ժպտաց ժպտով առեղծվածի,
Հավերժական կանացի:*
6. Ո՞ր պատկերն է ամենատեսանելին: Պատճառաբանի՛ր:
7. Ի՞նչն է գերակշռում բանաստեղծության մեջ՝ շարժո՞ւմը, զգացո՞ւմը, գո՞ւյնը, թե՞...
8. Վերնագրի՛ր բանաստեղծությունը:

ԳԻՔՈՐԸ

1

Գյուղացի Համբոյի տունը կռիվ էր ընկել։
Համբոն ուզում էր իր տասներկու տարեկան Գիքորին տանի քաղաք, մի գործի տա, որ մարդ դառնա, աշխատանք անի։ Կինը չէր համաձայնում։
- Չեմ ուզում, իմ քորվա երեխին էն անիրավ աշխարհքը մի գցիլ, չեմ ուզում,-

լալիս էր կինը։

Բայց Համբոն չլսեց։

Մի խաղաղ առավոտ էր, մի տխուր առավոտ։ Տանեցիք ու հարևանները եկան մինչև գյուղի ծերը, Գիքորի քչերը պաշեցին ու ճամփա դրին։

Քույրը՝ Չանին, լաց էր լինում, իսկ փոքրիկ Գալոն մոր գրկից ծայն էր տալի։
«Գիքո՛ւ, եղո՛ւ ես գնում, հե՛ Գիքո՛ւ»։

Գիքորը շուտ-շուտ ետ էր նայում։ Տեսնում էր դեռ գյուղի ծերին կանգնած եմ նրանք, ու մայրը գոգնոցով սրբում է աչքերը։ Դարձյալ հոր կողքով վազում կամ առաջն էր ընկնում։ Մին էլ ետ նայեց. գյուղը ծածկվել էր բլուրի ետև։

Այնուհետև Գիքորը ետ էր ընկնում։

- Արի հա՛, Գիքոր ջան, արի հա՛, հասանք հա՛,- որդուն կանչելով՝ գնում էր Համբոն՝ շալակին մի խուրջին՝ մեջը մի քանի հաց ու պանիր ու մի երկու դաստա քուրուն։

Իրիկնապահին, երբ անց էին կենում սարերը, մի անգամ էլ երևաց գյուղը՝ հեռո՛ւ մշուշում։

- Ա՛յ, ապի, մեր տունն էն ա հա՛,- ցույց տվավ Գիքորը՝ մատը մեկնելով դեպի գյուղը, թեև տունը իսկի չէր երևում, ու անցան։

Առաջին իրիկունը դոնախ ընկան մի գյուղում։ Տանտերը Համբոյի հին ծանոթն էր։

Դեղին սամովարը թշույն էր տախտի ծերին։ Մի ջահել աղջիկ շրխկացնելով բաժակները լվանում ու թեյ էր շինում։ Նա մի կարմիր սիրուն շոր ուներ հագին։ Գիքորն էնտեղ մտքումը դրեց, որ երբ քաղաքում փող աշխատի, իրենց Չանի համար մի էն տեսակ շոր դարկի։

Իրիկնահացից ետը տանտերն ու Համբոն թինկը տված, չիբուխ քաշելով, գրուց էին անում։ Խոսեցին Գիքորի մասին։ Տանտերը գովեց Համբոյին, որ չարչարվում էր՝ որդուն մարդ շինի։ Հետո սկսեցին խոսել կովի վրա, հացի բանկոթյան վրա, բայց Գիքորը շատ էր հոգնած, քունը տարավ։

Մյուս օրը քաղաք մտան։ Գնացին ծերունի թավաչու մոտ։ Առավոտը քա-

զարն իջան:

- Բիծա՛, էդ էրեխին ծառա ես տալո՞ւ,- խանութի ներսից հարցրեց մի վաճառական:

- Հրամանք ես,- ասավ Համբոն ու Գիքորին էն կողմը հրեց:

- Բեր ինձ տո՛ւր, ես կբռնեմ,- առաջարկեց վաճառականը:

Նրան ասում էին բազազ Արտեմ:

2

Համբոն քաղաքում Գիքորին ծառա տվավ բազազ Արտեմի տանը: Պայմանն էն էր, որ Գիքորը պետք է տունը մաքրեր, ամանները լվանար, ոտամանները սրբեր, դուքանը բաժին տաներ ու էս տեսակ մանր ծառայություններ, մինչև մի տարի:

Մի տարուց ետը բազազը նրան պետք է տաներ դուքան, շիներ դուքանի «աշկերտ», ու էսպես Գիքորը պետք է բարձրանար:

- Հինգ տարի դեռ փող չեմ տալ,- ասավ բազազը պայմանը կապելիս:- Թե դրուստը կուզես, դեռ դու պետք է տաս, որ քու որդին բան է սովորելու: Ախար իսկի բան չգիտի...

- Որտեղի՞ց գիտեմա, խազեին ջան,- պատասխանեց Համբոն,- որ գիտեմար՝ էլ ո՞ւր կբերեի, ես էլ բերել եմ, որ բան սովորի...

- Կտվորի, ամեն բան կսովորի: Ենպես սովորի ո՛ր... Չեր կողմերից էն Նիկոլն ինչ է, որ իրեն համար դուքան ունի բաց արած, մա էլ ինձ մոտ է մարդ դառել: Ամա վերջում մի ջուխտ չայի գդալ ու մի քանի բան գողացավ...

- Չէ՛, խազեին ջան, սա գողանալ չի: Որ էդպես բան անի, կգամ կոնիցը կբռնեմ, էն Քուրը կգցեմ:

- Հա՛, որ ձեռք հալալ է՝ մարդ կդառնա:

- Իմ դարդն էլ էն ա, աղա ջան, որ մարդ դառնա. լեզու սովորի, գրիլ-կարդալ սովորի, նստիլ-վերկենալ սովորի, մարդ ճանաչի, որ աշխարհքումն ինձ նման խեղճ ու գուրկ չմնա... Ինքն էլ աչքաբաց էրեխա ա, մեր գեղական շկոլումն էլ գրաճանաչ ա էլել, գրի սև ու սպիտակը ջոկում ա: Ամա աղաչանքս էն ա, որ լավ մտիկ անեք, դարիք էրեխա ա, քորփա ա ...

Բազազը Համբոյին միամտացրեց ու դուրս գնաց՝ բարձր ձեռով հրամայելով.

- Չա՛յ բերեք, հա՛ց բերեք սրանց համար...

3

Հեր ու որդի նստած էին բազազ Արտեմի խոհանոցում:

- Դե՛, հիմի դու գիտես, Գիքոր՝ ջան, տեսնեմ՝ ինչ տեսակ տղա ես դուրս գալի... Հենց պետք է անես, որ... ես ի՞նչ գիտեմ... ո՛վ տեր Աստոծ...- հառաչեց Համբոն ու չիբուխը լցրեց:

Այնինչ Գիքորը չորս կողմն էր դիտում:

- Ապի՛, սրանք բուխարի չունե՞ն:

- Չէ, սրանցը փեչն ա, ա՛յ էն ա փեչը...

- Կալ էլ չունե՞ն:

- Սրանք քաղաքացի են, գեղացի հո չեն, որ կալ կալսեն:

- Բա որտեղի՞ց են հաց ուտում:

- Փողով առնում են ուտում: Հացն էլ են փողով առնում, եղն էլ, կաթն էլ, մա՛-ծունն էլ, փետն էլ, ջուրն էլ...

- Վա՛...-

- Բա՛, սրան Թիֆլիզ կասեն: Դու հլա դոչաղ կաց, դեռ շատ բան կիմանաս:

- Ապի, սրանք ժամ ունե՞ն...

- Ունեն, բա՛ս, սրանք էլ մեզ նման հայ քրիստոնյա են: Մտիկ արա, հա՛, ձեռ-նաքաշություն չանես: Կարելի ա քեզ փորձելու համար փող վեր կզցեն, մոտենաս ոչ: Թե վերցնես էլ, տար ասա. «Խանութ, էս ի՞նչ փող ա, էստեղ վեր ընկած էր. աղա՛, էս բանն էստեղ գտա», քե չէ...

- Էստեղ էլ պրիստավ կա՞ որ...

- Կա, բա՞ս... Վախտ ու անվախտ դես-դեն չընկես, ձեռք ընկած փողը քոռու-փուչ չանես, հազար ու մի պակասություն ունենք: Քեզ էլ լավ պահի, գիշերները բաց չըլես, մրսես ոչ... Մի-մին եկողի հետ գիր դարկի...- մերթ-մերթ չիբուխը բերանից հանելով՝ որդուն խրատում էր Համբոն: Այնինչ Գիքորը ննջում էր:

- Հացի կտորտանքն ու քարթուն կտան, կերակուրի քերմացքը կտան, շատ անգամ էլ իրենք կուտեն, քեզ տալ չեն, բան չկա, ծառայի կարգն էդ ա... Օրեր են, կմթեն, անց կկենան...

Շարունակում էր հերն իր խրատը, բայց Գիքորը, հորը քինկը տված, քնել էր արդեն:

Էն երկու օրը մա էնքան բան էր տեսել, էս ու էն կողմը մայել, որ հոգնել էր բոլորովին:

Մրգով լիքը խանութները, դեզերի նման դարսած գույնզգույն չքերը, տեսակ-տեսակ խաղալիքները, ուսումնարան գնացող կամ դարձող երեխաների խմբերը, իրար ետևից սլացող կառքերը, ուղտերի շարքերը, կանաչի բարձած ավանակ-ները, քաբախները գլխներին կիստոները... էս ամենի գողոցն ու զնգոցը, աղմուկն ու աղաղակը իրար խառնված՝ դժվար էր նրա գլխում: Եվ մա հոգնել էր ու իորը քինկը տված քնել:

Էս ժամանակ բազազն ու իր կինը վիճում էին ներսը: Կինը տրտնջում էր, որ

ծառան խամ էր, նոր սարիցն եկած, վայրենի, իսկ մարդն ուրախ էր, որ մի քանի տարով անվարձ ծառա էր գտել:

- Կտվորի, հո էդպես չի՞ մնալ,- ասում էր նա կնոջը:

- Կտվորի, որդի՛, սիրտդ շուտ մի՛ բերի,- խնդրում էր բազազի պառավ մայրը:

Բայց տիկին Նատուն չէր համոզվում: Նա արտասովելով անիծում էր իր բախտը:

4

Գիքորը մենակ նստած էր բազազ Արտեմի խոհանոցում: Նա արդեն ծառայության մեջ էր:

Խազեհին հին գլխարկը մինչև ականջները կոխած գլուխը, հին ոտնամանները ոտներին, մի մալի բլուզ էլ հագին, էսպես ոտից գլուխ փոխված՝ նա նստած էր խոհանոցում ու միտք էր անում, թե ընչի՛ եկավ իրենց գյուղից, որտեղ է ընկել, հիմի ի՞նչ պետք է անի...

Էս ժամանակ ներս մտավ տիկին Նատուն:

Գիքորը տեղը նստած էր:

Տիկինը մի բան ասավ: Գիքորը լավ չլսեց, թե չհասկացավ:

- Բե՞զ չեմ ասում, տո արջի՛ քոթոթ:

Գիքորը շփոթվեց, քրտնեց. մին ուզեց հարցնի, թե ի՞նչ է ասում, մին էլ սիրտ չարավ: Աղջիկ պարոնը բարկացած դուրս գնաց:

- Ը՛հ, հողեմ ձեր գլուխը, որ վայրենի եք ու գալիս եք մարդի գլխի խաթա դառնում... Ես բան եմ ասում, սա տեղիցն էլ ժած չի գալի, ձեռն էլ չի հանում...

- Վերջացավ,- անցավ Գիքորի մտքովը:- Բայց ի՞նչ շուտ վերջացավ... ի՞նչ վատ վերջացավ... Հիմի ես ի՞նչ անեմ... հերս էլ գնաց...

Եվ ամեն բան նա վերջացած էր համարում՝ երբ իրեն-իրեն խոսելով ներս մտավ սև շորերով բարի պառավը՝ բազազի մերը:

- Որ աղջիկ պարոնը ներս է գալի, տեղիցը ընչի՞ չես կանգնում, որդի՛,- խրատում էր նա Գիքորին.- որ բան եմ հարցնում, ձե՛ն հանի... ո՞նց կլլի էդպես...

Պառավին դեղի էին ասում:

Դեղին սովորեցնում էր Գիքորին, թե ի՞նչ պետք է անի, ինչպե՛ս սամովարը գցի, ոտնամանները սրբի, չոտկը բռնի, ամանները լվանա...

Բացի պառավ դեղին, ամենքը նեղացնում էին նրան:

Բազազի «դուքանի աշկերտներն» էլ շարունակ ծաղրում էին նրան, «քիթի» էին կանչում, քիթը բաշում, գլխին խփում, գլխարկը կոխում ականջները:

Բայց էս բոլորը տանելի բաներ էին:

Անտանելին էն էր, որ նա չէր կարողանում քաղցին դիմանալ: Իրենց տանը,

երբ սովում էր, գնում էր տաշտիցը հաց էր առնում, կճուճիցը պանիր էր հանում, ուտելով գնում խաղալու, կամ թե չէ՝ փեշն էր դնում, գնում հանդը: Երբ ուզում էր՝ մի ծառի տակի կամ աղբրի վրա նստում էր, ուտում:

Հիմի էստեղ ուրիշ տեսակ էր: Ինչքան էլ սոված լինե՛ր՝ պետք է սպասեր մինչև ճաշի ժամանակը գար, էն էլ ամենքն ուտեին, հետո ինքը: Էդ անիծած ժամանակն էլ էնքան ուշ էր գալի, որ խեղճի սիրտը քամ էր ընկնում, թրթռում:

Մին, երկու, տասը համբերելուց ետը նա սկսեց չորս կողմն աչք ածել խոհանոցում, թե արդյոք մի բան չի գտնիլ ուտելու, որ սիրտը կանգնեցնի, մինչև ճաշի ժամանակը գա:

Սկզբում ինչ գտնում էր՝ չոր հացի փշրանք, կրծած ոսկոր թե ուրիշ բան, գցում էր բերանը: Մի քիչ հետո մտածեց խոհանոցի պահարանները որոնել: Ապա թե սովորեց կերակուրի պղնձից կիսեփ մսի կտոր դուրս քաշել...

Բայց եթե նկատեի՞ն...

Ի՞նչ վատ բան դուրս կգար...

Եթե նկատեի՞ն...

Հապա ի՞նչ անես...

Թողնե՛ս, փախչե՛ս...

Եվ Գիքորն սկսեց մտածել փախչելու մասին:

Բայց ո՞նց փախչես, ո՞ր կողմը փախչես. մե՛նա՛կ, ճամփա չգիտես, մարդ չես ճանաչում... իսկ հերը...

Էնքան չարչարվեց, խոսեց, խրատեց՝ «Օրեր են, որդի, կմթնեն, անց կկենան...»:

Եվ ահա Գիքորի գլխում հնչում է հոր խանձված ձենը՝ «Օրեր են, կմթնեն, անց կկենան... անց կկենան...»:

5

Զանգը տվին:

Գիքորը վեր բռավ: Ասել էին, թե երբ զանգը տալիս են, գնա տեսնի՝ ով է, ինչ է ուզում: Նա դուրս եկավ, պատշգամբից նայեց, տեսավ՝ մի պարոն ու մի քանի տիկին դռան առաջ կանգնած:

- Էդ ո՞վ եք, հե՛յ,- ձայն տվավ վերևից:

Ներքևից վերև նայեցին:

Տիկինները ծիծաղեցին, իսկ պարոնը, ակնոցներն ուղղելով, հարցրեց:

- Աղջիկ պարոնը տա՞նն է:

- Ի՞նչ եք անում,- հարցրեց Գիքորը:

Ներքևի ծիծաղն ավելի սաստկացավ:

- Քեզ հարցնում են՝ տա՞նն է, թե չէ,- բարկացավ պարոնը:

- Բան ունե՞ք:

Էս աղմուկի վրա տիկինը դուրս եկավ:

- Քրքրվեա դու, գնա դուռը բա՛ց արա, շո՛ւտ,- ճչաց ու սկսեց անիծել Գիքորին և իր ամուսնուն: Բայց շուտով հյուրերն երևացին, և նա ժպտալով դիմավորեց:

- Ա՛՛ բարև, բարև... Էս ո՞ր խաչիցն էր, ինչպե՞ս է, որ մտաբերեցիք...

- Էս որտեղի՞ց եք գտել,- ոտից գլուխը Գիքորին չափելով՝ հարցրեց պարոնը, իսկ տիկինները շարունակ ծիծաղում էին:

- Ի՞նչ եք նախանձում, կուզեք՝ ձեզ տանք,- կատակի տվավ տիկինն, ու հյուրերը խնդալով ներս մտան:

Գիքորին շտապով մի տեղ ուղարկեց ու նրանց ետևից իսկույն ներս մտավ և տիկին Նատոն:

Իրար առողջություն հարցնելուց ետը հյուրերն սկսեցին պատմել իրենց ներս մտնելու պատմությունը, և դուրս եկավ մի ահագին պատմություն:

- Օ՛՛ֆ, սիրտս մաշել է,- զանգատվում էր տիկին Նատոն.- թե իմանաք՝ ինչ եմ քաշում ես դրա ձեռքից: Ասում եմ՝ դուրս անենք կորչի, բայց դե Արտեմի բնավորությունը գիտեք, էլի, ասում է՝ մեղք է, գեղացի երեխա է, թող կենա, մի կտոր հաց է, ուտի, կսովորի... Ախր, էլ ե՞րբ... սիրտս մաշեց...

- Օհ, օհ, օհ, էդ ծառաների բանն էլ մի՛ ասի,- էս ու էն կողմից սկսեցին բողոքել տիկին հյուրերը:

Մի կես ժամ խոսեցին դեպի-դեպի, ծառաներից, քաղաքի նորություններից: Հենց էդ խոսակցության ժամանակ ներս մտավ քրտնած Գիքորը:

- Աղջիկ պարոն, միքո՞ր բերի:

- Հա՛, լավ, գնա՛,- հրամայեց տիկինը՝ կարմրելով, իսկ հյուրերն սկսեցին ծիծաղել:

- Աղջիկ պարոն, խագեինն ասում էր՝ բալը թանկ ա, հարկավոր չի...

Էս խոսքերի վրա հյուրերից ոմանք պոռթկացին ու քաշկիմակով բերաններին հուպ տվին, ոմանք էլ տանտիկնոջ խայտառակությունը ծածկելու համար վկայեցին, թե իրավ բալը շատ թանկ է, էս ժամանակին ով է բալն առնում: Ապա սկսեցին հանդիմանել, թե ի՞նչ հարկավոր է միքո՞ր, հո ուտելու համար չեն եկել, ի՞նչ են նեղություն քաշում...

Տանտիկինը, մինչև ակամջակոթերը կարմրած, աշխատում էր մի կերպ եղածն ուղղի:

- Ով գիտի՝ ի՞նչ է ասել, չի հասկացել էս հիմարը:

- Ով սուտ ասի՝ գետինը մտնի,- երդվեց Գիքորը, ու ամեն բան լրացավ:

Հյուրերին ճամփու դնելուց ետը տիկին Նատոն բարկացած, բարձր-բարձր խոսելով վեր էր քաղում մրգի սեղանը: Նա հայհոյում էր Գիքորին, մեկ-մեկ թվում էր, թե ինչեր է անում նա, անիծում էր իր բախտը, իր ամուսնուն:

- Քա՛, խամ է, որդի՛, կսովորի, որդի՛... ինչի ես սիրտդ շուտ բերում... Ախ, Աստո՛ծ, ինչի՞ չես հոգիս առնում,- հառաչում էր պառավ դեղին:

- Երանի մի իմանամ՝ մարդու սրտի էս նեղացած ժամանակը դու ինչ ես խոսում... Խամ է, դե գնացեք դուք շինեցեք, ես հո ձեր գերին չեմ,- ձենն ավելի բարձրացնելով պատասխանեց պառավին հարսը ու շարունակեց իր տրտունջն ու անեծքը՝ մինչև ամուսինը տուն գար:

Ամուսնու ոտնաձայնը որ լսեց, սկսեց արտասվել, ավելի բարձր խոսել ու ամանները իրար գլխով տալ:

- Ասում եմ՝ դո՛ւրս արա՛՛ կորչի. ես ծառայի բանն էլ կանեմ. թե խնայում ես՝ փող տաս, կարգին ծառա բռնես... Լավ է մարդ ծառայի տեղ էլ քաշ գա, քան թե ամեն օր էսենց սիրտը շուտ բերի... Իմ թշնամին հո չե՞ս...

- Ի՞նչ է պատահել,- հարցրեց բազազը՝ տան մեջտեղը կանգնելով:

- Ի՞նչ պետք է պատահի. էս էր մնացել, որ խալխի մոտ էլ մարդ գետինը մտնի, էս էլ արիր. էլ ի՞նչ պատահի,- վրա թռավ տիկինը ու պատմեց բալի պատմությունը:

- Վա՛հ,- բացականչեց բազազը:

- Ա՛խ, Աստո՛ծ,- հառաչում էր բարի պառավը՝ դես ու դեն ընկնելով:

Բազազը Գիքորին ձեն տվեց:

Թմփթմփացնելով Գիքորը ներս ընկավ:

- Մոտիկ արի,- կանչեց բազազը:

Գիքորը վախեց նրա գույնից, մնաց տեղը կանգնած:

- Քեզ ասում եմ՝ մոտիկ արի...

Գիքորն էս անգամ շարժվեց, բայց դարձյալ մնաց տեղը կանգնած:

- Տո՛, արջի բոթոթ, ես քեզ ասում եմ՝ աղջիկ պարոնին ասա, դու գալիս ես դո՛ւնաղներին ասում, թե բալը թանկ է՞ր...

- Ես... ես... աղջիկ պարոնին...- ուզում էր արդարանա Գիքորը, բայց խոսքը բերանում՝ ապտակը հասավ, աչքերը կայծակին տվին, գլուխը դիպավ կողքի պատվին ու վեր ընկավ: Հենց ընկած տեղն սկսեց բազազը ոտքել՝ անդադար կրկնելով՝ բալը թանկ էր, հը՞... բալը թանկ էր, հը՞...

Պառավ դեղին դողդողալով մեջ ընկավ, աշխատում էր ետ քաշի կատաղած որդուն, աղջիկ պարոնն էլ եկավ, երեխաներն էլ սկսեցին ճչալ, բազազը ետ կանգնեց՝ հևալով ու կրկնելով՝ բալը թանկ էր, հը՞, աչքերը միշտ չռած անկյունում

կծկված Գիքորի վրա, որ դողալով ու ցավագին մրմնջում էր.

- Վա՛յ, նանի՛ ջան, վա՛յ... վա՛յ, նանի՛ ջան, վա՛յ...

7

Տեսան՝ տանը չի կարողանում ծառայի, խանութ տարան Գիքորին: Էնտեղ ապրանք պետք է տալին մուշտարիների հետ տանելու, չիք պետք է ծալեր, խանութը սրբեր, իսկ պարասայ ժամանակը մուշտարի կանչեր:

Եվ ահա Գիքորը հաց է տանում խանութը: Կերակրամանը ձեռքին, մաշված ու դժգույն, մեծ-մեծ ոտնամանները քաշ տալով՝ անց է կենում կամուրջով: Նայեց ներքև: Քարվանսարանների բարձր պատերին զարկելով՝ ծառս էր լինում Քուռը, ոլորվում, պտտվում ու ճնշվելով խեղդվում, խուլ թշուր կամուրջի տակին:

Ափից մոտիկ պտտում էր մի կանաչ նավակ: Երկու հոգի կային նրա մեջ. մի-նը ուռկան էր ձգում, մյուսը նավն էր կառավարում:

- Ա՛յ, հիմի կհանի,- ասավ Գիքորն ու կանգնած նայում էր ձկնորսներին: Ուռկանը դատարկ դուրս եկավ:

- Էս մինն իմ բախտից,- ասավ Գիքորն ուռկանը ձգելիս: Գիքորի բախտը դատարկ դուրս եկավ:

- Էս մինն էլ մեր Չանիի բախտիցը:

Էս էլ դատարկ դուրս եկավ:

- Էս մինն էլ Գալոյի բախտիցը:

Գալոն էլ էր անբախտ:

- Էս մինն էլ բաս...

Բայց եղ ժամանակ մոտիկ քարվանսարի դռանը աղմուկ բարձրացավ: Մի պարսիկ կապիկ էր պար ածում՝ երգելով.

Ա՛յ արի, արի, մեյմուն,

Ճիպոտող սարի, մեյմուն,

Պառավի պես կուզի-կուզ,

Ջահելի պես պարի, մեյմուն:

Ժողովուրդը հավաքվել էր գլխին, ու վագում էին չորս կողմից: Գիքորն էլ վագեց: Աշխատեց կանգնած ժողովուրդի արանքը մտնի, առաջ անցնի, չկարողացավ: Վիզը ձգեց, այճեղների վրա կանգնեց ու ճգնում էր անպատճառ տեսնի, թե ինչ է կատարվում մեջտեղը:

- Ի՞նչ էս ներս խցկվում, տո լածիրակ, գնա՛ քու բանին,- ասավ մի կինտո ու զարկեց գլխին:

Գիքորը հանկարծ սքափվեց ու վագեց դեպի խանութը:

8

Իրիկունը Գիքորը կուչ էր եկել խոհանոցում: Դեռ արտասուքը չէր ցամաքել նրա երեսին, դեռ այրվում էին խագեհնի ապտակների տեղերը, դեռ նոր էր լռել աղջիկ պարոնի ձեռքը՝ շվշվացնելով ներս մտավ Վասոն՝ բազազի աշկերտը: Գիքորին նկատելով՝ նա խկույն կանգ առավ ու, մասխարա դեմքին լրջությամբ տալով, սպառնալի հարցրեց.

- Կուրումն ուշացա՞ր, տո արջի՛ քոթոթ, թե՞ գուբերմատի մոտ վռագ գործ ունեիր...

Գիքորը գլուխը չէր բարձրացնում:

- Ասա մի տեսնեմ է՛, տո՛...

Գիքորը լուռ էր:

- Չե՞ս իմանում, տո՛. որ-տե՞ղ էիր է՛, որ էսօր ինձ քաղցած սպանեցիր. որ մեռնեի՝ հետո՞...

Էսպես խոսելով կամաց-կամաց մոտեցավ, մի քիչ կանգնեց ու հանկարծ զարկեց Գիքորի գլխին: Գիքորը երկու ձեռքով գլուխը պաշտպանեց ու սեղմվեց պատին: Վասոն պատրաստվում էր մի ուրիշ ձևի հարված էլ հասցնելու, բայց դուրսը բարձրացավ խագեհնի ձայնը: Գալիս էր:

- Արա տես հիմի քեզ ի՞նչ է անում,- սպառնաց Վասոն:

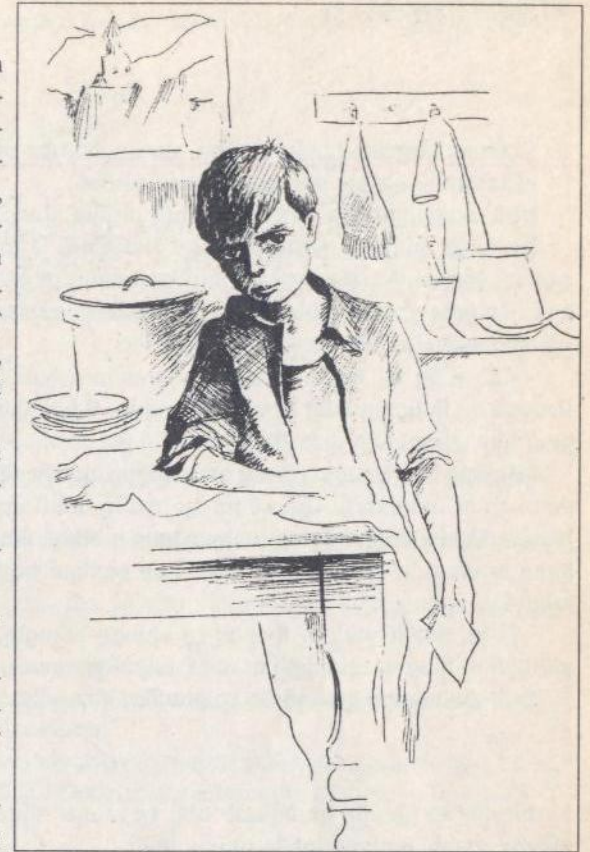
«Հիմի ինձ կսպանեն», - անցավ Գիքորի մտքովը, ու խեղճի հոգին տապ առավ:

Խագեհինը արդեն բավականին ծեծել էր խանութում, այժմ միայն հրամայեց հաց չտան, որ իմանա, թե ի՞նչ բան է քաղցածությունը:

Վտանգն անցավ:

Գիքորը հանգստացավ, թեև լսում էր աղջիկ-պարոնի ձայնը, որ ճչում էր.

- Ախր ընչի՞ ես պահում, դո՛ւրս արա՛ կորչի էլի, դուրս արա՛ կորչի՛...

Գիքորը կծկվեց վերնակի մեջ, գլուխը կոխեց տակը, տապ արավ:

«Լուսնյակ գիշեր, բոլորովին քուն չունեմ,

Ինձ տեսնողը կարծում է, թե տուն չունեմ, վա՛յ, տուն չունեմ...»:

Իր երգը երգելով՝ Վաստն հաց էր ուտում: Գիքորը վերնակի տակից երբեմն զգույշ ծիկրակում, քաքուն նայում էր նրան, կրկին աչքերը ծածկում: Նա էն օրը հաց չէր դրել բերանը, ծեծվել ու լաց էր եղել, այժմ էլ քաղցած պառկեց, ու քունը չէր տանում:

- Հը՞, ո՞նց ա, սոված քունդ չի՞ տանում հա՛, էդպե՛ս...- նկատեց չարածճի Վաստն ու մի կտոր հաց ու պանիր տվավ Գիքորին: - Դե, ա՛ռ, տեղի տակին քաքուն կեր, խազեհինը չիմանա:

Գիքորը հափշտակեց հաց ու պանիրը, գլուխը կոխեց տեղի տակը, քաքուն ուտում էր ու մտածում: Մտածում էր իրենց տան վրա, էն օրերի վրա, երբ ազատ խաղում էր հանդերում ու լիսաիրտ հաց ուտում, մտածում էն երեկոների վրա, երբ հերն ու մերը կովում էին իրեն քաղաք բերելու համար... մերը լաց էր լինում, չէր ուզում...

- Ա՛յս, նանի՛ ջան, ի՛նչ լավ էր սիրտդ իմացել,- հառաչում էր Գիքորը տեղի տակին ու հաց ու պանիրը ուտում՝ ականջը սրած, թե խազեհինը հո չի՞ գալի:

Իսկ առավոտը կանգնած էր խանութի դռանը:

Խանութի դռանը կանգնած ձեն էր տալի Գիքորը, մուշտարի էր կանչում ու քարձր ձենով գովում իրենց ապրանքը:

- Կանչի է՛, տո՛ւ. ի՛նչ ես մեջվել, մնացել կանգնած: Բերանումդ հո ջուր չկա՞:

- Է՛ստի համեցե՛ք, է՛ստի համեցե՛ք...- կանչում էր Գիքորը:

Ներսը ծիծաղից թուլանում էին:

Նրան սովորեցրել էին, որ մուշտարի քաշի դեպի իրենց խանութը: Եվ նա հաճախ բռնում էր էս կամ էն անցորդի փեշից, կոպիտ ու համառ սկսում էր քաշել դեպի խանութը, ու բաց չէր թողնում, մինչև որ մարդը դուրս էր գալի համբերությամբ: Գալիս էր դարձյալ իր տեղը կանգնում ու կանչում:

Ամառվա տոթ օրերին, խանութի դռանը երկար կանգնելուց հոգնած, նա երբեմն նստած քնում էր խանութի առաջին դարսած չթերի վրա:

Էդ ժամանակ չարածճի ընկերները կամ հարևանները բռնորի էին բռնում նրա քթի տակը:

Նա փռշտալով վեր էր թռչում:

Շոգից թնրած վաճառականները զվարճանում էին: Իսկ խազեհինը կուշտ ծի-

ծաղելուց հետո ձայն էր տալի.

- Քնում ե՞ս, տո՛ւ, արջի՛ քոթոթ, կանչի է՛...

- Է՛ստի համեցե՛ք, է՛ստի համեցե՛ք,- ձեն էր տալի Գիքորը:

Մի օր էլ Գիքորը, երբ մուշտարի էր կանչում, դիմացից երկու գյուղացի դուրս եկան: Նա վազեց, փաթաթվեց գյուղացիներին:

- Ա՛յ տղա, իսկի ճանաչեցի ոչ, էս ի՛նչ բան էր,- զարմացած բացականչեց գյուղացիներից մինը ու դարձավ ընկերին.

- Բազո՛, դու կճանաչե՞իր...

- Ես աչքերիցը կճանաչեի,- պարծեցավ ընկերը:

Ճմառիտ որ Գիքորը շատ էր փոխվել, շատ էր մաշվել: Ինքն էլ էր փոխվել, շորերն էլ: Դժվար էր ճանաչելը:

- Ա՛յ տղա, էս կարգին մարդ ա դառել... հալա սրա շորերին, սրա շնորհքին...- հիանում էին գյուղացիները:

- Համբոյի հողը մեր գլխին. տես՝ նա իր տղին որտե՛ղ հասցրեց, մեր տղերքը էնտեղ խոզ են արածացնում...

Այնինչ Գիքորը իրար ետևից հարցնում էր.

- Իմ մերը ո՞նց ա... մեր էրեխեքը ո՞նց են... իմ հերն ընչի՞ չեկավ... մեր կովը ծնե՞լ ա, թե չէ... մեր գեղումն ո՞վ ա մեռել...

- Ամենն էլ լավ են, շատ բարով կանեն,- պատասխանեցին գյուղացիք:- Էն ա՛ Սուքնանց Դուկասը մեռավ, մին էլ Պուճուրանց պառավը, մնացածը լավ են:

- Բա իմ հերն ընչի՞ չի գալի:

- Քու հերը լավ ուզում ա, ամա ո՞նց գա: Ինքը մենակ մի մարդ ա, սաղ տան ջափեն վրեն...

- Բա բան չեն դարգե՞լ...

- Ի՛նչ ունեն, որ դարգեն, դու ձեր տան բանը գիտես ո՞չ: Էս տարի էլ հացը բարակ էր, խեղճ հերդ գոռով ծերը ծերին ա հասցնում: Նրանցից ի՞նչ ես ուզում: Թե ունիս, դու դարգի. հրեն խաբջ են ուզում՝ ձեռին գոռ չունի:

- Հո մեր տանիցը օքմի չի՞ հիվանդացել:

- Չէ՛, էն ա ձեր Ծաղիկ կովը Միրզանց գոմի փլեկովը ներքև ընկավ, սատկեց:

- Ծաղիկը սատկե՞ց...

- Խեղճ մերդ էնքան լաց էլավ՝ աչքերն ուռան:

Էս ասելով, գյուղացիներից մեկը մի նամակ հանեց, տվավ Գիքորին ու ասավ.

- Հիմի ի՞նչ ես ասում. մենք էլ քեզ տեսնիլ չենք, գնալու ենք. թե մորդ կամ քվորդ համար բան ես դարգելու, տուր տանենք:

- Որտեղի՞ց բան դարգեմ, դեռ փող չեմ ստանում... ամա...
 - Ամա ի՞նչ...
 - Ուզում եմ՝ ես էլ գամ ձեզ հետ: Համ մեր գեղին, համ մերոնց կարոտել եմ, համ էլ...
 - Վա՛յ, վա՛յ, մենք հենց իմացանք՝ մարդ ես դառել, խելոքացել ես... էդ տեսակ բան կասե՞ն: Էստեղ քեզ համար աղավարի ապրում ես՝ շորերդ քազա, ոտն ու ձեռքդ խտակ... Մենք ասում ենք մեր էրեխանցն էլ տեղ անես՝ բերենք, դու էդ ի՞նչ ես ասում: Էն որ ասել են՝ «խոզի գլուխը դրին խալիչին, գլորվեց ետ ցեխն ընկավ», հալալ քեզ համար եմ ասել:

Էսպես հանդիմանեցին գյուղացիները, խրատեցին, մնաս բարով ասին ու գնացին:

Նրանց գնալուց ետը Գիքորն իր անկյունը քաշվեց ու բաց արավ հոր մամակը:

«Իմ սիրելի որդի Գիքոր ջան:

Ի քաղաքն Թիֆլիս:

Մենք ողջ և առողջ ենք, միայն քու առողջութի՞նն ենք ուզում, ամեն: Քեզ շատ կարոտով բարով եմ անում ապին, մանը, Ջանին, Մոսին, Միկիչը, Գալոն, ամեն: Մեր սիրելի որդի Գիքոր. ահա իմացած լինես, որ տեղներս շատ նեղ ա և խարջը սաստիկ ուզում եմ, և փող չենք ճարում, և մանն ու Ջանին տկլոր եմ, և տեղներս շատ նեղ ա: Գիքոր ջան, մի քանի մանեք փող դարգի և մի գիր դարգի քու որսի-սուրբենիցը: Եվ իմացած ըլես, որ Ծաղիկը սատկեց, և մանն ու Ջանին տկլոր եմ»:

Նամակը կարդաց ու տեղը կանգնած՝ միտք էր անում Գիքորը, դարդ էր անում իրանց տան համար: Միտքը էրում էին մամակի տողերը:

- Նանն ու Ջանին տկլոր եմ... Տեղներս նեղ ա...
 - Կանչի է՛, տո՛, ի՞նչ ես վերացել, ուշքդ հետները գնա՞ց...- ձեն տվին ներսից:
 - Է՛ստի համեցե՛ք, Է՛ստի համեցե՛ք,- կանչում էր Գիքորը՝ խանութի դռանը կանգնած:

12

Չմեռը եկավ: Սառն աղմուկով ձյունախառն բուրբ թռչում է քաղաքի վրով: Փողոցներում սուրում, սուլում, հոսան է անում: Վզգալով մտնում է անկյունները, աղքատի ու տկլորի է ման գալի, պանդուխտ ու անտեր երեխա է որոնում:

Ահա գտավ Գիքորին:

Մի բարակ բլուզ հագին՝ խանութի դռանը կանգնած ձեն էր տալի մա.

- Է՛ստի համեցե՛ք, Է՛ստի համեցե՛ք...

- Հրե՛սսս...- չարախինդ սուլելով՝ ցուրտը, աներևույթ քրի մման, զարկեց ան-

ցավ ոսկորները: Գիքորը դողաց:

Առանց էն էլ մա շատ էր մաշված. էդքանն էլ հերիք էր մրան: Ու անկողին ընկավ:

13

Հիվանդ պառկած էր Գիքորը բազազ Արտեմի խոհանոցում: Պառավ դեղին օրը մի քանի անգամ ներս էր մտնում՝ իրեն-իրեն խոսելով:

- Ի՞նչ կուգես, որդի՛, Գիքո՛ր:

- Ձո՛ւր...

Գեղին ջուր էր տալիս: Հիվանդը դողդոջուն ձեռներով բռնում, ագահ խմում էր ու կրկին ուզում.

- Էս սիրտս հովացնում չի, դե՛ղի... ես մեր աղբրի սառը ջրիցն եմ ուզում, դե՛ղի... ես մեր տունն եմ գնում... ես իմ մանին եմ ուզում...

Բազազ Արտեմը ցավի մեջ էր ընկել: Նա դես-դեն ընկավ, մրանց կողմերից մարդ գտավ, ապսպրեց, որ Համբոն գա, իսկ Գիքորին տարավ քաղաքային հիվանդանոցը:

Էնտեղ շատ հիվանդներ կային շարքերով պառկած: Տխուր տնքում էին ու օճորքին մայում անգոր հայացքներով:

Գիքորին էլ պառկեցրին մրանց շարքում:

Էստեղ գտավ մրան հայրը:

- Էդ ի՞նչ ես էլել, Գիքո՛ր ջան,- մղկտալով վրա ընկավ Համբոն:

Գիքորը տաքության մեջ չիմացավ հոր գալը:

- Գիքո՛ր ջան, բա եկել եմ, է՛, Գիքոր ջան... ես քու ապին եմ, է՛...

Հիվանդը ոչինչ չհասկացավ: Նա գառանցում էր ու գառանցանքների մեջ կանչում էր՝ Միկի՛չ, Ջանի՛, ապի՛, մանի՛...

- Էստեղ եմ, Գիքո՛ր ջան, մանը դարգել ա, որ քեզ տանեմ մեր տունը... գալիս չե՛ս... Միկիչն ու Ջանին հրեն կտերը կանգնած քեզ ճամփա եմ պահում: Ի՞նչ ես ասում. դե խոսա է՛, Գիքո՛ր ջան...

- Է՛ստի համեցե՛ք, Է՛ստի համեցե՛ք,- բացականչեց հիվանդը, զանազան անկապ, կցկտուր խոսքեր ասավ ու ծիծաղում էր տաքության մեջ:

14

Մի երկու օրից ետը Համբոն գնում էր իրենց գյուղը:

Նա քաղել էր Գիքորին ու գնում էր: Կռան տակին տանում էր շորերը, որ մերը լաց լինի վրեն: Շորերի գրպաններում մի բուռը փայլուն կոճակներ, մախշում

քոթեր, չքի կտորներ ու մի քանի քորոց գտան: Էն էլ, երևի, քրոջ՝ Ջանիի համար էր հավաքել ու պահել...

Գնում էր Համբուն ու մտածում: Շատ ժամանակ չէր անցել, որ էլ միևնույն ճանփով քաղաք եկավ իր Գիքորի հետ: Ահա էստեղ էր, որ նա ասավ.

- Այլի՛, ոտներս ցավում են...

Եվ ահա էն ծառը, որի տակ նստեցին հանգստանալու...

Ահա էնտեղ էր, որ ասավ.

- Այլի՛, ծաքավ են...

Ահա էն աղբյուրն էլ, որ ջուր խմեցին...

Ամենը, ամենը կան, մենակ նա չկա...

Մյուս օրը, երբ Համբուն անցնում էր լեռները, հեռվում երևաց իրենց գյուղը:

Գյուղից դուրս կանգնած սպասում էին նաև, Ջանին, Միկիչը, Մոսին, իսկ փոքրիկ Գալուն մոր գրկից կանչում էր.

- Ալի՛, ալի՛, հեն՛ Գիքու...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Նկարագրիր հայ գյուղի վիճակն ըստ պատմվածքի:
3. Նկարագրիր թիֆլիս քաղաքն ըստ պատմվածքի:
4. Ներկայացրո՛ւ այն հերոսին, որը քեզ շատ է դուր գալիս:
5. Ո՞րն է զանգվածային տեսարանների դերը պատմվածքում:
6. Որո՞նք են Գիքորին քաղաք տանելու սոցիալական պատճառները:
7. Քեզ համոզո՞ւմ է պատմվածքի ավարտը: Պատճառաբանիր:
8. Ո՞րն է պատմվածքի հիմնական գաղափարը:
9. Ինչո՞ւ Գիքորը Վասո չդարձավ:
10. Քննարկիր բազազ Արտեմ և պառավ դեղի կապը: Քեզ համոզո՞ւմ է այս հակադրությունը:
11. Ինչպե՞ս են բնության պատկերները կապվում ստեղծագործության ընդհանուր տրամադրության հետ:

ՀԱՄՈՒ ՍԱՀՅԱԼ

* * *

Առավոտ է, արև:

Կանաչների միջով,

Կանաչների միջով

Առուները գարնան

Դրոշակն են տանում

Իրենց գլխի վերև:

Առավոտ է, արև:

Կանաչների միջով,

Կանաչների միջով

Բարդինները կարծես

Արեգակն են տանում

Իրենց գլխի վերև:

Առավոտ է, արև:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ինչպե՞ս է կառուցված բանաստեղծությունը:
 2. Նկարագրիր առավոտն ըստ բանաստեղծության:
 3. Ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտում բանաստեղծությունը:
 4. Վերջին տունը բանաստեղծության ընդհանուր տրամադրության մեջ ինչոր բան փոխո՞ւմ է:
- Եթե այո՝ ի՞նչ:
- Եթե ոչ՝ ինչո՞ւ:

ԳԻՇԵՐՆ ԻԶԱԿ

Գիշերն իջավ անամայ, անհուն,
Բյուր բյուրեղեն ի՞նչ նուրբ անուն
Տալ անուրջի այս սուրբ պահուն.
- Ա՛խ, ապրելո՛ւ երջանկություն...
Կ'անձանա նավն հեռակա.
Լիճն երազ մԺԷ, կա ու չկա.
Ջուրի շշունջն է լուկ վկա.
- Շշնջելո՛ւ երջանկություն...
Վերն հազար աստղ, վարն հազար լույս,
Կիսաստվերին մեջ հոգեհույզ
Կիսասկզին քար, վտակ, բույս.
- Ա՛խ, իրերո՛ւ երջանկություն...
Ու կծայնե մատուռն հստակ.
- Սա ծերունի ծառերուն տակ,
Այս քաղցրության մեջ բովանդակ
Քարանալո՛ւ երջանկություն...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացատրիր տրված մակդիրները.
անհուն գիշեր, հոգեհույզ կիսաստվեր:
2. Բանաստեղծության մեջ իրերն ինչպե՞ս են պատկերված:
3. Բանաստեղծության մեջ ինչպիսի՞ տրամադրություն է արտահայտված:
4. Ո՞ր տողերի մեջ են խտանում բանաստեղծության տրամադրությունն ու ասելիքը:
5. Պատմիր բանաստեղծությունը պատկերող նկարը:

ԵՍ ԵՎ ՆԱ

(Մի կորած մարդու հիշատակարանից)

Այս հիշատակարանն իմ ձեռքն ընկավ պատահական կերպով, թե ինչպես՝ հետաքրքրական չէ: Սա մի մեծ տետր էր, որի մեջ «կորած մարդը», ինչպես ինքն էր ենթադրեցնում իր հիշատակարանը, երկար տարիներ, համարյա թե օրը օրին գրի է անցրել իր անհատական կյանքի անցուղարձը:

Այս էլ ասեմ. «կորած մարդը» իր հիշատակարանի այն մասը, որ վերաբերում է իր անկման տրագեդիային, վերնագրել է «Ես և Նա»: Այդ վերնագրով էլ տալիս եմ տպագրության:

ԵՍ

Ես սիրում եմ նրան:

Կրկնե՞մ, արդյոք, սիրո այն խոսքերը, որոնք այնքան ծիծաղելի ու տաղտկալի են թվում կյանքի հմայքը կորցրած սկեպտիկներին, բայց որոնք մի-մի հայտնություններ են նորաբողոք սիրող սրտերի համար:

Ամեն անգամ, որ նայում էի նրա զարմանալի պայծառ աչքերին, որոնց մեջ կարծես արևն էր վառվում, ամեն անգամ, որ լսում էի նրա կենսաթոքի ծիծաղը, որի մեջ կարծես զարնանային չարաճճի վտակ էր քչքչում, ամեն անգամ, որ առնում էի նրան գիրկս և ականջիս մոտ լսում նրա կուսական կրծքի հևքը, այտերիս վրա զգում նրա թավիշ մազերի էլեկտրականացնող շփումը, ինձ տիրում էր այնպիսի մի խենթ զգացում, որի ազդեցության տակ պատրաստ էի գործել և՛ ամենամեծ առաքինությունը, և՛ ամենամեծ ոճիրը՝ միայն թե նա հրամայեր:

Սիրո՞ւմ էր նա ինձ նույնպես՝ այդ ես այժմ չգիտեմ, բայց այն ժամանակ լիովին հավատում էի, որ չի կեղծում, երբ հավատացնում էր, թե սիրում է, և երդվում էր, թե մահն անգամ չի կարող անջատել մեզ իրարից:

Այն ժամանակ վերջին կուրսի ուսանող էի և շուտով պիտի ավարտեի իրավագիտական ֆակուլտետը: Վստահ երիտասարդական քարմ ուժերիս և մանավանդ հասարակական լայն գործունեության բուռն տենչանքիս վրա՝ լցված էի փառավոր ապագայի վառ հույսերով: Ոգևորված այդ ապագայով և խրախուսված երջանիկ սիրով, բուռն եռանդով, առանց հանգիստ առնելու՝ պատրաստում էի ավարտական դիսերտացիա, որը ապագա մեծությանս ու փառքիս հաստատուն հիմնաքարը պիտի հանդիսանար:

Բայց...

Օհ, այդ «բայց»-ը...

Այժմ էլ, երբ ամեն ինչ կորած է, ամեն ինչ խորտակված վերջնականապես ու անդարձ, այժմ էլ, երբ հիշում եմ այդ մոմենտները, քիչ է մնում ճշամ հոգեկան կարեվեր մի ցավից՝ այն աստիճան այդ մոմենտները դեռևս չեն կորցրել ինձ համար իրենց սրությունը:

Սակայն շարունակեմ պատմությունս:

Մի անգամ, երբ հեռու հյուսիսում ուսանողական մենակյաց սենյակումս փակված, դիսերտացիայիս վերջին գլուխներն էի գրում, մի նամակ ստացա, որի մեջ ապշեցուցիչ անողոր անկեղծությամբ գրում էր նա, որ իր սիրտ նախկին հավաստիացումներն ընդունեմ իբրև ցավալի բյուրիմացություն և աշխատեմ մոռանալ իրեն, որովհետև ինքն ուրիշի կինն է լինելու շուտով: «Գիտեմ, այս բանը շատ էլ հաճելի չայիտի լինի քեզ համար, բայց ի՞նչ արած, աշխարհիս մեջ ամեն բան պատահում է, և ամեն բան կարող է պատահել», - այսպիսի հեզմակա՞ն ա-սեմ, քե՞ր դիվական անխիղճ խոսքերով էր վերջացնում իր նամակը:

Սկզբում կարևորություն չտվի այդ նամակին. կարծում էի, քե մի կատակ է այդ, որով չարաճճին ուզում է զվարճալի մի խաղ խաղալ ինձ հետ կամ փորձել իմ սերը: Բայց հետագայում որքա՞ն եղավ նախ զարմանքս, հետո զայրույթս և, ի վերջո, հուսահատությունս, երբ իրար հետևից գրած նամակներիս և հեռագրե-րիս և ո՛չ մեկի պատասխանը չստացա: Ու երբ այս խենթացնող լուրջությունից հե-տո՝ կատարյալ հուսահատության մեջ, ինչ անելիքս չգիտեի, անսպասելի կեր-պով ստացա մի լակոնական հեռագիր՝ «Ամուսնացա»: Մի բառ միայն, և ուրիշ ո-չինչ: Այս հեռագիրը տվել էր, երևի նրա համար, որ այլևս չձանձրացնեմ իրեն նոր նամակներով ու հեռագրերով:

Սկզբում այդ հեռագիրն ինձ այնքան էլ չազդեց, որովհետև արդեն նախա-պատրաստված էի, բայց հետո նկատեցի, որ ինչ-որ քարացում, հոգեկան ապա-տիա է եկել վրաս. իսկ երբեմն էլ, մանավանդ գիշերները, երբ քնել չէի կարողա-նում, և ուղեղս գործում էր հիվանդագին հուզման մեջ, ինձ թվում էր, քե խելա-զարկում եմ: Առաջ, երբ բնավ չէի կասկածում նրա սիրտյն և լիովին հավատա-ցած էի, որ նա իմն է և իմն է լինելու, իմն՝ անբաժան ու հավիտյան, ինձ թվում էր, քե այնպես ուժգին չէի սիրում նրան, ինչպես այժմ, երբ նա դավաճանել էր ինձ, և ես արդեն կորցրել էի նրան առմիշտ ու անդարձ: Այդպես է լինում միշտ. սի-րույդ առարկան կրկնակի սիրելի է թվում նրան կորցնելուց հետո:

Այլևս չէի հասկանում, քե ինչ է պատահում ինձ. այնպիսի մի դատարկություն էի զգում շուրջս ու ներսս, որ կարծես ուղեղս հանել էին զանգիցս և ինձ նետել մի անապատ՝ քափառելու տոսկալի ամայության մեջ, աննպատակ ու անղեկ, ա-ռանց ձգտումների, առանց իդեալների, առանց փրկության որևէ հույսի: Մի բան միայն զգում էի շատ պարզ ու շատ որոշակի. դա վրեժի բույնն էր, որ կաթիլ առ կաթիլ կուտակվում էր սրտիս մեջ և սպառնում պայթելու այն աղջկա գլխին, որ

այնքան անխղճորեն անարգել էր ոչ միայն իմ ամենամկրակա՞ն զգացումները, այլև ինձ՝ իբրև մարդու, և սպառնալու ջախջախել բոլոր հույսերս, իմ ամբողջ ա-պագան: Քանի նա չէր դավաճանել ինձ, ես մի արծիվ էի՝ հոգով ու մտքով բար-ձունքներում սավառնող, այժմ դարձել էի քևերը կտրած ողորմելի մի ճնճղուկ՝

գետնի վրա ցատկոտող: Կարո՞ղ էի ես այդ ներել նրան: Ու վճռեցի անողոր լինել դեպի նա նույնքան, որքան անողոր եղավ նա դեպի ինձ:

«Ես կամ, բող ինձ հետ նա էլ չլինի»,- ասացի ու մի օր վեր կացա, բողի համալսարանն էլ, դիսերտացիան էլ, ամեն բան և եկա վճիռս իրագործելու: Բայց այստեղ ինձ այնպիսի մի հուսահատություն էր սպասում, որի մասին բնավ չէի մտածել. դավաճան աղջիկը մեկնել էր արտասահման իր, ինչպես իմացա, շատ հարուստ յսմուսնու հետ:

Հուսալքումը նորից եկավ-տիրեց ինձ նոր քափով և այնքան ուժեղ, որքան վրեժի զգացումն մնացել էր անհագուրդ: Այն գիտակցությունը, որ ես կատարելապես զինաթափ եմ եղած, պարզապես խելագարեցնում էր ինձ: Ու եղավ մի բուսկ, որ քիչ մնաց ձեռք բարձրացնելի ինքս ինձ վրա՝ հոգեկան անտանելի տառապանքների միանգամից վերջ տալու համար: Բայց հետո մտածեցի, որ այդ արդեն չափազանց փոքրագություն կլիներ և, բացի այդ, հույս ունեի, որ վաղ թե ուշ կհանդիպեի նրան՝ ինձ հասցրած անարգանքի փոխանցումը տալու:

Հոգեկան այդ դրությանը նորից հաջորդեց ծայր աստիճան անտարբերություն և անզգայություն դեպի ամեն ինչ: Ուժեղ ցնցումներ էին պետք՝ ինձ այդ անտարբերությունից և անզգայությունից հանելու համար, և այդ ցնցումները ես ուրիշ բանի մեջ չգտա, բայց եթե միայն ծախսու կամանց և գիշերները լուսացնող ընկերներիս շրջանում: Կյանքի ճահիճը կամաց-կամաց ծծում էր ինձ, և ես չէի նկատում այդ: Ու երբ նկատեցի, շատ ուշ էր. ես կորած մարդ էի արդեն:

Երբեմնի իրավագիտության վերջին կուրսի ուսանող, փառավոր ապագայի հույսերով լեցուն, հասարակական լայն գործունեության երազանքներով քնափորված՝ այժմ դարձել էի դատարանների կողմանոցների կեղտոտ սեղանների վրա զանազան խնդրագրեր ու կյառուզներ գրող, զանազան մութ գործեր պաշտպանող, միշտ արբած և միշտ քնատ մի արևակատ՝ այդ զգվելի տիպի բոլոր բացասական հատկանիշներով: Եվ իմ ամբողջ տրագեդիան այն էր, որ ես լիովին զգում ու գիտակցում էի այդ սոսկալի անկումը, բայց ելնել այդ տիղմից անգոր էի. ճահիճն արդեն շատ էր ինձ ծծել իր խորքը: Եվ մի անգամ, որվսաչ էի քաշել ինձ վրա, հարություն առնելու այլևս անկարող էի զգում ինձ:

Մի անգամ, այդ մեր հարաբերությունների խզման հինգերորդ տարումն էր, փողոցում բոլորովին պատահական կերպով, երես ամ երես հանդիպեցի նրան՝ իմ սիրտ նախկին առարկային: Այդ հանդիպումն այնքան անսպասելի էր ինձ համար, որ կարծես կայծակնահար զամվեցի տեղնուտեղս նրա առջև և ապշությունից ծափ զարկեցի ակամա: Ըստ երևույթին, նա սաստիկ վախեցավ այդ անակնկալից և, ինչպես նկատեցի, սկզբում բնավ չճանաչեց ինձ: Եվ չէր էլ կարող ճանաչել, որովհետև իր ճանաչած նախկին միշտ լավ հագնված, լայնաթիկունք և լայնակուրծք, 24-25 տարեկան գեղեցիկ ուսանողի տեղ այժմ տեսնում էր իր

առջև կեղտից պլավացող հնամաշ վերարկուով, մագակալած երեսով, պրոֆեսիոնալ արբեցողի կարմիր քթով, կուրծքը ներս ընկած սապատավոր մի մարդ, որի բերանից էժանագին գինու, ծխախոտի և սխտորի հոտ էր փչում: Իսկ նա ամենևին չէր փոխվել կամ, ավելի ճիշտը, փոխվել էր դեպի այնքան լավը, որ ոչ մի գեղագետ-նկարիչ չէր կարող նրա մեջ որևէ փուտ գտնել. նախկին մի քիչ նիհար, չարաճճի աղջիկը դարձել էր բարձրահասակ, փարթամ մի կին, որի մոտով անկարելի էր անցնել՝ առանց ետ նայելու: Իսկ հագո՞ւստը: Ես, երևի, երբեք չէի կարող այդքան շքեղորեն հագցնել նրան և զարդարել նրա ականջները, կուրծքն ու մատները շողակներով ու մարգարիտներով, որքան էլ որ արդարանային փառավոր ապագայի վրա մի ժամանակ ունեցած հույսերս: Ամեն բանից երևում էր, որ նա ընկել էր մի մարդու ձեռք, որը ոչինչ չէր խնայում նրա համար:

Ապշությանս հետ միասին ինձ տիրեց ակամա մի վարանում ու պատկառանք նրա այդ հաղթական շքեղության առջև, և ինքս ինձ երբեք այնքան չնչին, ողորմելի ու զզվելի չէի թվացել, ինչպես այդ միջոցին: Մի րոպե աշխատեցի հոգուս խորքում պրալտել վրեժի այն զգացումը, որ մի ժամանակ լափում էր ինձ և որի ազդեցության տակ այնքան հպարտ, այնքան անխոցելի ու արդարացի էի զգում ինձ, ու ոչինչ չգտա. հոգիս միանգամայն ամայացել էր:

Ու երբ շփոթված և կակազելով, ներողություն հայցող ծայնով փորձեցի հիշեցնել նրան, թե ո՞վ եմ ես, նա սկզբում կարծես թե զարմացավ, շփոթվեց, հետո հանկարծ թողեց ինձ, առանց մի խոսք անգամ արտասանելու՝ կառք նստեց և հեռացավ, ըստ երևույթին, վախեցած, որ ես կարող եմ հետապնդել իրեն:

Այդ օրը ես անցկացրի զինետանը, որտեղից ինձ դուրս բերին թևերիցս քոնած:

Այնուհետև, այս հանդիպումից հետո, այն սակավ ժամերին, երբ խմած չէի լինում և կարողանում էի քիչ թե շատ խորանալ մտքերիս մեջ, ինձ շատ էր մտառանցում այն հանգամանքը, թե ի՞նչ էր բուն պատճառը, որ ես այս աստիճան ընկել էի: Իսկապես որ, խո չէ՞ր կարելի այդ պատճառը դժբախտ սերը համարել. մի բան, որը շատ-շատ կարող էր միայն ժամանակավորապես ընկճել, բայց ոչ առմիշտ կործանել մարդու: Դա անհեթեթություն կլիներ:

Բուն պատճառը պետք է որ ուրիշ տեղ լիներ: Ու սկսեցի այդ պատճառը որոնել սիրածս աղջկա դավաճանությունից դուրս, որոնել իմ էության մեջ, որովհետև անկարելի էր, որ ես այս աստիճան ընկնեի, եթե անկմանս սաղմերը չկրեի ինքս իմ մեջ: Բայց որո՞նք էին այդ սաղմերը, որտեղի՞ց էին ընկել իմ մեջ, ի՞նչ էր նրանց արմատը. այս ողորդյալք կատարած պրպտումներս դեռ երկար ժամանակ մտառանցում էին ինձ՝ առանց որևէ եզրակացության հանգելու, մինչև որ, վերջապես, միանգամայն պատահական կերպով գտա բուն արմատը մի պատմվածքի ընթերցումից հետո, որը հանկարծ լուսավորեց իմ մինչ այդ մութ ներքին

աշխարհը:

Այդ պատմվածքն իտալական մի սիրավեպ էր՝ «Վրեժ» վերնագրով:

Այստեղ բառացի թարգմանությամբ առաջ եմ բերում այդ սիրավեպը, որի վերնագիրը, սակայն, դնում եմ «Նա»՝ պատմվածքի հերոսին ինձ հակադրելու համար:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Տղային՝
 - ա) մեղադրիր,
 - բ) արդարացրու,
 - գ) բնութագրիր:
3. Քեզ համոզո՞ւմ է տղայի կերպարը: Պատասխանդ պատճառաբանի՛ր:
4. Աղջկան՝
 - ա) մեղադրիր,
 - բ) արդարացրու:
5. Ո՞վ է մեղավոր տղայի այդ վիճակի համար՝
 - ա) տղայի կարծիքով,
 - բ) քո կարծիքով (պատճառաբանի՛ր):

ՆԱ

1

Վեներգիայում՝ դոժերի, ջրանցքների և գեղարվեստների այդ հրաշակերտ քաղաքում, մի հին ազնվական ընտանիքի մեջ ապրում էր այդ ընտանիքի միակ զավակը՝ գեղեցիկ Ջուլետան: Այնքան էր գեղեցիկ նա, որ թվում էր, թե հողեղեն չէ, այլ մի հավերժահարս, որ դուրս է եկել ծովի փրփուրներից: Աչքերը կապույտ էին, ինչպես Իտալիայի ջինջ երկինքը, հայացքը՝ զվարթ ու անհուն՝ ինչպես Ադրիատիկի հորիզոնները: Ոսկեգույն ծամերը սքանչելի զանգուրներով պսակում էին նրա փոքրիկ, սիրունիկ գլուխը: Երբ ժպտում էր (բայց ե՞րբ չէր ժպտում), նրա չքմաղ այտերի վրա մատնեհարներ էին գոյանում, և փոքրիկ բերանի մեջ՝ վարդագույն շրթունքների տակ, շողշողում էին փղոսկրի պես սպիտակ ու ամուր մանրիկ ատամները: Միշտ զվարթ էր գարնան արևի պես, միշտ թովում՝ թիթեռնիկի

պես, միշտ չարածճի՛ կայտառ երեխայի պես: Երկու գույն էր սիրում՝ կարմիր ու սպիտակ, և նրա արդուզարդի ու կրծքի վրա միշտ անպակաս էին այդ երկու գույնի ծաղիկները՝ մեխակը և շուշանը: Նա ինքը թարմ ու հոտավետ ծաղիկ էր՝ կարմիր կամ սպիտակ՝ նայելով, թե ի՞նչ գույնի հագուստ էր հագնում՝ մեխակի պես կարմիր, թե՞ շուշանի պես սպիտակ:

2

Մի անգամ, զարնանային մի սքանչելի երեկո, որպիսին միայն Ադրիատիկի ափերում էր լինում, երբ Ջուլետան իր հոր պալացցոյի վերին հարկի իր փոքրիկ սենյակում զբաղված էր իր սպիտակ հագուստով և կրծքին մեխակի կարմիր ծաղիկն էր ամրացնում, որ զրոսանքի դուրս գա Պոնտե - Ռիալտոյի տակ՝ Մեծ ջրանցքի վրա, դրսից ինչ-որ նվագաժողովան ձայն լսեց: Մի հմուտ ձեռք սերենաղ էր նվագում ջութակի վրա: Ջուլետան վազեց դեպի բաց պատուհանը և ցած նալեց դեպի փողոց:

Նվագողը մի պատանի էր՝ իտալական լայնեզր գլխարկով: Այնքան մեղանուշ, այնքան դյուքի էր նվագած եղանակը, որ Ջուլետան կարծում էր, թե իր սրտի լարերի վրա են նվագում: Նա մեքենայաբար կիսով չափ դուրս հանվեց պատուհանից և լսում էր ամենայն ուշադրությամբ: Իր ամբողջ էությանը լսողությամբ դարձած՝ ազահորեն կլանում էր մարմինը փշաքաղող այն դյուքի ձայները, որ պատանի երաժիշտը հնչեցնում էր ջութակի լարերից, ինչպես աղբյուրի ակունքը դուրս է հոսեցնում իր քչքչան ականակիտ ջուրը՝ անբռնազբոսիկ ու սահուն: Ծունչը պահել էր, որ ոչ մի հնչյուն չթոցնի: Սքանչացման արցունքը գոհարի պես խաղում էր նրա աչքերի մեջ:

Վերջապես լռեցին ջութակի հնչյունները, և այդ հնչյունների հետ կարծես ամեն ինչ լռեց բնության մեջ:

- Ո՞վ ես դու, նայի՛ր վերև, պատանի՛ մանստրո,- կանչեց բարձրից Ջուլետան: Պատանի երաժիշտը նայեց վերև:
- Հանի՛ր գլխարկդ, երեսդ լավ չեմ տեսնում:

Պատանի արտիստը վերցրեց լայնեզր գլխարկը, երկայն մագերը գլխի մի շարժումով ետ գցեց ճակատից և նայեց վերև: Ի՞նչ հրաշալի աչքեր, բայց լուրջ ու խոհուն և թախծալի՝ ինչպես այն եղանակը, որ մի քիչ առաջ նվագում էր նա. ի՞նչ զրավիչ դեմք, բայց զուստ ու տխուր, ինչպես մարմարի մի անդրի: Ի՞նչ բարձր ու հպարտ ճակատ, որի վրա փայլում էր ոչ երկրային մի վեհություն:

- Ի՞նչ է անունդ,- կանչեց Ջուլետան:
- Անտոնիո:
- Անտոնիո, նվագի՛ր ինձ համար դարձյալ մի բան:

ինձ և միշտ կատարում է խնդիրքս: Դու այլևս ստիպված չես լինի փողոցն փողոց քափառել մի կտոր հացի համար: Մենք շատ հարուստ ենք:

- Ես շատ հպարտ եմ, սինյորինա:
- Իմ անունը Ջուլետա է:
- Ես հպարտ եմ, սիրտ՛ն Ջուլետա:
- Մենք չենք խլի քո հպարտությունը, Անտոնիո:
- Կխլեք, երբ ինձ մի կտոր հաց տաք:

Ու նորից հնչեցին լարերն՝ առաջվանից ավելի փաղարուշ ու դյուրիչ, և Ջուլետան, պատուհանին գամված, չէր հագնում լսելուց, մինչև որ լարերն իրենց վերջին սիրակեզ հառաչանքն արձակեցին ու մարեցին:

- Անտոնիո, ասա ինձ՝ ո՞վ ես դու:
- Ես որք եմ:
- Ո՞վ էր հայրդ:
- Մի բանվոր, որը մեքենայի տակ ջարդվեց և մեռավ:
- Մա՞յրդ:
- Մայրս գնաց հորս հետևից:
- Քույր չունե՞ս:
- Ո՛չ մի հարազատ:
- Կուզե՞ս՝ ես քո քույրը լինեմ, դու՝ իմ եղբայրը: Ես կխնդրեմ հորս, որ դու մեր տանն ապրես ու ինձ համար միշտ այդպիսի եղանակներ նվազես: Հայրս բարի է, շատ է սիրում

Ջուլետան մի դրամ նետեց նրա ոտքերի առջև և բարկացած հեռացավ պատուհանից: Բայց իսկույն էլ նորից մոտեցավ պատուհանին:

- Անտոնիո, կանչեց նա:

Պատանի երաժիշտը, որ վերցրել էր դրամը և ուզում էր հեռանալ, կանգ առավ և նայեց վերև:

- Համաձայնի՞ր գոնե, որ ամեն երեկո, ճիշտ այս ժամին, կգաս, կնվագես պատուհանիս տակ:

- Կգամ: Բայց ո՛չ նորից սրա համար, - ասաց Անտոնիոն՝ ցույց տալով ծեռքի դրամը:

- Ա՞յ:

- Գեղեցկության համար:

Այս անգամ պատանի երաժշտի ոտների առջև ընկավ գեղեցիկ աղջկա կրծքի կարմիր մեխակը:

3

Ու գալիս էր:

Ամեն երեկո, երբ արևի վերջին ճառագայթները էլեկտրական լույսեր էին վառում պալացցոների պատուհաններին, Ջուլետայի լսողությունը փաղաքշում էին միշտ նոր, միշտ դյուրիչ հնչյունները:

- Անտոնիո, մի՞թե այնքան հպարտ ես, որ չես համաձայնի բարձրանալ ինձ մոտ՝ իմ սենյակում նվագելու:

Անտոնիոն լուռ բարձրացավ Ջուլետայի սենյակը:

- Անտոնիո, մի՞թե այնքան հպարտ ես, որ չես համաձայնի ինձ հետ մի գրասանք կատարելու ծովի վրա:

Լուսնի կաթնագույն լույսի տակ, ծովի հանդարտ ջրերի վրա մեղմիկ սափում էր մակույկը, և գիշերային անհուն խաղաղության մեջ տարածվում էին դյուրական հնչյունները: Ամբողջ բնությունը, կարծես լսողություն դարձած, ականջ էր դնում այդ հնչյուններին, որոնք քևատարած, սահուն ու թեթև, թռչում-տարածվում էին չորս բուրբը և մարում ծովի խաղաղ ջրերի մեջ, պարզ ու քափանցիկ օդի մեջ:

- Անտոնիո, մի՞թե այնքան հպարտ ես, որ քույր չես տա գլուխս դնեմ ծնկանդ վրա:

- Օ՛...- հառաչում է միայն պատանի արտիստը վառված աչքերով, և նրա կնամառցի տակ ջութակի հնչյունները նոր քափ են առնում նոր, մինչ այդ չսված նյութաններով:

Ջուլետայի ոսկեզանգուր գլուխը հանգչում է Անտոնիոյի ծնկան վրա, և քավ-

շյա աչքերը հիացքով, սիրով ու երջանկությամբ վարից վեր նայում են պատանի երաժշտի վերասլաց դեմքին: Մակույկի մեջ, լուսնի կաթնագույն լույսի տակ՝ ինչպես ծյուն, փայլում էր նրա սպիտակ թեթև հանդերձը, որով նա նմանում էր խկական հավերժահարսի՝ ընկղմված ծովի փրփուրների մեջ:

Պատանի արտիստը վերից վար նայում էր իր ծնկան վրա հանգչող երազական գեղեցկությանը և ինքը ևս զարմանում էր, թե այն ի՞նչ նոր հնչյուններ են, որ իր ձեռքի շարժումից գեղում է ջութակն այնքան տիրականորեն:

- Անտոնիո, մի՞թե այնքան հպարտ ես, որ մի համբույր չես տա ինձ:

Ջութակը լռում է: Պատանի արտիստը կամաց խոնարհվում է հավերժահարսի դեմքի վրա, նրանց մազերը գրկախառնվում են, և թրթռուն շրթունքները միանում մի բոցոտ համբույրի մեջ:

- Անտոնիո, Անտոնիո...

- Ջուլետա, Ջուլետա...

4

Մի երեկո էլ՝ սովորական ժամին, պատանի երաժիշտը գոթական ապարանքի բարձր պատուհանի տակ կանգնած՝ իզուր աշխատում էր իր դյուբակն հնչյուններով դուրս կանչել հավերժահարսին:

Պատուհանը փակ էր:

Պատանի արտիստը, սակայն, չէր հուսահատվում. ջութակը մերթ կանչում էր հրամայողաբար, մերթ՝ խնդրում աղերսագին, մերթ՝ խոսում լալագին, մերթ՝ հառաչում ու լալիս հուսահատորեն:

Պատուհանը միշտ փակ էր:

Այնուհետև, երբ ջութակն իր վերջին հուսահատական ճիչերն էր արձակում, պատուհանի մի փեղկը կիսով չափ բացվեց, նախ մի դրամ զրնգաց գետնին և ապա՝ թղթի մի կտոր, օղի մեջ պտտվելով, ցած ընկավ պատանի երաժշտի ոտքերի առջև:

Թուրքը վերցրեց և կարդաց. «Հայրս ասաց, որ իմ և քո միջև անանց անդունդ կա: Մենք վերև ենք, դու՝ ներքևը: Էլ մի՛ գա: Մոռացիր ինձ»:

Կարդաց, առժամանակ շանթահար մնաց տեղնուտեղն արձանացած, հետո ցնցվեց ու ժգնորեն, մի կայծակնացալու հայացք նետեց դեպի ազնվական ապարանքի բարձունքը, թուրքը, ցատումով լի, ուզեց պատառ-պատառ անել, բայց զսպեց իրեն, խնամքով ծալեց, ծոցը դրեց, ոտով դեն շարտեց գետնին ընկած դրամը և, ջութակը պինդ սեղմելով վիրավոր կրծքին, հեռացավ՝ անարգանքի կսկիծը հպարտ սրտի մեջ պարտւրած:

Այդ օրվանից Վենեցիայի փողոցներում էլ ո՛չ ոք չտեսավ հանրածանոթ պա-

տանի ջութակահարին:

5

Անցան տարիներ:

Նորից Վենեցիան:

Քաղաքի ամբողջ մամուլն ավետեց հռչակավոր ջութակահար Անտոնիո Բոնվինիի գալուստը, որ իր միակ կոնցերտը պիտի տար Մեծ քաղաքում: Վերջին ժամանակները ոչ միայն իտալական, այլև եվրոպական ու ամերիկյան ամբողջ մամուլը խոսում էր այդ նոր փայլուն աստղի մասին, որ երևացել էր երաժշտական հորիզոնի վրա:

Կոնցերտի գիշերը քաղաքում ասեղ գցելու տեղ չկար: Այնտեղ էր քաղաքի ամբողջ բարձր դասակարգը:

Անտոնիո Բոնվինի... Ամենքն անհամբեր սպասում էին նրա ելույթին:

Եվ ահա, վերջապես, դուրս եկավ նա բեմ:

Ու ամբողջ դահլիճը գրեթե միաբերան հառաչեց:

Մի՞թե սա այն Անտոնիոն չէ, որին ճանաչում էր ամեն մի վենեցիացի, այն պատանի ջութակահարը, որ միջնադարյան տրուբադուրի նման շրջում էր քաղաքից քաղաք, փողոցից փողոց, պատուհանների տակ նվագում էր սերենադներ:

Այո՛, այո՛, նա է, նա ինքը, որովհետև՝ ահա՛ նույն հնչյունները, բայց այս անգամ արդեն՝ առնականորեն հասուն, ինքնավստահ, ինքնամոլի, երբեմն՝ վերասլաց, երբեմն՝ մարտակոչի խիզախ ավյունով լեցուն:

Ու որքան այդ հնչյունները դյուբիչ էին, այնքան գեղեցիկ ու հմայիչ էր ինքը՝ Անտոնիո Բոնվինին՝ բարեկամ հասակը, հրացալու աչքերը, վառված դեմքը, հանճարեղ ճակատը, ականջների մոտ ցրված երկար փայլուն մազերը, բոլորը, բոլորը մի սքանչելի ներդաշնակություն էին կազմում նրա ջութակի մոգական հնչյունների հետ:

Երբ վերջին հնչյունները թրթռալով մարեցին գերեզմանային լուռության մեջ, և արտիստը հեռացավ բեմից, ամբողջ դահլիճը դեռևս պահ մի նստած էր լուռ ու անշարժ՝ կարծես անհունորեն քաղցր մի երազանքի մեջ կախարդված: Ու հետո հանկարծ, որպես մի գերեզմանոց մեկեն հաբություն առնի, ամբողջ դահլիճը շարժվեց ու թնդաց որոտագին:

Բոնվինի... Անտոնիո Բոնվինի... Անտոնիո... Հանճա՛ր... Նոր Ստրադիվա-րիոս...

Եվ ամեն ոք շտապում էր դեպի կուլիս՝ անձամբ սեղմելու երիտասարդ հանճարի ձեռքը և իր հիացքն ու շնորհակալությունը հայտնելու նրան:

Երիտասարդ մանտրոն հոգնած էր: Փակվեց իր սենյակում և հայտնեց, որ այլևս ոչ ոքի չի կարող ընդունել:

Բայց ահա մտնում են և հայտնում, որ մի կին ուզում է նրան տեսնել:

- Անկարող եմ ընդունել:

- Թախանձում է սաստիկ. շատ նշանավոր անձի ամուսինն է:

Ու տալիս են ազնվագարմ տոնմի մի բարձրաստիճան մարդու անունը, որից կախված է հազարավոր մարդկանց բախտը:

- Թող մտնի:

Գեղեցիկ՝ ինչպես Ռաֆայելի Մադոննան, հագնված ինչպես մի թագուհի՝ շտապով մտավ մի նորատի կին և ուղղակի ընկավ երիտասարդ հանճարի ռոնների առջև:

- Անտոնիո, ես քո Ջուլետան եմ, ես սիրում եմ քեզ...

Երիտասարդ մանտրոն այլայլված՝ բարձրացրեց գեղեցկուհուն: Նրա աչքերը վառվում էին ինչ-որ տարօրինակ վայրով՝ նման այն հրացայտ հայացքին, որ նա, դեռևս պատանի մի խեղճ երաժիշտ, նետեց իր ստորին ծագումն ու հպարտությունն այնքան մեծամտորեն արհամարհող պալացցոյի բարձունքն ի վեր:

Առանց մի խոսք արտասանելու՝ ձեռքը ծոցը կոխեց, հանեց հուշատետրը, հուշատետրից՝ խնամքով պահած քղթի մի կտոր և մեկնեց Ջուլետային:

Ջուլետան առավ, նայեց և հանկարծ կաս-կարմիր կտրեց:

- Կարդացե՛ք, սինյորա, կարդացե՛ք,- ասաց Անտոնիոն՝ տեսնելով, որ նա, ծայր աստիճան շփոթված, չի համարձակվում աչքերը վեր բարձրացնել:

Ու հազիվ լսելի ձայնով Ջուլետան կարդաց իր նամակը.

«Հայրս ասաց, որ իմ և քո միջև անանց անդունդ կա: Մենք վերև ենք, դու՝ ներքևը: Էլ մի՛ գա: Մոռացի՛ր ինձ»:

Անտոնիոն նամակը ետ առավ նրա թուլացած ձեռքից և, նորից խնամքով պահելով հուշատետրի մեջ, ասաց.

- Ավա՛դ, սինյորա, ներեցե՛ք ինձ, որ ես չլսեցի ձեզ և թեպետ այլևս չեկա ձեզ մոտ, բայց չմոռացա ձեզ, այլպես ձեր այս նամակն այսպես խնամքով չէի պահի ինձ մոտ: Սա մի անգնահատելի գանձ է, որ դուք պարզեցիք ինձ, և այս գանձն այնքա լույսի պես կպահեմ մինչև մահս, որովհետև եթե ձեր այս նամակը չլիներ, ես թերևս այն չլիների, ինչ որ եմ այժմ: Ես չմոռացա ձեզ, այո՛. բայց, ինչպես երևում է, դուք մոռացել եք այն անդունդը, որ մեզ բաժանում էր իրարից: Դուք վերև եք, ես՝ ներքև, և այդ ձեզ իրավունք էր տալիս արհամարհանքով նայելու դեպի ներքև: Բայց դուք հաշվի չէիք առել, որ ներքև գտնվողները երբեմն թևեր են առնում, թռչում վերև՝ վրիժառության գագաթնով լեցուն: Այն օրը, որ դուք ձեր բարձունքից արհամարհանքով մերժեցիք ինձ՝ ներքև գտնվողիս, ես երդվեցի վրեժ առնել և, դրա համար ուրիշ միջոց չգտա, բայց եթե միայն բարձ-

բանալ, միշտ բարձրանալ, անդադար բարձրանալ, մինչև որ իր ձեռակերտ ապարանքի բարձունքից ինձ վրա նայող քմահաճությամբ ինքը գար իմ անձեռակերտ բարձունքի առջև ծնրադրելու: Այսօր ես հասա իմ նպատակին: Բայց նորից սիրել նրան, ով խաղում է ուրիշի նվիրական գագաթների հետ, ով տարբերություն է դնում վերևի և ներքևի միջև, ավա՛դ, սինյորա, ես չեմ կարող:

Այսպես էր վերջանում իտալական սիրավեպը:

Մի սիրավեպ՝ հար և նման իմ սիրավեպին, մի սուր հակադրությամբ միայն. այստեղ ես էի՝ իմ բուրժուական միջավայրի հարազատ ծնունդը՝ տաքուկ ապրելու սովոր, կամագորկ, փափկամարմին մի ինտելիգենտ, որ առաջին իսկ հարվածից ընկնում է՝ այլևս չելնելու համար, իսկ այնտեղ նա՝ աշխատավոր ժողովրդի ծոցից ելած անապաստան, քափառական մի պատանի՝ իր միջավայրի երկաթակուռ կամքով, որով զինված, ոչ թե ընկճվում է ինձ պես առաջին իսկ հարվածից, այլ, ընդհակառակը, ո՛վ գիտե՛ ինչ դժվարություններ հաղթահարելով՝ հետզհետե բարձրանում է մինչև գլխապտույտ բարձունքները, որպեսզի այնտեղից իր վրիժառության թույնը թափի իր մարդկային արժանապատվությունն արհամարհողների, իրեն նվաստացնողների գլխին:

Բարձրանալ, միշտ բարձրանալ, անդադար բարձրանալ...

Օ՛, ի՛նչ հրաշալի վրիժառություն, որի համար, սակայն, ես անընդունակ եղա:

Եվ այնուհետև ինչպե՞ս չհավատամ իմ դասակարգի ճակատագրին. բնական մի անեծքով դատապարտված՝ նա հետզհետե այլասերվելով պիտի դառնա ինձ պես՝ իբրև փտած ծառի կոճղին բսած մի մզված մակաբույժ, և չքանա անհետ՝ տեղի տալով նրա՛նց, որոնք ներքևից բարձրանում են վերև...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անժամոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ջուլետայի նկարագրությունը համեմատիր «Ես»-ի հերոսուհու նկարագրության հետ:
3. Ո՞ր պատմության մեջ է պատմողի լեզուն ավելի պատկերավոր: Փորձիր բացատրել ինչո՞ւ:
4. Ջուլետային
 - ա) մեղադրիր,
 - բ) արդարացրու,
 - գ) բնութագրիր:
5. Բնութագրիր Անտոնիոյին:
6. Մեկ բառով բնութագրիր նրան:
7. Ո՞ւմ կամ ի՞նչն են համարում Ջուլետայի և Անտոնիոյի բաժանման պատճառը:
8. Քեզ համոզո՞ւմ է այս պատմության այսպիսի ավարտը: Պատասխանդ պատճառաբանիր:
9. Քննարկիր վերջաբանը: Համաձա՞յն են պատմողի հետ: Պատասխանդ պատճառաբանիր:

ԼՃԱԿ

Ինչո՞ւ ապշած են, լճա՛կ,
 Ու չեն խայտար քու ալյակը,
 Մի՞թե հալվույդ մեջ անձկալ
 Գեղո՜ւհի՞ մը նայեցալ:
 Եվ կամ մի՞թե կգմայի՞ն
 Ալյակըդ երկնի կապույտին,
 Եվ այն ամպոց լուսափքիք,
 Որք նմանին փրփուրիդ:
 Մելամաղձո՞ւտ լճակ իմ,
 Քեզ հետ ըլլա՛նք մտերիմ,
 Միրեմ քեզի պես ես ալ
 Գրավվի, լռել ու խոկալ:
 Որքան ունիս դու ալի,
 Ճակատս այնքան խոկ ունի,
 Որքան ունիս դու փրփուր,
 Միրոսս այնքան խոց ունի բյուր:
 Այլ եթե գոգդ ալ քափին
 Բույրքն աստեղաց երկնքին,
 Նմանիլ չե՛ս կրնար դուն
 Հոգվույս, որ է քո՛ց անհուն:
 Հող աստղերը չեն մեռնիր,
 Ծաղիկներն հող չեն թռմիր,
 Ամպերը չեն քրջեր հող,
 Երբ խաղաղ եք դու և օդ:
 Լճա՛կ, դո՛ւ ես քագուհիս,
 Ձի թժհովե մժալ խորշումիս,
 Դարձյալ խորքիդ մեջ խռով
 Ձիս կպահես դողդղալով:
 Շատերը զիս մերժեցին.
 «Քնար մժուռնի սոսկ», - ըսին.
 Մին՝ «Դողդոջ է, գույն չունի»,
 Մյուսն ալ ըսավ. «Կմեռնի՛»:
 Ոչ ոք ըսավ. «Հե՛զ տղա,
 Արդյոք ինչո՞ւ կմխա,
 Թերևս ըլլա գեղանի,

Թե որ սիրեմ, չմեռնի»:
Ոչ որ ըսավ. «Մա տղին
Պատռենք սիրտը տրամազին,
Նայինք՝ ինչե՛ր գրված կան...»:
- Հոն երդեհ կա, ո՛չ մատյան:
Հոն կա մոխի՛ր... եիշատա՛կ...
Այլակերպ հուզի՛ն բող, լճա՛կ,
Ձի բու խորքիդ մեջ անձկավ,
Հուսահատ մը նայեցավ...

ալի - ալիք
այլակք - ալիքներ
անձկավ - կարոտով
խոկալ - խորհել
բույլքն աստեղաց երկնքին - երկնքի աստղերի բույլերը
հող - այդտեղ

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Գտի՛ր լճակը ներկայացնող հատվածները:
2. Ինչպե՞ս է անձնավորվել լճակը: Բնութագրի՛ր նրան:
3. Ինչո՞ւ է հերոսը լճակին ընտրել որպես ընկեր:
4. Հերոսն իրեն ինչպե՞ս է համեմատել լճակի հետ:
5. Հերոսն ինչպիսի՞ն է ներկայացրել՝
ա) բնությունը,
բ) մարդկային հասարակությունը:
6. Բնութագրի՛ր հերոսին:
7. Բանաստեղծության մեջ ինչպիսի՞ տրամադրություն է արտահայտված:
8. Ո՞րն է բանաստեղծության ասելիքը:

ԶՄՈԱՆ ԳԻՇԵՐ

Լուռ, արծաթաշող գիշեր է, ձյուն է ու լուսին: Փայլում է ձյունը տանիքների վրա, փայլում է ցանկապատերին և շողշողում ծառերի ճյուղերին: Ամեն ինչ ողողված է լուսնի առատ լույսով:

Փոքրիկ քաղաքը քնած է խաղաղ: Փողոցները դատարկ են, պահակներ անգամ չեն երևում: Ծները երբեմն հաա-ընդհատ հաչում են լուսնի վրա և, ուշադրության չարժանանալով, լուռ՝ գայրացած մոռոցով: Կեսգիշերից անց է, բայց քաղաքացի Հակոբի բունը չի տանում: Չնայած սենյակը տաք է, անկողինը՝ փափուկ, բայց և այնպես քնել չի կարողանում: Այս բանը պատահում է գրեթե ամեն գիշեր: Օ՛, երկար են ծմռան գիշերները. մարդ հոգնում է քնելուց: Եվ Հակոբը լուսամուտից նայելով լուսնի առատ լույսին, շողշողուն ձյուններին, մտածում է՝ ի՞նչ լավ կլինի ծմռան գիշերն էլ ամառվա պես կարճ լինի. մարդիկ իզուր ժամանակ չեն կորցնի և կաշխատեն մի բան գլուխ բերել. թե չէ անխոս պառկելուց ի՞նչ օգուտ: Մտածում է Հակոբը, տնքում է հողացավ ունեցողի նման և հագում այնպիսի մի հագույթ, որով ուշադրություն են հրավիրում կամ ուզում են խմանալ՝ հարևանը քնա՞ծ է, թե՞ ոչ: Մեղայկում նրա հարևանը կի՞նն է. և որքան էլ Հակոբը հագում է, շարժվում, կի՞նը կարծես չի լսում. քնա՞ծ է, թե՞ քնած է ձև անում՝ դժվար է խմանալ: Սպասում է Հակոբը մի փոքր և էլի հագում: Նույնը: Բայց նա խոսելու անդիմադրելի ցանկություն է զգում. նրա գլխում խռնվում են բազմաթիվ մտքեր, կասկածներ, ենթադրություններ, ուզում է հայտնել, սառուզել: Ու կամաց, քնքշանքով հրում է կնոջը:

- Արո՛ւս, ա՛յ Արուս:

Կինն անմիջապես չի պատասխանում. ճրքում է, ասես երագի մեջ, գլուխը թեքում է բարձի վրա և անքում քնից զարթնողի տնքոցով:

- Ի՞նչ է:

- Քնա՞ծ ես, - հարցնում է մարդը:

- Ի՞նչ կա որ...

Ու կնոջ ձայնի մեջ լսվում են դժգոհության շեշտեր:

- Ոչինչ, - ասում է մարդը՝ երեսը կնոջը դարձնելով: - Ասում եմ՝ տեսնես էս ցրտովը զինվորներն ինչպես են մնում դիրքերում՝ լեռների մեջ, ամայի դաշտում: Մի՞նչ և անգամ գայլեր կարող են երևալ:

- Հա՛, չէ՛ մի. պոզեր, - խոսում է կինն անտարբեր:

- Այո՛-այո՛, քեզ բան եմ ասում, - առարկում է Հակոբը: - Մի՞թե չգիտես, որ ռազմաբեմներում միշտ գայլեր են երևում: Հիմի կհարցնես՝ ինչպե՞ս: Ա՛յ ասեմ: Հեռվից զգում են մարդկային դիակի հոտ և իջնում սարերից, անտառներից...

Մի րոպե լռում է մտախոհ և ապա շարունակում.

- Արո՛ւս,- սկսում է Հակոբը հոգատար ծայնով՝ ուշադրություն չդարձնելով կնոջ քրքմնջոցին:- Մի բան եմ հարցնելու. դու կիմանաս, որովհետև բալկոնում շատ ես լինում...

- Կա՛րճ կարի,- ասում է կինը:

- Ասում եմ՝ գուցե տեսած լինես,- շարունակում է մարդը:- Ես կարծում եմ, տեսած կլինես, որովհետև բալկոնից երևում է: Կարապետ աղեն էս տարի իր բուխարիկները մաքրել է տվե՛լ...

Կինը դժգոհ շարժումներ է անում:

- Ի՛նչ, Արուսն ուրիշ բան չունի, աչքը Կարապետ աղի բուխարիկների վրա պիտի պահի: Գլուխը քարը Կարապետ աղի էլ, նրա բուխարիկների էլ:

- Չէ՛, ախր մի լսի՛ր. չգիտես ինչ կա,- հասկացնում է Հակոբը կնոջը,- եթե չի մաքրել, խայտառակ բան կլինի:

- Ի՞նչ,- հարցնում է կինը բարկացած:

- Ի՞նչ, մի՞թե չես հասկանում՝ ի՛նչ կպատահի, եթե մաքրած չլինեն: Էն էլ քամու ժամանակ: Բավական է՝ բուխարիկներից մեկը վառվի, էլ հնարավո՞ր է հանգցնել: Ու հետո, զիտե՞ս՝ ի՛նչ կլինի: Կվառվի ո՛չ միայն նրա երկու հարկանի տունը. կվառվի ամբողջ կահկարասին, կվառվի աղջկա բաժինքը, ու միանգամից կքանդվի երկու տուն: Ասում եմ՝ աղջիկը մի տուն բաժինք ունի: Հետո, ներքև կվառվի զինին, կոնյակը... Ու ամբողջ վերի թաղը: Հասկանո՞ւմ ես...

- Էհ, հերի՛ք է,- բարկանում է կինը՝ այլևս չկարողանալով իրեն պահել,- խալխի դարդատարը չես:

- Ասում ես, էլի՛,- վշտանում է Հակոբը քիչ լռելուց հետո,- ինչպե՞ս դարդ չանես, երբ մի անփութության պատճառով քաղաքի ամենալավ տունը և մի ամբողջ թաղ կարող է ոչնչանալ: Ինչպե՞ս դարդ չանես, երբ քավոր Բարսեղը հրե՛ն գետնախնձոր է առել, կեսը ցրտատար է դուրս եկել: Կամ...

Կինն այլևս չի լսում: Ճրքալով քեզվում է մյուս կողքի վրա ու քնում: Իսկ Հակոբը կնոջ այդ վարմունքից դժգոհ՝ շարունակում է մտածել, թե որպիսի՞ հրդեհ կառաջանա քաղաքում, եթե Կարապետ աղի ծխնելույզն իսկապես մաքրված չլինի: Փոքր անց, սակայն, նրա մտածումները խանգարում են մկները, որ վազվրջում են առաստաղում ու տախտակներն աղմկում այնպես, որ թվում է՝ քարեր են գլորում վերև:

Լսելով մկների աղմուկը՝ Հակոբը հառաչում է և մտածում, թե արդյոք ինչպե՞ս են ապրում մկներն առաստաղում:

«Տեսնես ինչո՞վ են կերակրվում դրանք այդ չոր տախտակների մեջ», - ասում է նա մտքում ու շարունակում մտածել:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Ի՞նչն է մտատանջում հերոսին՝

ա) թվիր,

բ) ընդհանրացրո՛ւ (մեկ բառով կամ արտահայտությամբ ասա): Բնութագրիր հերոսին ըստ այս հարցի պատասխանի:

3. Հակոբին բնութագրիր ըստ իր այս խոսքի՝ «Եթե է՛ս տարի էլ էղքան բռնեն, հասկացնեմ պիտի, որ ճղների տակը տայաղ տան»:

4. Հեկոբին բնութագրիր ըստ իր հետևյալ մտքի՝

Ի՛նչ լավ կլինի ծնոան գիշերն էլ ամռան գիշերվա պես կարծ լինի. մարդիկ իզուր ժամանակ չեն կորցնի և կաշխատեն մի բան գլուխ բերել:

5. Ի՞նչն է հակադրվում Հակոբի վերոհիշյալ խոսքին:

6. Ի՞նչն է հակադրվում Հակոբի անհանգստությանը:

7. Բնութագրիր Հակոբին:

8. Քո մեջ ինչպիսի՞ զգացում առաջացրեց այս կերպարը՝ համակրա՞նք, հակակրա՞նք, խղճահարություն, ափսոսա՞նք, թե՞...: Պատճառաբանիր պատասխանդ:

ՔԱՄԻՆ

Քամին,
Աշնան քամին
Թոցնում է դեղին նժույզները իրա:
Ինչ-որ մի տեղ հիմա
Հավաքել է ի մի
Ու փչում է աշնան հոգեվարքի ժամին
Իր ահռելի հոգին՝ մի վիթխարի բերան:
Քամին,
Աշնան քամին
Հոնդում է հիմա.
Փռնու հսկա դեզեր փախցնում են իրար՝
Սարսափահար դարձած նախիրների նման:
Քամին,
Աշնան քամին...
Քաղաքը՝ գորշ ու մութ:
Ամեն անցորդ դեղին զառանցանք է հիմի՛,
Որ իրիկվա մեզին երազվել է քամուն:
Փողոցները երկա՛ր,
Ու ձանձրալի՝ աշնան անձրևների նման,
Փողոցները, որ կան,
Փողոցների ներկան,
Փողոցները՝ դաժա՛ն, անհրապույր, չարկամ,
Որքա՛ն, որքա՛ն, որքա՛ն ահավոր են հիմա:
Քամին,
Աշնան քամին
Մոլորվել է այստեղ.
Մահվան սարսուռ առած վիրավոր է նա մի:
Ու կարող է հիմա ամե՛ն արգելք քանդել
Քամին,
Աշնան քամին...
Հոնդում է,
Փնչում,
Ահեղացունց ցնցում ցուցանակները չոր.
Չրնգում են ահից պատուհաններն հնչում,
Ու թռչում է քամին՝ երկաթաթև թռչուն,

Ջարհուրելի, զազիր փողոցների միջով...
Խելապառույտ, անմարդ փողոցներում կորած,
Ջարհուրելի ղխով ու գայրույթով իրա,
Որպես ոսոխ տեսած մի վիթխարի հովազ,
Հայացքներում՝ փռչի և արնամուժ ավազ՝
Քամին, աշնան քամին հարձակվում է ահա
Անօգնական կքած բուլվարների վրա:
Օ՛, բուլվարի հիվանդ ծառերը որք ու խենք,
Ցնցոտիներ հազած պառավների նման՝
Ծվառում են նրանք դեղին մազերն իրենց,
Գլուխները ցնցում ու մորմոքում հիմա:
Ծառերը՝ ծե՛ր, հիվա՛նդ,
Ծառերը՝ ծուռ ու չոր,
Մուրացկանի նման՝ ծառերը խեղճ ու մերկ.
Քամին ծեծում է ծեր գլուխները նրանց
Ու ճչում է մահվան չարագուշակ ճիչով՝
Երբե՛ք,
Երբե՛ք,
Երբե՛ք...
Օ՛, գթացե՛ք հիմա
Այդ ծառերին՝ խաչված բուլվարներին ամա,
Օ՛, փրկեցե՛ք նրանց հարվածներից քամու,
Որ բերում է նրանց մահվան մորմոք ու մահ:
Օ՛, գթացե՛ք հիմա.
Լսե՛ք, լսե՛ք, լսե՛ք՝
Այս ահռելի, դաժան, հոգեվարքի ժամին
Պիտի դառնա, որ ձեր հոգիները խուժե
Քամին,
Աշնան քամին...

ամա - *ամայի, փխր.՝ անկյանը, անկենդան*

1. Գտի՛ր այն հատվածները, որոնցում նկարագրված է աշնան քամին:
2. Գտի՛ր այն հատվածները, որոնցում բնութագրված է աշնան քամին:
3. Բանաստեղծության մեջ նկարագրված ո՞ր պատկերներն են պայմանավորված տեղով:
4. Ինչպիսի՞ն է հեղինակի վերաբերմունքը՝
 - ա) քամու,
 - բ) քաղաքի,
 - գ) ծառերի,
 - դ) մարդկանց նկատմամբ:
5. Կարդա՛ բանաստեղծությունը տող առ տող՝ ցույց տալով նրա ռիթմը: Ի՞նչ է դա տալիս բանաստեղծությանը:
6. Բանաստեղծության մեջ ինչպիսի՞ տրամադրություն է արտահայտված: Ո՞ր բառերն ու պատկերներն են խտացնում այդ տրամադրությունը:
7. Բնութագրի՛ր քնարական հերոսին (ցո՛ւյց տուր արտաքին աշխարհի նկարագրության և անձնական ապրումի կապը):

ինգ ամիս էր ընդամենը Օդեսայումն էի, չորրորդ անգամ փոխեցի սենյակս: Փոքրիշատե մեծ քաղաքում բնակվող մենակեցի համար մի առանձին հաճույք էր ստեպ-ստեպ կացարան փոխելը: Անցնելով մի թաղից մյուսը, կարծում ես՝ մի երկրից մյուսն անցար: Նոր հարևանություն, նոր միջավայր, երբեմն այլ կենցաղով ու ոգով:

Այս անգամ պիտի բնակվեի քաղաքի աղմկալի փողոցներից միում, հինգ հարկանի մի տան երրորդ հարկում: Տանտիրուհիս խալալի էր՝ գեր, առողջ, ամրակազմ մի այրի՝ մոտ հիսուն տարեկան: Նրա ամուսինը եղել էր խալալական օպերայի հուշարար՝ շատ վաղուց հայրենիքից տեղափոխված Ռուսաստան: Մեռնելով՝ կնոջ ու միակ դստեր համար բողել էր իբրև ժառանգություն հին նոտաների մի մեծ կապոց և խալալացի արտիստների ծանոթությունը: Այրին, ապրելու ուրիշ միջոց չունենալով, պարապում էր սենյակներ վարձու տալով:

Հենց առաջին օրն ես ծանոթացա հարևաններիս հետ: Այդ ինձ համար նոր և բավական հետաքրքրական շրջան էր: Նա բաղկացած էր մեծ մասամբ խալալացիներից: Կար մի ռուս ուսանող ու մի հրեուհի ատամնաբույժ՝ բավական գեղեցիկ, թեև ոչ էլ այնքան թարմ:

Կենտրոնը կազմում էր տանտիրուհու դուստրը՝ շիկահեր, փղոսկրի պես փայլուն, մաքուր ատամներով և գեղեցիկ աչքերով քսան տարեկան Լուիզան: Նա երգում էր. ուներ զորեղ ու անուշ ձայն, պատրաստվում էր բեմին նվիրվելու: Գիտեր նվագել դաշնամուր, երաժշտության դասեր էր տալիս, փող ժողովում, որ գնա Խալիլա՝ ձայնը մշակելու:

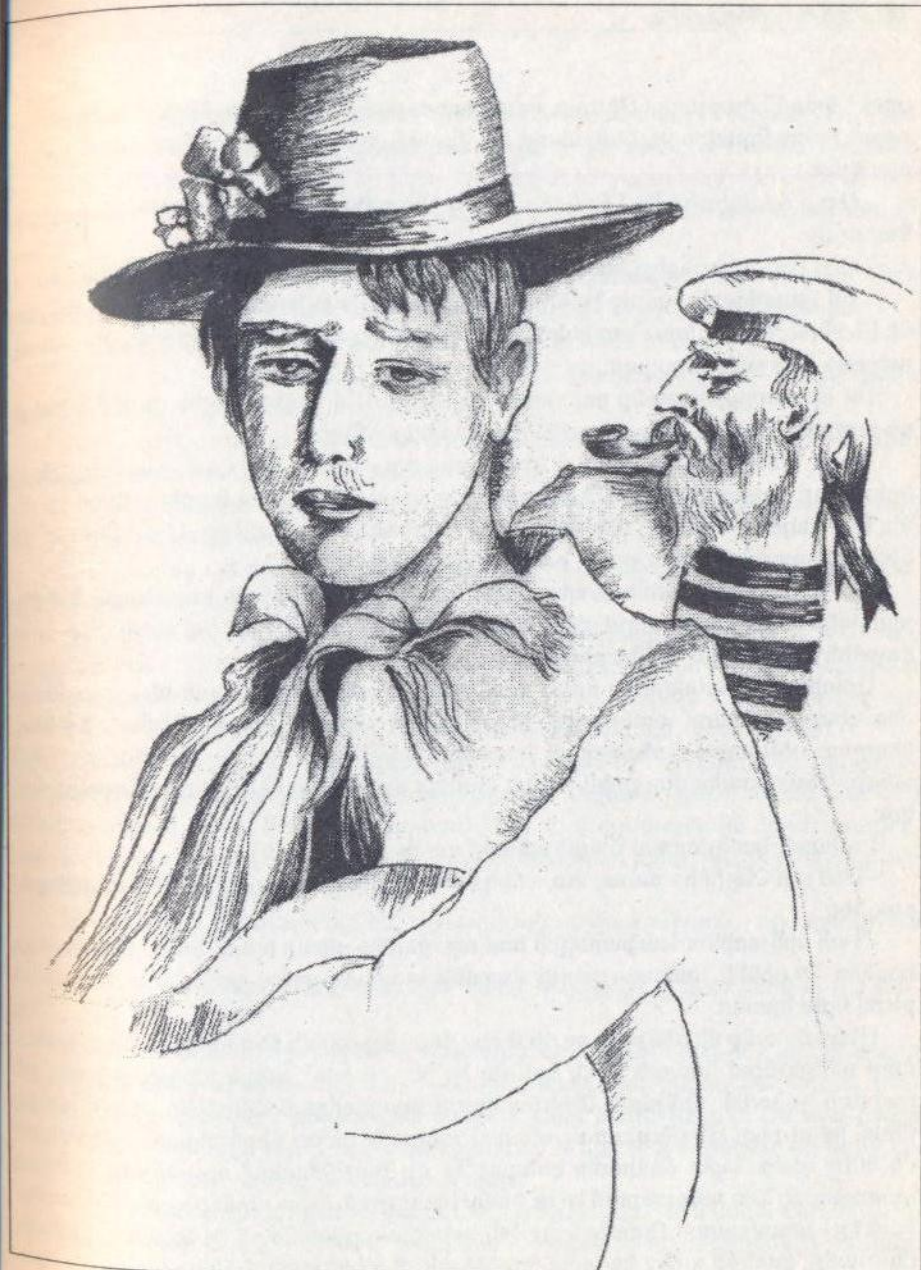
Առաջին օրը անձանոթ շրջապատում զգացի սովորական անհարմարություն, երկրորդ օրն ընտելացա, իսկ մի շաբաթ անցած՝ բավական բարեկամացա բոլորի հետ: Մենք ճաշում էինք միևնույն սենյակում, միաժամանակ, միևնույն սեղանի թով: Երկու ժամից մինչև երեկոյան չորս-հինգ ժամը, ծիծաղ, երգ, նվագում, պար ու սրախտություններ խառնվում էին միմյանց և ջերմացնում տարբեր ազգերի ու դավանությունների պատկանող մարդկանց բարեկամական մթնոլորտը:

Մի օր ճաշից հետո Լուիզան նստեց դաշնամուրի թով և սկսեց նվագել ինչ-որ վալս: Բասոկոնտատո Չելլինին գրկեց կոնտրալտո Լուկրեցիա Կաֆարելլին ու սկսեց պարել: Բարձրացավ ընդհանուր ծիծաղ, որովհետև, իրավ որ, այդ մի զվարճալի գույգ էր. Չելլինին խիստ նիհար էր և շատ բարձրահասակ, Լուկրեցիա Կաֆարելլին, ընդհակառակը, խիստ գեր էր և կարճահասակ: Լուիզան, նվագելով հանդերձ, գեղեցիկ գլուխը ձգել էր հետ և անզուսպ քրքջում էր՝ լեցնելով սենյակը յուր անուշ ձայնի հյութալի հնչյուններով:

Չվարճության տաք միջոցին դռների մեջ նկարվեց ինձ համար մի անձանոթ

կերպարանք: Ոչ որ առաջին պահ չնկատեց նրան, բացի ինձանից, որ նստած էր դռների մոտ: Անձանոթը հենց առաջին վայրկյանից գրավեց ուշադրությունս: Ես դիտեցի նրան: Մոտ 16-17 տարեկան մի պատանի էր՝ նիհար, գունատ դեմքով, կուրծքը փաթր-ինչ ներս ընկած: Հագած էր մուգ-կապտագույն գոտևոր կարճ բաճկոն, որի կուրծքը զարդարված էր ասորյա խաչաձև ծուլերով, և նույն գույնի նեղ վարտիք: Չեմի՞ն բռնած էր մի կակուղ կանաչագույն գլխարկ՝ փետուրով զարդարված՝ նման այն գլխարկներին, որ դնում են քափառաշրջիկ հույն անդրիավաճառները կամ իտալացի երաժիշտները: Նրա դեմքի զծերը կանոնավոր էին ու նուրբ, աչքերն ունեին ինչ-որ մեղամաղձիկ արտահայտություն: Դա այն երջանիկ դեմքերից էր, որոնք հենց առաջին հայացքով մարդու սրտում շարժում են համակրության զգացում:

- Բոն-ջուրնո,- ասաց նա զլուխ տալով:
- Օհո՛, արտի՛ սառ,- գոչեց ամենից առաջ բարիտոն Կավալարոն, որ մի բա-րեսիքտ մարդ էր՝ մոտ երեսունհինգ տարեկան:
- Արտի՛ սառ, արտի՛ սառ,- կրկնեցին մյուսները:
- Նույն վայրկյանին պար, նվագում, ծիծաղ ընդհատվեցին, և բոլորի հայացք-ները դարձան դեպի պատանին:
- Որտե՞ղ էիր, այսքան ժամանակ չէիր երևում,- հարցրեց Կավալարոն:
- Սպասեցե՛ք, նա տխուր է,- գոչեց Լուիզան և մոտեցավ պատանուն.- էլի ի՞նչ է պատահել, ինչո՞ւ ներս չես մտնում:
- Որտե՞ղ է սինյորա Ստեֆանիան,- հարցրեց պատանին:
- Նրա ձայնը հուզված էր, դողում էր: Կար այդ ձայնի մեջ մի սրտաշարժ շեշտ, որ արտահայտում էր հեգության հետ և քախիծ:
- Ա՛, ա՛, հասկացա,- ասաց Լուիզան,- էլի մայրդ երևի հիվանդ է: Խե՛ղճ պա-տանի, դու սլանում ես երկինք, նա կպած է երկրին...
- Սինյորա Լուիզա, ես ձեզ խնդրում եմ ինձ չխղճալ,- գոչեց պատանին վիրա-վորված,- սինյորա Ստեֆանիան այստե՞ղ է:
- Մայրս խոհանոցումն է:
- Պատանին զլուխ տվեց շնորհալի ձևով և հեռացավ:
- Նա չափազանց տխուր էր,- ասաց Կավալարոն,- անշուշտ, մայրն այս ան-գամ ծանր հիվանդ է:
- Չեմ կարծում,- նկատեց Լուիզան,- այդ կինը միշտ հիվանդանում է որդուն տանջելու համար: Խե՛ղճ պատանի...
- Խե՛ղճ,- կրկնեց ռուս ուսանողը՝ կծու հեզնությամբ,- բայց նա չի ուզում, որ դուք նրան խղճաք, սինյորինա Լուիզա: Տեսա՞ք՝ ինչպես վիրավորվեց:
- Նա հպարտ է՝ ինչպես սպանական գրանդ,- ասաց Կավալարոն՝ յուր բարի աչքերը քանձր ունքերի տակից դարձնելով դեպի ինձ,- և հպարտությունը սա-

գում է նրա հեգոթյանը: Սինյոր, նրա կերպարանքն ինձ միշտ հիշեցնում է իմ եր
րորը: Տաղանդավոր ջութակահար էր, մեռավ քսան տարեկան հասակում, քե
րիս վրա:

- Դուք ճանաչո՞ւմ էք Լևոնին,- դիմեց ինձ օրիորդ Ռախսան՝ հրեուհի ատա
նաբույժը:

- Ո՞չ: Երևակայեցե՞ք, հարևաններ, պարոնը մեր արտիստին չի ճանաչում:

- Իմ կարծիքով,- ասաց Կավալարոն,- ով գեղարվեստասեր է, իրավունք չու
նի Լևոնին չճանաչելու: Նա իսկական արտիստ է, այո՛, հոգով, սրտով, արյունով
ամբողջ էությունը արտիստ:

Իմ հետաքրքրությունը բոլորովին գրգռվեց: Ո՞վ է, վերջապես, այդ մանուկը
որ այդքան գրավել էր հարևաններին համակրանքը:

- Եթե կամենում եք, իսկույն կժանոքանաք,- ասաց Լուիզան,- արժե այցելե
նրան յուր սպարանքում: Գիտե՞ք ինչ,- դարձավ նա ընդհանուրին,- վատ չի լի
նի, եթե խմբովին զնանք մեր արտիստի հիվանդ մորը տեսնելու: Այո՛, վատ չի լի
նի... Ես գնում եմ, ով ուզում է, թո՛ղ հետևի ինձ:

Այս ասելով՝ նա անմիջապես դիմեց դեպի դռները: Բացի ուսանողից և երկ
րորդական բարիտոն Բորելլիից, բոլորս հետևեցինք նրան, նույնիսկ՝ հաստա
մարմին Լուկրեցիա Կաֆարելլին:

Արախաղ բնակվում էր նույն տան վերին հարկում: Լուիզան մեզ առաջնոր
դեց դեպի գլխավոր սանդուղքը, բարձրացավ չորրորդ հարկը: Այնտեղից նեղ
կեղտոտ, փայտյա սանդուղքով հասանք հինգերորդ հարկը, մտանք մի մթին
անցք: Անմիջապես մեր քթին խփեց ճարպի մեջ տապակվող մսի անախտը՝ հո
տը:

Լուիզան կանգ առավ մեկքևանի մի ցածր դռան առջև:

- Սինյոր Զելլինի,- ասաց նա, - ձեզ համար պիտի առաստաղը մի ֆուտ բարձ
րացնել:

- Իսկ սինյորինա Կաֆարելլիի համար դռները պիտի երկու ֆուտ լայնացնել,-
հեզոնեց Զելլինին կոնտրալտայի մարմնի հաստությունը՝ գրկելով յուր երկայն
քևով նրա իրանը:

Մենք մտանք մի սենյակ, որ մի փոքր մեծ էր, քան մի մեծ հավաքուն: Այնտեղ,
մութ անկյունում, պատի տակ երևում էր ինչ-որ բան, մոման անկողնակալի, քե
բախտի՝ չգիտեմ. սինյորա Ստեֆանիայի հաղթանդամ մարմինը թաքցնում էր
նրան իմ աչքից: Մի քայլ առաջ գնալով՝ տեսա հնամաշ վերմակի տակ պառկած
մի կնոջ դեմք: Նրա ճակատը կապած էր սև թաշկինակով, աչքերը հառած ա
ռաստաղին: Նա անքնոքում էր ու ծանր հառաչում: Նրա ոտների կողմում կանգ
նած էր «արտիստը»: Ըստ երևույթին, նրա միտքը կլանված էր կամ մոր հիվան
դությամբ, կամ մի ուրիշ հոգսով, որովհետև մեր երևալը անկատելի մնաց նրա

համար:

- Դե լավ, քիչ անքնոքա,- ասում էր սինյորա Ստեֆանիան հիվանդին,- խոմ
չես մեռնում: Սովորական հիվանդություն է, էլի, վաղը կանցնի: Բա-բա-բա, տե՛ս
մոտո ինչ պատվավոր հյուրեր են եկել: Համարյա իմ բոլոր կավալերներն ու դա
մերը: Տղա՛, դարձավ նա Լևոնին,- երևի այդ դու ես անհանգստացրել մարդ
կանց:

Պատանին նայեց մեզ, չափազանց շփոթվեց և շտապեց սենյակի ընդամենը
մի գույզ ջարդված աթոռներն առաջարկել յոթ հյուրերից չգիտեր ո՞ր մեկին:

- Պարոնը բժի՞շկ է,- հարցրեց հիվանդը, երբ տեսավ ինձ:

- Բժիշկ չէ,- պատասխանեց սինյորա Ստեֆանիան,- բայց, երևի, ցավո
քժշկից լավ կհասկանա: Քո հայրենակիցներից է...

- Հա՞յ,- գոչեց հիվանդը զարմանալով թե ուրախանալով՝ չգիտեմ և, զլուխը
դանդաղ բարձրացնելով, նա նստեց անկողնում:

- Հա՞յ,- կրկնեցի ես զարմացած, որովհետև ինչ ազգի ասես սպասում էի այդ
միջավայրում՝ բացի հայից:

- Այո՛,- ասաց օրիորդ Ռախսան,- արտիստը ձեր հայրենակիցն է. զարմանա
լի է, որ չիմացաք առաջին տեսնելուց:

- Որտեղի՞ց եք,- հարցրեց հիվանդը,- խոմ Բեսարաբիայից չե՞ք: Ո՞չ: Օ՛, օ՛,
այդ շատ լավ է: Օ՛ ֆ, օ ֆ, օ ֆ, Բեսարաբիայի հայերը Աստված չունին, զազաններ
են, չեն ուզում ցավս հասկանալ: Տե՛ր Աստված, ոչ ոք ցավս չի հասկանում, ոչ ոք:

- Էլի մի՛ սկսիք հին երգը,- գոչեց սինյորա Ստեֆանիան,- բավական է:

- Ո՛չ, Ստեֆանիա, չեմ կարող լռել, սիրտս այրվում է: Դու էլ մայր ես, բայց զա
վակդ տղա չէ: Օ՛ հ, երանի իմն էլ աղջիկ լիներ: Զգիտես, ինչ է անում նա: Հոր
նման տանջում է ինձ: Պարո՛ն,- դարձավ ինձ,- այդ փչացածն իմ միակ տղան է,
հասկանո՞ւմ եք, միակ, ուրիշ զավակ չունիմ: Աստված սիրեք, խեղճի բերեք նրան:
Նա հոր ճանապարհով է գնում...

- Սովորական զանգատներ են,- շնչաց ականջիս Լուիզան,- ուշադրություն
մի՛ դարձնեք:

Ես նայեցի Լևոնին: Ամաչելուց նա երեսը դարձրել էր պատին, մեզ չէր նա
յում:

Լուիզան մոտեցավ նրան, բռնեց ձեռներից, երեսը դարձրեց յուր կողմը, ուղիղ
նայեց աչքերին բարեկամական, ո՛չ, ավելի՛, սիրող քրոջ քնքուշ հայացքով: Ինձ
թվաց, որ այդ հայացքը թափանցեց մինչև Լևոնի հոգու խորքը: Եվ ո՞ւմ հոգու
խորքը չէր թափանցիլ այն: Լևոնը զվարթացավ և երախտագիտության զգացու
մով լեցուն աչքերով նայեց խալտուհու երեսին:

- Եթե օրինավոր որդի լինեք,- շարունակեց հիվանդը,- ձեզ նման պատվավոր
հյուրերին այսօր այս խոզարնում կընդունե՞ր: Տեսնո՞ւմ եք, աթոռներ էլ չունիմք:

Անամո՛ք, ի՞նչ ես ցգվել փայտի պես: Չե՞ս տեսնում հյուրերին: Լևոնը կրկին անգամ սենյակի մի գույգ արժողներն առաջարկեց մեզ: Նստել անկարելի էր. այդ փոքրիկ սենյակում յոթ-ութ հոգի կանգնել միայն կարող էին: Լույրեցիա Կաֆարելին երկար չդիմացավ օդի սակավությանը, դուրս գնաց: Չեղիմին հետևեց նրան՝ ասելով, թե «արտիստի» մայրը մեռնելու ախորժակ չու՜նի դեռ, կարիք չկար անհանգստանալու:

Նրանց դուրս գնալուց հետո սենյակն այնչափ գոնե ազատվեց, որ ես կարող էի դիտել շուրջս: Այն, ինչ որ տեսա, ինձ հաճելի զարմացում պատճառեց: Մի անկյունում կախված էին աշխարհիս անվանի երաժշտապետների, նվագիչների, երգիչների ու երգչուհիների լուսանկարները՝ հովհարի ձևով միմյանց միացրած: Մյուս անկյունում դրված էր մի փոքրիկ գրասեղան՝ ծանրաբեռնված զանազան էժանագին գեղարվեստական իրերով: Այնտեղ տեսա Բեթովենի, Մոցարտի, Շոպենի և Վագների կավյա կիսարձանները՝ աղյուսի գույնով, մի հաստ խեցեղեն շվի, մի կտրված սրինգ և ուրիշ այդպիսի պարագաներ: Սեղանի առաջին պատից կախված էին մի կիթառ, մի մանդոլինա և մի ինչ-որ քաղաքական զգեստ՝ նման Ռիգոլետտոյի հագուստին: Ամենահետաքրքրականը մի նկար էր պալիտրայի վրա, որ ներկայացնում էր երկու պատանիների մենամարտությունը բռնուցքներով՝ մի փողոցային երգչուհու համար: Աղջիկն ընկել էր մեջտեղ զգգված մագերով և աշխատում էր բաժանել ախտյաններին...

- Տեսնո՞ւմ եք,- 22-րդ ալկանջիս Կավալլարոն,- երաժշտություն, նկարչություն, պոեզիա, ոչինչ չի մոռացված:

Այդ միջոցին հիվանդը շարունակում էր զանգատվել:
- Ահա երեք օր է, առավոտներն էլ երեսը չեմ տեսնում: Նա չի քնում, Ստեֆանիա, չի քնում: Չէ՞ որ կարող է հիվանդանալ, հետո ես ի՞նչ անեմ, ո՞վ կպահի ինձ: Գիշեր- գերեկ քաղաքներումն է: Հոր ցավը որդուն է անցել: Անիծվի նրա գերեզմանը, օրս սևացրեց:

- Էլի՛ միևնույն զանգատները,- արտասանեց Լուիզան,- և ինչպե՛ս չի հոգնում այդ կինը: Եսամո՛ւ...

Արդարև, հիվանդի աչքերի մեջ երևում էր եսամոլի հոգի, թեև գեղեցիկ էին այդ աչքերը և դեռ բավական վառվառ՝ մոտ հիսուն տարեկան կնոջ քառամյա դեմքի վրա:

Հրաժեշտ տալիս նկատեցի մի բան. Կավալլարոն քաքուն Լևոնի ձեռքի ափի մեջ սեղմում էր մի ոսկեդրամ, պատանին հրաժարվում էր ընդունել: Այդ ժամանակ բարիստը քայլերը դանդաղեցրեց, մնաց սենյակում՝ թույլ տալով, որ Լևոնը մեզ ուղեկցի:

Սինյորա Ստեֆանիան համառոտ պատմեց ինձ Լևոնի մասին հետևյալը: Նրա հայրը եղել է քաղաքական վարսավիր և չափազանց գեղարվեստասեր:

Համեստ, գլուխը քարշ արհեստավորը հանկարծ անճանառոր է լինում հարբեցողության կործանիչ ախտին և ոչ առանց պատճառի: Պարզվում է, որ անհույս սիրահարվում է մի երգչուհու վրա: Կուլիսների հետևում շուտով նա դառնում է ընդհանուր կատակների ու ծաղրի առարկա: Արտիստներից սկսած մինչև վերջին քաղաքական ծառան ծիծաղում են նրա հանդուգն զգացման վրա դեպի մի գեղեցկուհի, որի երկրպագուների թվում անվանում են նաև տեղական քաղաքագլուխ, հայտնի միլիոնատեր ու բարեգործ հույն Մարազլիին...

Հալածանքն ու ներքին վիշաղ ներգործում են վարսավիրի վրա այնչափ, որ սրտի դառնությունն օդու մեջ անգամ չի կարողանում խեղդել: Մի օր նա ծեծում է ռեժիսորին, որ ծաղրելիս է լինում նրա շինած մի կեղծանը՝ անվանելով նրան «սրիկա»: Նրան զրկում են քաղաքական վարսավիրի պաշտոնից: Այդ ժամանակից նա դառնում է օդու և փողոցների անդամալի սեփականություն: Եվ մի երեկո ոստիկանները գտնում են նրան մի ծառի տակ, ձյան մեջ բավալված, բերում են տուն: Երեք օր չանցած՝ մեռնում է տիֆից՝ թողնելով կնոջն ու զավակին ճակատագրի քմաճույքին:

Այրիքն, ամուսնու արհեստից զզված ու տանջված, ուր տարեկան Լևոնին հանձնում է մի առաջնագործի և ինքը սկսում է ուրիշների համար ճերմակեղեն կարել: Երկու ամիս չանցած՝ մանուկն արհեստանոցից փախչում է ուսումնալիս: Բարի մարդիկ տալիս են նրա ուսումնավարձը: Նա սովորում է գրել-կարդալը: Այրիքն հանձնում է նրան հագուստեղենի վաճառատուն: Մանուկը չի մնում այնտեղ: Մի աներևույթ ձեռք մղում է նրան քաղաք: Նա դառնում է աֆիշներ բաժանող՝ օրական հիսուն կուպեկով և քաղաքների վերահարկը բարձրանալու իրավունքով: Անցնում է կուլիսների հետևը, կամաց-կամաց ծանոթանում է արտիստական աշխարհին: Այժմ բոլոր արտիստները ճանաչում են նրան, բոլորին նա ծառայություններ է անում, և բոլորը սիրում են նրան յուր հեղուկան և աշխուժության համար: Նա ոչ մի ներկայացում բաց չի թողնում, մանավանդ՝ իտալական խմբի ներկայացումները: Նա ցերեկներն էլ քաղաքումն է կամ նրա շուրջը:

- Սինյոր, կգարմանք եթե ասեմ, որ այժմ նա երբեմն ստեղծում է նորեկ անձանք արտիստի համար փառք մեր քաղաքում,- շարունակեց մոր փոխարեն Լուիզան: - Այո՛, այո՛, սինյոր Չեղիմի, մի՛ հակառակեք, այս ճիշտ է: Նա ունի բազմաթիվ հույն և հրեա ընկերներ, որոնք զարմանալի հավատ ունին դեպի նրա ճաշակը և սիրում են նրան: Դրանք կլակորներ չեն, ո՛չ, այլ քաղաքասերներ: Չզիտեմ, գուցե նրանց կաշառում են, բայց Լևոնը՝ ո՛չ, երբեք չի կարելի նրան կաշառել: Սինյոր Կավալլարո, ճի՞շտ եմ ասում, թե ոչ:

- Նա ազնիվ է որպես նորածին և զգայուն՝ որպես քնարի լար,- արտասանեց բարիստը: - Նա իմ հանգուցյալ եղբոր տիպարն է...

- Բայց ինչպե՞ս է ստեղծում անծանոթ արտիստի համար փառք,- հե-
աաքքըվեցի ես:

- Առաջին ծափահարությամբ,- պատասխանեց Կավալարոն:

- Չեմ հասկանում,- ասացի ես:

- Սինյոր, երևի չգիտեք ինչ ասել է արտիստի համար առաջին ծափն անծա-
նոթ քաղաքում: Շատ բան, երբեմն՝ ամեն ինչ: Դուք թատերասեր եք, նկատած
կլինեք մի երևույթ: Թատրոնական սրահում նստող հասարակությունը հազիվ է
վստահում առաջին ծափը տալ անծանոթ արտիստին: Շատ անգամ, հոգով հիա-
ցած երգչի երգով, նա ամաչում է յուր հիացումը արտահայտել. կարող են նրան
անճաշակ համարել: Բայց ահա օգնության է հասնում Լևոնը: Նա ազատ է հա-
սարակական նախապաշարումներից, չի քաշվում առաջին ծափը տալ: Խումբը
հետևում է նրա օրինակին: Այն ժամանակ հասարակությունը նույնպես ծափա-
հարում է: Մյուս օրը լրագրերը գրում են այդ ծափահարությունների մասին, և ա-
հա անծանոթ արտիստի հաջողությունը ապահով է:

- Եթե, իհարկե, արտիստը շնորհք ունի,- ավելացրեց Չելլինին:

- Այո՛, իհարկե:

- Բայց քո Լևոնը կարող է շատ անգամ անշնորհքին էլ տալ առաջին ծափը,-
նկատեց Բորելլին:

- Ներողություն,- պատասխանեց Կավալարոն՝ հեզմորեն ժպտալով,- մեր
խմբի վերաբերմամբ գոնե նա դեռ այդպիսի սխալ չի գործել:

Ես գուշակեցի, որ Բորելլին դեռ չի արժանացել Լևոնի ծափին:

Վիճաբանությունը գուցե շարունակվեր, եթե կրկին ներս չմտներ Լևոնը: Այս
անգամ նրա դեմքը բավական հանգիստ էր: Նա հրավիրեց Կավալարոյին մի
անկյուն և, շնջալով ականջին, բաց թողեց նրա գրպանը մի ոսկեդրամ: Հետո ի-
մացա, որ մեր դուրս գալուց հետո նա իր մոր բարձի տակ գտնում է այդ դրամը:
Հասկանում է, որ Կավալարոն պիտի դրած լինի, վերցնում է, բերում, վերադարձ-
նում տիրոջը:

- Համառ ես, Լևոն, համառ,- գոչեց Կավալարոն՝ շփելով պատանու գլուխը
հայրական սիրով: - Դե լավ, մի՛ նեղանար, նստի՛ր, մի փոքր խոսենք: Դու, իհար-
կե, երեկ թատրոնումն էիր:

- Էի:

- Հավանեցի՞ր ինձ...

- Իհարկե:

- Ապա ինչո՞ւ երեսդ դարձնում ես ինձանից... Ա՛, ա՛, կեղծո՞ւմ ես:

- Սինյոր Կավալարո, երեկ դուք շփոթված էիք:

- Ե՛ս. ամենևին: Մխավում ես:

- Ո՛չ, սինյոր, չեմ սխալվում: Երբ հանգիստ եք, երբեք չեք շեղվում: Մենք ա-

մենքս իմացանք, որ ձեզ բարկացրել են:

- Զեզ այդպես է թվացել: Ոչ ոք ինձ չէր բարկացրել: Ահա տեսա՞ր, Լևոն, ինձ
դեռ լավ չես ճանաչում:

Լևոնը նայեց Կավալարոյի աչքերին այնպես պարզ ու խելոք հայացքով, որ
կեղծել նրա մոտ անկարելի էր: Կավալարոն, ձեռք դնելով նրա ուսին, ասաց.

- Չես սխալվում, բարեկամս, երեկ ներկայացումից մի քիչ առաջ ես խոշոր
վեճ ունեցա ռեժիսորի հետ:

- Ո՛չ, սինյոր Կավալարո, ասացե՛ք՝ դիրիժորի հետ,- ուղղեց Լևոնը համար-
ձակ:

- Դու որտեղի՞ց իմացար:

- «Օ՛, Կարլոն» երգելիս՝ սինյոր Մարտինին կես տոն բարձր վերցրեց՝ ձեզ շե-
ղելու համար: Սինյոր Մարտինին բոլորի վերաբերմամբ անաչառ է՝ բացի իրա-
նից: Ռեժիսորի պատճառով նա ձեզանից վրեժ չէր առնիլ: Նա քինախնդիր է
միայն յուր անձնական հակառակորդների դեմ:

- Լսո՞ւմ եք, սինյոր,- դարձավ ինձ Կավալարոն՝ ոգևորված,- այս պատանու
բերանով խոսում է ինքը՝ երաժշտական բնագործ և դիտողական ձիրքը:

Լևոնը վեր կացավ, գլուխ տվեց, շնորհակալություն հայտնեց մեզ մեր այցե-
լության համար և շտապեց դեպի դռները: Այլևս նա այնքան գրավել էր ինձ, որ
կամեցա անպատճառ հետը խոսել:

- Հայերեն գիտե՞ք,- հարցրի ես, երևի, հայրենասիրական զգացումից
դրդված:

- Գիտեմ:

Նա, ինչպես և յուր մայրը, խոսում էր ռուսերեն լեզվով տաճկական արտա-
սանությամբ: Իտալացիներից միայն տանտիրուհիս և նրա աղջիկը գիտեին ռու-
սերեն, նաև Կավալարոն: Մյուսների հետ Լևոնը խոսում էր իտալերեն:

Մի քանի հարցեր տվեցի նրան պարզ հայերեն լեզվով: Նա ապշած նայեց ե-
րեսիս և ժպտաց:

- Չե՞ս հասկանում,- դարձա ես ռուսերեն լեզվի օգնությամբ:

- Այդ լեզուն եկեղեցական է,- խոսեց նա տաճկերեն լեզվով,- իմ իմացած հա-
յերենն ահա այս լեզուն է:

Ինձ համար նորություն չէր Բեսարաբիայի հայերի մայրենի լեզու չիմանալը:
Բայց առաջին անգամն էի պատահում մեկին, որ տաճկերենը հայերեն էր համա-
րում:

Ես խնդրեցի Լևոնին այցելել ինձ շուտ-շուտ և իմ կողմից խոստացա այցելել
նրան:

Նա ինձ երկար սպասել չտվեց: Հետևյալ օրն իսկ եկավ սենյակս և ուրախ-ու-
րախ հայտնեց, թե մայրն արդեն առողջանում է: Ուղիղն ասած, ես չէի հե-

տաքքրվում մոր վիճակով, ինձ զբաղեցնողը որդու ճակատագիրն էր:

Երբ խոսք բաց արի թատրոնի ու երաժշտության մասին, պատանին կերպարանավորվեց՝ ինչպես կրակոտ սիրահար, երբ խոսվում է նրա սրտի ընտրյալի վերաբերմամբ: Ոգևորված նկարագրեց յուր լսած երևելի երգիչների ու նվագիչների տաղանդը: Վերջին յոթ տարվա ընթացքում նա լսել է գրեթե բոլոր նշանավոր երգիչներին ու նվագիչներին, որոնք այցելել էին Ռուսաստան Օդեսայի վրավ:

- Երևի դու էլ նվագում ես կամ երգում,- հարցրի ես:
- Ո՛չ, սինյոր:
- Չեմ հասկանում:
- Երգելու համար ձայն չունիմ:
- Իսկ նվագելու համար գործիքներ չառ ունիս սենյակումդ: Երեկ տեսա:
- Այո՛, նվագում եմ մանդոլինա և կիթառ:
- Նոտաներ գիտե՞ս:
- Սինյորինա Լուիզան սովորեցրել է: Դուք լսե՞լ եք նրա երգեցողությունը: Հիանալի ձայն ունի: Այնպես չէ՞: Այո՞: Հավանե՞լ եք: Իհարկե, ո՛վ չի հավանիլ: Օ՛, օ՛, Լուիզային մեծ ապագա է խոստանում...

Նա լռեց, հաղաչեց՝ հայացքը ձգելով դեպի անոթոշ տարածություն: Ես նրա դեմքի վրա նշմարեցի հոգեկան զաղտնի տառապանքի արտահայտություն: Խոստովանում եմ՝ այն ժամանակ նշանակություն չովեցի նրա հառաչանքին: Եվ մի՞թե կարող էի երևակայել տասնյոթ տարեկան պատանու հոգին որևէ լուրջ վշտի ընդունակ:

- Այդ բոլորը՝ լավ,- ասացի ես,- բայց դու ինչո՞վ ես կերակրում քեզ ու մորդ: Չէ՞ որ հայդո ժառանգություն չի թողել:

- Գործ չառ կա, սինյոր: Պրոգրամներ եմ ծախում, ստատիստի դեր եմ կատարում բեմի վրա, պոչ եմ բռնում: Ա՛յ, սինյոր, եթե միջոց ունենայի, կսովորեի վոլոնջել նվագել ու կմտնեի երաժշտական խումբը:

- Հիշո՞ւմ ես հորդ, Լևո՛ն:
- Իհարկե, շատ լավ եմ հիշում:
- Ասում եմ՝ նա բարի մարդ էր:
- Այո՛, սինյոր, շատ բարի էր, միայն...
- Հարբում էր,- լրացրի ես պատանու խոսքը:
- Նա երբեք չէր ծեծում, չէր էլ բարկանում վրաս: Բայց ո՛չ, մի անգամ բարկացավ, հիշում եմ...

- Երևի չաբություն էիր արել:
- Այո՛: Այն ժամանակ նրա խանութն ահա, այն անկյունի կապույտ տան ներքին հարկումն էր: Ամեն օր գնում էի այնտեղ կեղծամներ սանրում: Մի օր նա

տխտր էր շատ: Մի ժեներալ եկավ երեսը սափրել տալու: Նրա մոտ միշտ մեծամեծներ էին գալիս: Ես վերցրի մի սանր, վրեն քաշեցի մի թուղթ ու սկսեցի շրթունքներովս նվագել: Ժեներալը բարկացավ ու հորս հրամայեց ինձ դուրս ա-նել: Հայրս մոտեցավ, ականջս քաշեց ու, վզակոթիս տալով, վռնդեց դուրս: Բայց հետո, երբ ժեներալը գնաց, կանչեց ինձ ներս, աչքերս սրբեց, համբուրեց ու ասաց. «Եթե դու կունենաս երաժշտական ընդունակություն, ինձ գրավ կդնեմ, քեզ չեմ թողնիլ առանց ուսման»: Այո՛, սինյոր, շատ լավ մարդ էր, թեև հարբում էր: Մինյո՛ր, ներեցե՛ք, ո՞ր ժամն է:

- Տասնումեկ:
- Օ՛, օ՛, ես ուշացա: Ներողություն, էլի կգամ: Չեր սենյակը լավն է: Դուք ինձ զրքեր կտաք կադալու, այո՞: Շնորհակալ եմ: Ցտեսություն: Այսօր Կալաֆատիի քենեֆիսն է: Թատրոնը լիքն է լիներու: Պետք է գնամ պոչ բռնեմ:

Ես կամեցա հարցնել՝ ինչ ասել է «պոչ բռնել», բայց Լևոնն արդեն չքացել էր: Կալաֆատին ընտիր երգչուհի էր:

Գնացի թատրոն՝ տոմսակ վերցնելու: Կասի առաջ կանգնած էր գնողների մի երկայն շարք, որ հասնում էր մինչև փողոցի կեսը: Եղանակը սառն էր, խոնավ, անախորժ: Պիտի բռնեի շարքի վերջին տեղը և ամենաքիչը մի ժամ պիտի սպասեի մինչև հերթս հասնել: Ուզում էի վերադառնալ տուն, երբ լսեցի իմ ազգանունը: Դա Լևոնի ձայնն էր, որ կարող էի ճանաչել հարյուրավոր ձայների մեջ: Նա կանգնած էր կասից մի քանի քայլ միայն հեռու՝ երկու հրեաների միջև սեղմված:

- Տոմսա՞կ եք ուզում գնել,- հարցրեց նա տաճկերեն:
- Այո՛:
- Եկեք, տեղս բռնեցե՛ք, ապա թե ոչ, շուտ չեք հասնիլ կասին:

Ես բռնեցի նրա տեղը: Նա գնաց կանգնեց շարքի վերջում: Այստեղ միայն իմացա՝ ինչ ասել է «պոչ բռնել»: Լևոնը կանգնում էր շարքի հետևում և, երբ բավական մոտենում էր կասին, յուր հերթը ծախում էր ցանկացողին հինգ-տասը կոպեկով: Հետո դարձյալ գնում էր ու շարքի հետևում կանգնում: Նա ամեն միջոց գործ էր դնում թատրոնից չհեռանալու համար: Նրա օղը, կերակուրը, կյանքը, ամեն ինչ թատրոնն էր:

Իմ հետաքրքրությունը այդ պատանու վերաբերմամբ արդեն այնքան մեծ էր, որ աշխատում էի ամեն օր նրան տեսնել:

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Նկարագրիր և բնութագրիր այն միջավայրը, որտեղ հայտնվում է պատմողը:
3. Ներկայացրո՛ւ Լևոնին՝
 - ա) ըստ պատմողի,
 - բ) ըստ հարևանների,
 - գ) ըստ Լևոնի մոր:
4. Պատմիր Լևոնի հոր մասին: Արտահայտիր վերաբերմունքդ նրա նկատմամբ:
5. Բնութագրիր Լևոնի մորն ըստ այս հատվածի:
6. Ըստ այս հատվածի ցույց տուր, որ Լևոնը՝
 - ա) սոցիալապես անապահով վիճակում է,
 - բ) համարձակ է,
 - գ) արվեստասեր է,
 - դ) երաժշտական բնագոյ և դիտողական ձիրք ունի:
7. Վերնագրիր այս հատվածը:

Մի առավոտ նրա մոտ հանդիպեցի երկու անծանոթների, որոնց հետ յուր սենյակի դռների առջև կանգնած՝ խոսակցում էր:

Մեկը յուր հասակի պատանի էր՝ հնամաշ հագուստով, բայց գլխին նոր գլխարկ: Դեմքի գծերը բուն հրեական էին, աչքերը դեղնագույն, մազերը գրեթե կարմիր, երեսը ինչ-որ բծերով ծածկված, սակայն համակրելի:

Մյուսին ես շատ անգամ էի տեսել քաղաքի գետնափայտերում ու քաղաքների առջև: Դա մոտ քսանութինգ տարեկան երիտասարդ էր, այնքան նիհար, այնքան բարակ ու զուստ, որ կարծես մագաղաթից լիներ շինված: Նրա երեսը երկարավուն էր ու նեղ, աչքերը՝ կտր ու փոքրիկ, կոկորդի ոսկորը՝ դուրս ցցված: Հարթ ու նոսր մազերը, մինչև ունքերը քաշած կակուղ գլխարկի տակից ցած իջնելով, յախտի պես կպել էին բարակ պարանոցին և ընդգրկել կոկորդի մի մասը: Սև սյուրառուկի վրա հագած էր քիկնոցավոր վերարկու՝ առանց աստառի, լայն քևերով: Մի ձեռքն բռնած էր բազկի հաստությամբ մի դեղնագույն փշոտ փայտ, մյուս ձեռքն՝ անկազմ գրքույկներ և տեղական լրագրերի համարները: - Իմ ընկերներն են,- ասաց Լևոնը, անմիջապես ծանոթացնելով ինձ նրանց հետ: - Բանաստեղծ Չաուշենկո, Իցկո Մարգուլիս:

Ես հաճույքով սեղմեցի երկուսի էլ ձեռքը:

- Չաուշենկոն սիրում է մարդկանց հետ ծանոթանալ յուր երկերի միջոցով,- ա-

սաց լայն վերարկու հագած երիտասարդը, որ ինքը՝ բանաստեղծն էր:

Եվ անմիջապես, գրքույկներից մեկը պահելով քթիս առջև, հարցրեց.

- Չէի՞ք կամենալ արդյոք մի օրինակ վերցնել:

- Հաճույքով:

Գրքույկի վերնագիրն էր. Часы горя и страданий; стихотворения Леонида Николаевича Чаушенко.

- Դուք գուցե զարմանաք, մոսյո,- ասաց նա, դնելով վարտիքի գրպանը գրքույկի արժեքը,- որ ես, այսպես ասած, հանդգնեցի կապել ձեր վզին իմ երկը: Բայց մի՛ վրդովվեք, մարդիկ իրանց խիղճն են ծախում, Չաուշենկոն՝ յուր երկերը: Նախկին գրաշար եմ: Ինքս գրում եմ, ինքս շարում, ինքս տպում, ինքս վաճառում, ինքս էլ ուտում իմ սրտի արյան վաստակը...

- Իսկ ես նախկին և ներկա ջիտուիկ եմ,- ընդհատեց բանաստեղծի խոսքը Իցկո Մարգուլիս կոչված պատանին,- երբեմն լրագիրներ եմ ծախում, երբեմն էլ՝ քաղաքացիներում ծառայում: Նեղ տեղն ընկնելիս՝ փողոցներում կոշիկներ եմ սրբում:

- Եվ երևակայում է իրան ապագա Ռուսիանշտեյն,- հեզեց Չաուշենկոն:

- Ախ, պարոն, արդյոք դուք երաժշտության ուսուցիչ եք: Ո՞չ: Ափսոս: Ես կկամենայի ձեզանից դաշնամուրի դասեր վերցնել: Ծիծաղի՛ր, Չաուշենկո, բայց էլի ես պիտի քո часы горя и страданий երաժշտության վերածեմ: Գե լավ, գավազանդ մի՛ ցույց տուր, ես երկչուտ ջիտուներից չեմ, ես հրեա եմ: Արեվիռե՛րչի, սիմյոք... Գնա՛նք, բանաստեղծ: Չիմքա, չիմքա-չիլալա՛...

Նա քամու արագությամբ բռավ դուրս: Չաուշենկոն հետևեց նրան՝ հաստ գավազանի ծայրն աղմուկով զարկելով փայտյա սանդուղքի աստիճանին:

Փառք Աստծու, այս անգամ Լևոնի մայրը տանը չէր. գնացել էր շուկա պարեն գնելու: Լևոնն ասաց, թե Չաուշենկոն ու Իցկո Մարգուլիսը եկել էին խորհրդրուկներու խաղական խմբի առաջին երգչուհի Բարբինիի բեմեֆիսի մասին: Պատասխանում են արտաքո կարգի ցույցեր: Չաուշենկոն մտադիր է բեմեֆիսի պատվին նվիրել երգչուհուն մի բանաստեղծություն, որ պետք է քարգմանել խաղերին:

Ես, Լևոնին փորձելու համար, ասացի.

- Կցանկանայի իմանալ, դուք ի՞նչ գործ ունիք երգչուհիների բեմեֆիսների հետ:

- Ինչպե՞ս թե՛ ինչ գործ ունինք,- գոչեց նա զարմացած,- երգչուհիները գեղարվեստին չե՞ն ծառայում:

- Շատ էլ ծառայում են, հետո՞:

- Ամեն մարդ պարտավոր է պատվել գեղարվեստը:

- Գեղարվեստը շոայլությոն է: Նա հարուստների համար է: Իսկ դու և քո ըն-

կերները աղքատ եր...

- Հարուստներն արտիստներին նվերներ են անում, իսկ մենք՝ ցույցեր...

Հազիվ մի քանի ռուպլ խոսել էինք, երբ ներս մտավ Լևոնի մայրը։ Դնելով պարենի զամբյուղը Շեքսպիրի քթի առջև՝ նա իսկույն և եր հարձակվեց որդու վրա։

- Էլի փողոցային սրիկաները այստեղ էին, հա՞։ Երևի, խորհուրդ ունեիք։ Մի շաբաթ է՝ զուխա ցավեցնում եք այդ երգչուհու բեմեֆիսով։ Պարո՛ն, տեսա՞ք, խոմ տեսա՞ք այս անգամի ընկերներն ուլքեր են։ Ի՞նչ կարող է սովորել այդպիսիներից։ Փո՛ւշ, փո՛ւշ զավակ...

Երբեմն մայրերը կարող են իրենց հարազատ զավակների թշնամին լինել։ Անշուշտ Լևոնի մայրը սիրում էր որդուն, բայց չէր տեսնում յուր և նրա մեջ եղած վիհը, այն ահագին վիհը, որ չէր կարելի լեցնել ու հարթել անվերջ նախատինքներով։ Մի անգամ այս մասին խոսում էինք մեր սեղանատանը. սինյորա Ստեֆանիան և Բորելլին պաշտպանեցին մորը, իսկ մյուսները՝ որդուն։ Ռախսան ասաց.

- Մեզ՝ հրեաներիս, համարում են նյութապաշտ։ Ես դեմ չեմ, ճիշտ է. բայց, հավատացե՛ք, ոչ մի հրեա, մանավանդ հրեուհի, յուր որդու վերաբերմամբ այդ քրիստոնյա կնոջ չափ նյութամոլ չէր լինի։ Հրեան խելոք կերպով է հարստահարում յուր որդուն։ Եթե յուր որդու մեջ տեսնում է երաժշտական կամ երգելու ձիրք, աշխատում է հենց այդ ձիրքը շահագործել։ Նա չի ստիպում նրան արհեստավոր կամ վաճառական դառնալ։

Երկու անգամ Լևոնն իմ ներկայությամբ լաց եղավ, երբ մայրը հանդիմանում էր նրան իբրև «անպետք» զավակի։ Նա փաթաթվեց մոր պարանոցին՝ գոչելով.

- Մա՛մա, մա՛մա, մի՛ բարկանալ ես քեզ սիրում եմ։

Օ՛, օ՛, ո՛չ, այդ պատանին չէր կեղծում։ Նա սիրում էր մորն անչափ, և այս նրա դժբախտության պատճառներից մեկն էր։

- Կարելի՞ է, - լսեցի մի առավոտ դռների հետևից Լևոնի ձայնը, երբ դեռ անկողնից չէի վեր կացել։

Ուրախությամբ հրավիրեցի նրան ներս։ Նա գլխաբաց էր, երեսն՝ անլվա, աչքերի սպիտակուցները դեղնած, մազերը՝ զգգզված, դեմքը մազադաթի պես գունատ։ Կոմատակին պահած էր մանդոլինան և այնպես ամուր սեղմած, որ, կարծես, վախենում էր ձեռքից խլել։ Նրա բաճկոնի կոճակները բաց էին, փողկապ չունեի, շապիկի եզրերը բաժանվել էին և երևան էին հանում նրա նիհար կուրծքը։ Ծնկների վրա կուչկուչված վարտիքի ծայրերը բարձրացել էին, երևում էին կոշիկների ականջները։

- Ներողություն, սինյոր,- ասաց նա՝ ցրված հայացքը պտտեցնելով չորս կողմը,- կարծում էի՝ վեր եք կացել։

Ես շտապեցի նրան հանգստացնել, քե հենց վեր էի կենում, երբ եկավ։ Նա խնդրեց բոլլ տալ իրան կես ժամ մնալու իմ սենյակում։ Ոչ միայն կես ժամ, այ-

լև միշտ, երբ կամենար և որքան կամենար, կարող էր օգտվել իմ սենյակից։ Բայց այս անգամ ինձ շփոթեցրեց նրա այլալված կերպարանքը։

- Ի՞նչ է պատահել,- հարցրի, կարծելով, որ թաքնվում է ինչ-որ հալածողներից։

Մի քանի վայրկյան չպատասխանեց։ Ես հարցա չկրկնեցի, սկսեցի հագնվել։ Նա մոտեցավ դռներին, մայեց դեպի դուրս ու հետ եկավ, կանգնեց սենյակի մեջտեղում, ավելի ամուր սեղմելով մանդոլինան կռան տակ։

- Գիտե՞ք, սինյոր,- ասաց,- կարող է մայրս գալ։

- Ի՞նչ անենք, թո՛ղ գա։

- Ես նրանից եմ փախել։ Ուզում էր մանդոլինա կոտրել, վառարան գցել։

- Ինչո՞ւ։

- Մինչև լույս չեմ թողել նրան քնելու, նվագել եմ։

Հետո պատմեց, քե երեկ օպերային երաժշտական խմբի բեմեֆիսն է եղել։ Ներկայացումից հետո բոլոր երաժիշտները զնացել են հյուրանոց՝ ընթրելու։ Խմբապետը Լևոնին էլ հրավիրել էր։ Ընթրիքի միջոցին մեկը վիտլոնչելով նվագել է, ի միջի այլոց, և մի սպանական եղանակ՝ «Մադրիդի շրջմուխիկը»։

- Գլխիցս չէր դուրս գալիս այդ եղանակը։ Ուզում էի անպատճառ սովորել այս գիշեր, որ չմոռանամ։

- Եվ սովորեցի՞ր։

- Այո՛։

- Ինձ համար կնվագե՞ս։

Լևոնի բնավորությունը պարզ էր։ Նա կոտրատվել չգիտեր, ամեն բանի վերաբերվում էր հասարակ։ Ես արդեն մի քանի անգամ լսել էի նրա նվագումը։ Վատ էր նվագում, քե լավ, չգիտեմ, միայն զգացվում էր և զգացնել տալիս լսողին։

Նա նստեց աթոռի վրա, գրկեց մանդոլինան։ Առավոտյան արեգակի կիտրոնագույն շողերը սփռվել էին ներս։ Լևոնի աչքերն անգիտակցաբար դարձան դեպի այդ շողերը, կարծես ինչ-որ գաղտնի մագնիսի գործությամբ։ Ա՛խ, այդ վեր ուղղված աչքերը, այդ հեզ դեմքը։ Անցել է ընդամենը երկու տարի, բայց կանցնեն շատ տարիներ, դարձյալ այդ օրը վառ կմնա հիշողությանս մեջ։

Ի՞նչ էր Լևոնի նվագածը՝ բացատրել չեմ կարող։ Հիշում եմ միայն ինձ վրա գործած տապալորությունը։ Կիսամերկ բևեռվել էի սենյակիս մեջտեղում և լսում էի բուռն զգացմունքների վիժումը։ Վիշա և բերկրություն, փոթորիկ ու մեղմ քախիծը խառնվել էին «Մադրիդի շրջմուխիկ» մեջ. զոհն այսպես էր թվում ինձ։ Գուցե դա մի կրակոտ, ասպետական ժողովրդի սրտի հրաբուխն էր, փոքր-ինչ կանոնավորված ինձ անհայտ մի հանճարի ստեղծագործ ուժով, բայց հետաքրքրական ինձ համար նվագողն էր։ Կարծես նյութեղեն պատանին չքացել էր, մնացել էր միայն նրա ստվերը։ Նա չէր նկատում իմ ներկայությունը, քաղցր հնչյունների

հեղեղով կլանված՝ նյարդերը չէին զգում աշխարհի նյութականը: Կարծես հոգին ամբողջովին ձուլվել էր նվազած եղանակի հետ ու սլացել հեռու մի աշխարհ՝ ընտիր հոգիների կախարդական աշխարհը:

Երբ ավարտեց, մի քանի վայրկյան լուռ էր, անշարժ, աչքերը տակավին հառած արեգակի շողերին, որոնք հետզհետե գունատվում էին:

Ես չկարողացա ինձ գսպել, ոգևորված գոչեցի.

- Կեցցեն, Լևոն, կեցցեն...

Բայց նա չլսեց: Անշարժ էր, նուրբ շրթունքները, որոնք միշտ սեղմված էին, դուրս էին նկատելի: Հանկարծ նրա ձեռները թուլացան, գլուխը մի փոքր թեքվեց ուսին, մանդոլինան հանդարտիկ սահեց կրծքից և ընկավ նիհարիկ ծնկների վրա: Եվ նրա՝ դեպի շողերը հառված աչքերի մեջ նշմարեցի արցունք:

- Մանուկ, ինչո՞ւ ես լալիս, - գոչեցի կարեկցությամբ:

Նա ոտքի կանգնեց և, ճակատից հեռացնելով բանձր մազերը, տարօրինակ ծայրով արտասանեց.

- Վիտլոնչելիստն ինձ ասաց՝ Մադրիդի շրջնովիլը դժբախտ է եղել: Յուրա զիշերները երգել է գրանդի աղջկա լուսամուտի տակ և լաց եղել... Նրա հայրը աղքատությունից մի օր կախվել է ծառի տակ, խեղդվել:

Այդ ժամանակ ես չհասկացա նրա խոսքերի խորքերում թաքնված բուն վիշտը և կարծեցի զառանցում էր: Արդարև, զառանցում էր նա, բայց ինչո՞ւ և ի՞նչ...

- Այն, ներողություն,- գոչեց նա, հանկարծ ուշքի գալով,- ես... անքնությունից...

- Այո՛, Լևոն, անքուն ես: Եթե կամենում ես՝ հանգստացիր սենյակումս:

- Շնորհակալ եմ, սինյոր: Թո՛ւյլ տվեք միայն մանդոլինա թողնեմ այստեղ: Մայրս կարող է նրան վառարանը զգել: Երեկ լուսամուտով փողոց շաքտեց կիթառ ու մի քանի լուսանկարներ:

- Լևոն, մայրդ չար կին է,- գոչեցի ես, մինչև հոգուս խորքը վրդովված այրու վայրենի արարմունքից:

Լևոնը չափազանց վշտացավ և սկսեց պաշտպանել մորը: Ո՛չ, ո՛չ, չար կին չէ նրա մայրը, ընդհակառակն, շատ բարի է: Նա սիրում է Լևոնին: Երբեմն քնած ժամանակ Լևոնը զգում է, որ իրան թաքուն համբուրում է: Նա սիրում է, բայց սերը ցույց չի տալիս:

Վախենում է, որ Լևոնը երես առնի, ավելի փչանա:

- Ավելի փչանա՞ս,- գոչեցի ես,- բայց մի՞թե դու փչացած ես:

- Ի՞նչ գիտեմ, սինյոր, մայրս ասում է՝ «Ո՛վ յուր ծնողների կամքը չի կատարում, փուչ որդի է»:

- Է՛հ, ուրեմն, ինչո՞ւ չես կատարում մորդ կամքը,- հարցրի դիտմամբ՝ կամենալով փորձել նրան:

Նա մի ախտոր հայացք ձգեց երեսիս, ոչինչ չասաց: Ես այդ հայացքի մեջ կարդացի նրա անգործությունը՝ դառնալ մոր կամքի հյու գավակ: Անվիճելի էր, որ նա շուտով կիրաժարվեր կյանքի բոլոր բարիքներից, քան թատրոնից:

Ընալի միջոցին պատմեցի նրա տարօրինակ տրամադրության մասին: Լուիզան լսեց լարված ուշադրությամբ: Նրան նկատելու չափ շփոթեցրեց այն, ինչ որ Լևոնն ասել էր «Մադրիդի շրջնովիլի» մասին: Կավալարոն խորհրդավոր ժպտում էր և գլխով հանդիմանական շարժումներ անում Լուիզայի աչքերին նայելով: Ուսանողը նկատեց, թե Լևոնն աննորմալ էակ է, մի տեսակ հոգեկան հիվանդ: Նրա հասակի ու զգացումների մեջ չկա համերաշխություն: Իսկ ուղեղը զարգանում է անկանոն: Այս նկատողությունը չափազանց վրդովեցրեց Կավալարոյին: Չխնայելով ռուսերենի քերականական կանոնները՝ նա սկսեց հակաճառել.

- Հոգեկան հիվանդ, հոգեկան հիվանդ. վերջին ժամանակ կարծես գիտությունները հենց նրա համար են սովորում, որ բոլոր տաղանդավոր մարդկանց հիվանդ համարեն: Ո՛չ, պարոններ, իսկական հոգեկան առողջները հենց Լևոններն են: Միայն նրանք դժբախտ են, սինյոր ստուդենտ, հասկանո՞ւմ եք, դժբախտ, որ չեն ծնված կյանքի բարեհաջող պայմաններում: Փոխանակ գիտականորեն բացատրելու այդ պատանիների հոգին, օգնեցե՛ք նրանց. ահա՛ ինչ: Մի՛ թողնեք աղամանդը փողոցի ցեխի մեջ: Ափսո՛ս է Լևոնը:

- Նա օրեցօր հալվում է մոմի պես,- շարունակեց Կավալարոն կարեկցաբար,- նրա կազմը նուրբ է, չի կարող դիմանալ այդ տեսակի ապրուստի: Երբեմն զիշերը, հագիվ անկողին պառկած, վեր է կենում, գնում կանգնում կասի առջև, առանց վերարկուի, մի քանի կոպեկ վաստակելու համար: Վաստակածի մի մասն էլ թատրոնի վրա է ծախսում: Ահա վաղը սինյորա Բարբինիի բենեֆիսն է: Դա նրա ամենասիրելի երգչուհին է: Համոզված եմ, որ այժմ իրան տանջում է, որպեսզի կարողանա որևէ կերպ վաղվա ցույցերը զեղեցկացնել...

Հետևյալ երեկո ես թատրոնում էի: Նստած մի բարեկամի ընտանիքի հետ օթյակներից մեկում, նայում էի դեպի վերնահարկ: Բազմաթիվ գլուխների մեջ վերջապես տեսա Լևոնին: Արմունկները պատնեշին հենած, գլուխն ափերի մեջ բռնած, աչքերը հառել էր բեմին:

Նրա մի կողմում կանգնած էր բանաստեղծ Չաուշենկոն, մյուս կողմում՝ Իցկո Մարգուլիսը: Երբ բեմի վրա երևաց երգչուհի Բարբինին, Լևոնը գլուխը բարձրացրեց և ամենից առաջ ծափահարեց: Նրան հետևեցին Չաուշենկոն և Իցկոն, հետո՝ վերնահարկի մի մասը: Նույն վայրկյանին մի քանի տասնյակ ձեռներ ձգեցին բեմի վրա ինչ-որ սպիտակ ու կարմիր ծաղիկներ, նաև գույնզգույն բարակ թղթի թերթիկներ: Գոյացավ մի ֆանտաստիկ անձրև: Պարտերն ակամա հափշտակվեց, և ամբողջ հինգ րոպե թատրոնը թնդում էր բուռն ծափահարու-

թյուններից: Վերցնելով յուր գլխին տեղացող անձրևից մի կաթիլ՝ մի ծաղիկ, երգչուհին սեղմեց սրտին, անդադար գլուխ տալով աչ ու ձախ, հետո աչքերը բարձրացրեց դեպի վերնահարկ և օդային համբույրներ ուղղեց պատանի երկրպագուներին: Այս ավելի ոգևորեց նրանց և ավելի գորացրեց աղաղակներն ու ծափերը:

Լևոնը յուր մարմնի կիսով դուրս էր եկել պատնեշի ետևից: Կարծես ձգտում էր ծաղիկների հետ ընկնել երգչուհու ոտների տակ՝ իբրև կենդանի գոհ գեղարվեստի:

Անցավ առաջին գործողությունը, երկրորդը, երրորդը: Լևոնի ոգևորությունը սաստկանում էր երգչուհու հաջողության հետ գուզընթաց: Նա մերթ ծափահարում էր՝ ձեռները գլխից վեր բարձրացրած, մերթ աղաղակում. «Էվի՛վա, բրա՛վա, բրավո՛ սսիմա»...

Վերջին գործողության կիսում Լևոնը հանկարծ չքացավ Չաուշենկոյի և Իցկոյի հետ, մինչև ներկայացման վերջը չերևաց այլևս:

Դուրս գալով խուռն բազմության հետ փողոց՝ տեսա հետևյալը: Թվով երեսուն-քառասուն ոստիկաններ կազմել էին մի ընդարձակ շրջան՝ հեղեղված էլեկտրական ահագին լապտերների առատ լույսով: Թատրոնից դուրս եկողները հավաքվում էին շրջանի ետևում: Մուտքի մոտ մի կողմում խմբված էին հարյուրի չափ համալսարանական ուսանողներ, մյուս կողմում կանգնած էին երկու կանոնավոր շարքերի բաժանված մի խումբ պատանիներ՝ տասնուհինգից մինչև քսան տարեկան: Միակ չափահասը նրանց մեջ Չաուշենկոն էր: Նրա ձեռքին պահած էր մի քերթ բուրդ:

Ուսանողներից մի տասը հոգի ձեռներում բռնած էին մի-մի փոքրիկ փունջ ծաղիկներ, իսկ պատանիները՝ մի-մի վառ կեռոն:

Տեսարանը գեղեցիկ էր, հետաքրքրական: Գիտեի, որ Լևոնը հետին դերը չի կատարում նրա մեջ: Քաշվեցի մի կողմ և աչքերով որոնեցի նրան: Դժվար չէր գտնելը: Նա կանգնած էր պատանիների շարքերից մեկի գլխին, ձեռքին մի երկայն ձող, որի ծայրում վառվում էր հաստ մոմի կտոր: Յուրա չէ՞ր զգում նա առանց վերաբերելու, նույնիսկ առանց կրկնակոշիկների, յուր բարակ պիջակում: Երևի չէր զգում, քեև եղանակը բավական ցուրտ էր: Նա հափշտակված էր յուր դերով, աշխատում էր կարգ պահպանել պատանիների շարքում: Կերոնների հրեղեն լեզվակները էլեկտրական ահագին լապտերների լույսի ներքո ներկայացնում էին դեղնագույն աղոտ բծեր՝ տկար, որպես աստղերը լուսնյակ երևել:

Լևոնի նիհար դեմքը ստացել էր մի տեսակ բացմանուշակագույն երանգ: Նա հիշեցնում էր դեկադենտ ցկարչի քմահաճ վրձնի տաքօրինակ ստեղծագործություն: Սակայն այդ հիվանդոտ դեմքի վրա աչքերը փայլում էին հղկած պողպատի պես: Չորս կողմից էլեկտրականությամբ հեղեղված՝ նրա մարմինը գետնի վրա չէր ձգում ստվեր. նա ինքը, կարծես, ստվեր լիներ: Նրա շարժումները արագ

էին, ջղածգական, լի ավյունով: Երբ խոսում էր, նույնիսկ հեռվից ինձ թվում էր, որ խոսում են նրա բոլոր նյարդերը, սրտի բոլոր թելերը: Ահագին բազմության մեջ ձայնն ինձ չէր հասնում, բայց զրազ կզայի, որ այդ ձայնը դողում էր հոգեկան բարձր հաճույքից՝ յուր ելևէջներով: Լևոնը երջանիկ էր:

Երբ երգչուհին դուրս եկավ թատրոնից՝ երկրպագուներով շրջապատված, Իցկո Մարգուլիսն ամենից առաջ աղաղակեց. «Ուա՛ա»: Չաուշենկոն, զավազանով հետ մղելով նրան, մոտեցավ երգչուհուն ու տվեց նրան յուր ձեռքի թուղթը: Անշուշտ, այդ նրա ոտանավորն էր, հատկապես օրվա առիթով գրված:

Լևոնը գդակը վերցրեց և օդը գցեց: Նրա թանձր մազերից երկու շերտ ընկան նուրբ ճակատի վրա: Նրա օրինակին հետևեց պատանիների ամբողջ խումբը: Երևան եկավ Չաուշենկոյի նեղ, երկայնաձև գլուխը՝ հարթ, մոսր մազերով: Եվ կիսամերկ, կիսաքաղցած պատանիների տհաս ձայները՝ «Բրա՛վա, բրավո՛ սսիմա», խառնվելով միմյանց, կարծես սառեցին ձմեռային օդում: Այդ վայրկյանին ես անիծեցի մտքումս երջանիկ երգչուհուն, որ թեկուզ ակամա, խելքից հանել էր այդ մատաղահաս էակներին և վտանգի էր ենթարկում նրանց կյանքը, ո՛վ գիտե, գուցե և հոգի՛ն: Մի՞թե, արդարև, գեղարվեստն այնքան անողորմ է յուր բարձրության վրա, որ յուր առջև ծնկել է չոքեցնել տալիս նույնիսկ անմեղությանը:

Երբ երգչուհին մոտեցավ թատրոնի առջև սպասող փառահեղ կառքին, մի քանի զույգ ձեռքեր սկսեցին արձակել ձիերը: Կարծեցի, քե Լևոնն է սկզբնապատճառը և շտապեցի մտքումս հայեցել բարեկամիս: Սակայն դեռ լավ չէի ճանաչում նրան: Նայեցի՝ չկար ո՛չ լծվողների և ո՛չ լծողների մեջ: Դրանք բացառապես ուսանողներ էին, որոնց թեթև ամառայնությունը, երևի, անասնության էր հասնում:

Լևոնի խումբն աչ ու ահյակ ուղեկցում էր կառքին՝ վառ կերոններով: Երգչուհին մեկ-մեկ ընդունում էր ուսանողներից փնջերը, փետում ու ծաղիկները սփռում պատանիների վրա, իսկ ուսանողներին վարձատրում էր օդային համբույրներով:

Ճեղքելով ամբոխը՝ ես մոտեցա բարեկամիս:

- Աա՛, դուք է՞լ այստեղ եք,- գոչեց նա հեալով,- լսեցի՞ք՝ ինչպես երգեց, լսեցի՞ք...

- Այո՛, Լևո՛ն, հիանալի երգեց: Բայց այդ ուսանողնե՞րը... Ի՞նչ են անում...

Մի՞թե դու հավանում ես այսպիսի ցույցեր:

- Ասոված մի՛ արասցե:

- Մենք անասուններ չենք,- ասաց Իցկո Մարգուլիսը:

- Այո՛, մենք մարդիկ ենք,- գոչեց Չաուշենկոն՝ վրդովված,- է՛յ, պարոնայք ստույնաններ, մի՛ գցեք ձեր մոնդիթի վարկը. է՛յ, պարոններ, ամո՞ք է...

- Մտի՛կ արեք,- գոչեց Լևոնը,- ինքն էլ չի հավանում, ուզում է իջնել կառքից...

Բայց ո՛չ, չի իջնում... Ա՛, ա՛... Վի՛տյա, Պետրո՛, Միգե՛ն, Խա՛յս, հանգցրեք կերոն-
ները... Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ, սպասեցե՛ք... Նա իջնում է կառքից... Իջավ, իջավ... Չիներ
լծում են... Կարի՛ սսիմա, կեցցե՛ն Բարբի՛նի. էվի՛վա, բրա՛վա, բրա՛վիսսիմա, ա-
ռա՛ջ, առա՛ջ...

Եվ կերոնը բարձրացրած, աղաղակելով՝ չբացավ ամբոխի մեջ՝ յուր հրեա և
հույն ընկերների հետ... Նրանց հետևեց Չառլշենկոն՝ լայն վերարկուի փեշերը օ-
ղի մեջ ֆոֆոացնելով պատառոտված առագաստների պես...

Ես տուն վերադարձա ծանր տպավորության տակ։ Այդ գիշեր երազումս տե-
սա Լևոնի հորը։ Թշվա՛ռ վարսավիր։ Նա հարբած, կեղտոտ ու պատառոտված
հագուստում շնթկել էր թատրոնի մուտքի առջև։ Անցորդները հեզնում ու ծիծա-
ղում էին նրա անհույս սերը, որ, ո՛վ գիտե, գուցե առաջացել էր գեղարվեստի սի-
րուց։ Այսպես էի ես միշտ պատկերացնում վարսավիրին, այսպես էլ տեսա նրան
երազումս...

Ջարթնելով՝ փափագ զգացի Լևոնին տեսնելու։ Բարձրացա վերև։ Տանը չէր։
Մայրն ինձ հանդիպեց արտասուքը աչքերին և զանգառվեց, թե գիշերը տուն է
վերադարձել երեք ժամին։ Այսօր զարթնել է թե չէ, իսկույն տնից դուրս է եկել։

- Պարո՛ն, - աղերսեց այրին, - դուք կարող եք նրան խելքի բերել։ Նա սիրում է
ձեզ, կլսե՛ ձեր խոսքերը։ Նա գնում է հոր ճամապարհով։ Վերջն իրան հարբեցո-
ղություն կտա և շան պես կթավալվի փողոցներում։

- Նա այդ չի անի, խելոք է։

- Ա՛յս, պարոն, կարծում եք հայրը հիմա՞ր էր։ Ո՛չ, նա էլ խելոք էր։ Բայց խել-
քից հանեցին, օրս սևացրին։ Ամուսնուս ձեռքիցս խլեցին, չեմ ուզում որդուս էլ
խլեն... Պարո՛ն, օգնեցե՛ք, ես մայր եմ, հասկանո՞ւմ եք, մայր...

Այո՛, մայր էր այդ կինը, գիտեի, որ սիրում էր որդուն ու տանջվում նրա պատ-
ճառով։ Այժմ խղճում ու միջև անգամ ցավակցում էի նրան, բայց դարձյալ անա-
խորժ էին ինձ համար նրա անվերջ զանգառները, նրա եսամոլ հոգացողությու-
նը որդու համար։

Կեսօրից հետո կրկին բարձրացա վերև։ Այս անգամ Լևոնը տանն էր, բայց
անկողնում պառկած։ Նրա վախտ այտերի վրա նշմարեցի անսովոր կարմրու-
թյուն։ Բռնեցի բազուկը. երակը զարկում էր ուժգին։ Անշուշտ երեկ մրսել էր։ Բայց
չէր հանձն առնում հիվանդությունը։ Նա ուրախ էր և, օգտվելով մոր բացակայու-
թյունից, հայանեց յուր ուրախության պատճառը։ Բարձի տակից հանեց մի լու-
սանկար և, ցույց տալով, հարցրեց.

- Ճանաչո՞ւմ եք։

Այդ երեկվա երջանիկ երգչուհու լուսանկարն էր։

«Իմ սիրելի արտիստին», կարդացի լուսանկարի ճակատին։

- Ամենքն էլ ինձ արտիստ են կոչում, - ասաց Լևոնը, - չգիտեմ ինչու։ Այսօր

զնացել էի նրան շնորհավորելու երեկվա հաջողության համար... Ծաղիկներ էի
տարել։ Հրավիրեց ներս, կոֆեով հյուրասիրեց։ Բավական խոսեցինք... հարցնում
էր՝ ինչքան եմ վաստակում։ Խաբեցի, ասացի՝ հայրս ժառանգություն է թողել։
Վախենում էի, որ փող առաջարկի ինձ։ Նա նվիրեց ինձ յուր լուսանկարը։ Ես
համբուրեցի նրա ձեռքը, նա էլ իմ ճակատը։ Օ՛, օ՛, սինյոր, ես շատ երգչուհիներ-
ից ունեմ այդպիսի նվերներ, ահա՛, այն ալբոմը լիքն է...

Եվ այս վարձատրությամբ նա գոհ ու երջանիկ էր։

- Բայց ես մի լուսանկար ունիմ, - շարունակեց նա, - ալբոմում չեմ պահում։
Մայրս սպառնում է բոլորն այրել, վախենում եմ այս մեկն էլ այրի... իսկույն ցույց
կտամ...

Նա բարձրացավ տեղից, պիջակի գրպանից հանեց մի ծրար, ծրարի միջից
թանկագին լուսանկարը։ Ես կարդացի հետևյալ մակագիրը. «Իմ ապագա
երկրպագուին՝ Լուիզա»։

- Օ՛հ, ճիշտ է, բոլորովին ճիշտ, սինյոր։ Ես նրա ապագա երկրպագուն կլի-
նեմ։ Լուիզան փայլուն ապագա ունի, կտեսնեք, սինյոր, կտեսնեք... Բայց այս
ի՞նչ է, զլուխս պտտվեց, պառկեմ...

Երբ աիկին Ալմաստը՝ Լևոնի մայրը, ներս մտավ, խորհուրդ տվեցի բժիշկ
հրավիրել։ Լևոնը զլուխը բարձրացրեց, նստեց անկողնում։ Ի՞նչ բժիշկ, ո՞վ է հի-
վանդ, հարկավոր չէ բժիշկ... Ես հասկացա նրա միտքը, վախենում էր, որ բժիշկը
արգելի նրան դուրս գալու։

Երեկոյան յոթ ժամին երրորդ անգամ բարձրացա վերև և նրան չտեսա։ Տի-
կին Ալմաստն ասաց, թե իմ դուրս գալուց հետո թաքուն հազնվել է ու փախել...

Ամա՛հ՝ տ պատանի. նա վտանգի էր ենթարկում յուր կյանքը։ Ես իսկույն դուրս
եկա փողոց. գիտեի ուր կարող է լինել։ Հանդիպեցի նրան թատրոնի մուտքի առ-
ջև։

- Պարոններ, չե՞ք կամենում պրոգրամ գնել, - դիմում էր նա անցորդներին՝ ա-
ռաջարկելով նույն օրվա ներկայացման ծրագիրը։

Մարդիկ անցնում էին անտարբեր, անգամ չնայելով նրան, իսկ ոմանք կուպ-
տությամբ գոռում էին. «Գնա՛, կորի՛ր»։ Եվ Լևոնի հպարտ հոգին կրում էր այդ վի-
րավորանքները համբերությամբ։ Իմ սիրտը մորմոքվեց, երբ նայեցի նրա կապ-
տած դեմքին։

- Գնա՛ տուն, գնա՛, - խնդրեցի ես, - դու բոլորովին հիվանդ ես...

- Ո՞վ ասաց հիվանդ եմ։ Մա՞յրս։ Նա միշտ կամ իրան է հիվանդ երևակայում,
կամ ինձ։ Այս երեկո նոր օպերա է ներկայացվում, ես տո՞ւմ գնամ։ Ո՛չ, սինյոր, ա-
հա՛ իմ տունը...

Նա ցույց տվեց թատրոնը և ժպտալով հեռացավ։ Հեռվից լսում էի նրա ձայնը.

- Պարո՛ն, պրոգրամ, պրոգրամ չե՞ք կամենում, նոր օպերա է, հետաքրքրա-

կան. պրոգրամ, հատը տասը կոպեկ...

Մյուս օրն առավոտյան դարձյալ բարձրացա վերև և էլի նրան անկողնում տեսա: Միևնույն տանը բնակվում էր մի հրեա բժիշկ: Շտապեցի նրան հրավիրել: Բնեց հիվանդին, գրեց ինչ-որ դեղ: Երկու օր հազիվ կարողացանք Լևոնին տանը պահել, երկրորդ երեկո լաց եղավ, երբ արգելեցինք թատրոն գնալ: Բարեբախտաբար, երրորդ օրը տաքությունն անցավ:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դու՛րս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ներկայացրո՛ւ երիտասարդության վերաբերմունքն արվեստի նկատմամբ:
3. Ինչպիսի՞ վերաբերմունք ունեն հերոսները Լևոնի մոր նկատմամբ: Ասածդ հաստատիր օրինակներով:
4. Ինչպիսի՞ն է Լևոնի վերաբերմունքը մոր նկատմամբ:
5. Բնութագրիր Լևոնին ըստ այս հատվածի:
6. Վերնագրիր հատվածը:

մեռային սեզոնը վերջացավ: Իմ հարևան արտիստները հենց մեծ պասի առաջին օրն ուղևորվեցին իրենց հայրենիքը: Այդ օրը տխուր էր ոչ միայն Լևոնի, այլև ինձ համար. այնքան արդեն վարժվել էի հարևաններիս շրջանին:

Մենք մինչև կայարան ուղեկցեցինք խալացիներին: Հրաժեշտ տալիս Կավալարոն երեք անգամ բարեկամաբար համբուրվեց Լևոնի հետ...

Հենց նույն օրը Լուիզան ինձ ասաց, թե ինքն էլ ամենաուշը մի ամսից ուղևորվելու է Իտալիա: Հարցը վճռված էր. սինյորա Ստեֆանիան վաղուց էր հաշտվել աղջկանից բաժանվելու մտքի հետ:

Երբ հայտնեցի Լևոնին Լուիզայի ուղևորության մոտալուտ ժամանակը, ինձ այնպես թվաց, որ լուրը նրա վրա առանձին տպավորություն չգործեց: Գուցե այդ նրանից էր, որ նույն օրերը նա առհասարակ շատ տխուր էր տրամադրված: Մեծ պասի առաջին շաբաթն էր, թատրոնները փակ էին: Լևոնն ամեն օր գնում էր քաղաքային թատրոնի շուրջը գտնվող գեղեցիկ պարտեզը, նստում այնտեղ ու նայում հսկայական շինությանը: Հետո գլուխը կրծքին թեքած, ով գիտե ինչ խորհրդածությունների մեջ, վերադառնում էր տուն: Նա նորոգել էր տվել մոր

ձեռքով լուսամուտից փողոց շարտված կիթառը, նվագում էր: Երբեմն գալիս էր ինձ մոտ և իմ առաջարկությամբ մանդոլինա նվագում: Մի անգամ թախանձեցի նրան կրկին «Մադրիդի շրջմուկը»՝ մերժեց:

Օպերային փոխարինեց դրաման: Մեծ պասի առաջին կիրակուց սկսվեցին ներկայացումները: Լևոնը մտավ յուր դերի մեջ, բայց ո՛չ նախկին սիրով. դրաման օպերայի չափ չէր սիրում, մանավանդ որ եկվոր խմբի մեջ չկային գրավիչ ուժեր: Սակայն պատանուն պաշարել էր ուրիշ տեսակ աշխույժ, որ ինձ անհանգստացնում էր: Նա ամեն օր գալիս էր ինձ մոտ, վերցնում մանդոլինան, նստում լուսամուտի մոտ, նվագում «Մադրիդի շրջմուկը»: Երբեմն հանկարծ ընդհատում էր նվագումը, մանդոլինան շաապով դնում էր սեղանի վրա ու դուրս վազում: Նա գնում էր Լուիզայի մոտ, նստում և երկար ու երկար հարցուփորձ անում առաջիկա ճամփորդության մասին: Եվ բարեսիրտ Լուիզան երբեք չէր ձանձրանում նրա հարցերից, որովհետև նրա համար հաճելի էր խոսել յուր ապագայի մասին:

- Գիտե՞ք,- դարձավ ինձ մի անգամ Ռախսան,- նա ուղղակի սիրահարված է Լուիզային: Այո՛, կարող եմ երդվել, որ սիրահարված է:

- Չգո՛ւյշ եղեք, օրիորդ - ասացի ես,- Լևոնը կլսի ու կվշտանա: - Ես հիշեցի բշվառ վարսավորին և վախեցա՝ միգուցե որդին ենթարկվի հոր վիճակին: Բայց, բարեբախտաբար, Լուիզային շրջապատողներն ավելի խելացի էին, քան այն երգչուհու շրջանը, որին սիրահարված էր եղել վարսավորը: Ռախսան խոսք տվեց ինձ այլևս չխոսել Լևոնի նվիրական զգացումների մասին...

Հասավ, վերջապես, օրիորդի ուղևորության օրը: Մի շաբաթ էր Լևոնն անճանաչելի էր դարձել. նա ուրախ էր ու զվարթ: Կարծես ինքն էր պատրաստվում ճանապարհորդելու: Գնում էր, գալիս, խոսում, զվարճախոսում: Չգիտեք՝ ինչ աներ Լուիզայի սիրտը շահելու համար: Ուղևորության նախընթաց երեկո Լուիզան, ցույց տալով մի արծաթե գրչակոթ, ասաց.

- Տեսեք ի՞նչ խելագարություն է արել ձեր հայրենակիցը: Չէ՞ որ այս նրա մի շաբաթվա աշխատանքի վարձն է:

- Նա նվիրել է ձեզ այդ գրիչը, որ նամակներ գրեք իրան,- ասացի ես:

- Այո՛, և ես կգրեմ նրան: Խնդրեցի նրան հետ վերցնել նվերը, վիրավորվեց, քիչ մնաց լաց լինի:

Գնացքն ուղևորվում էր առավոտյան տասը ժամին: Մենք՝ սինյորա Ստեֆանիայի բոլոր կենողներս, գնացինք կայարան՝ Լուիզային ճանապարհ դնելու: Կարծում էի, Լևոնն ամենից առաջ եկած կլինի այնտեղ: Սակայն նա չկար և չեղևաց երկար ժամանակ: Այս անսպասելի էր: Ի՞նչը կարող էր խանգարել նրան վերջին անգամ տեսնելու Լուիզային:

Սինյորա Ստեֆանիան ինձ հաղորդեց, թե Կավալարոյից մի շատ սիրալիր

նամակ է ստացել: Երգիչն ուրախությամբ հանձն է առնում հոգալ Իտալիայում Լուիզայի մասին, դեկավարել նրա առաջին քայլերը:

- Նա շատ ազնիվ մարդ է,- ավելացրեց տանտիրուհին՝ ուրախ-ուրախ,- հարազատ եղբոր պես կնայի Լուիզային: Ես աղջկանս բաց չէի թողնիլ, եթե չլիներ Կավալլարոն...

Երբեք Լուիզային այնչափ զվարթ ու զվարճախոս չէի տեսել, որչափ այս օրը, չնայելով, որ մինչև կայարան գնալն երկու անգամ արտասվել էր մորից բաժանվելու պատճառով: Մի վայրկյան անգամ չէր հանգստանում, թռչկոտում էր, ինչպես յոթ տարեկան աղջիկ, քրքում էր, հրճվում յուր ճամփորդությամբ: Ամենքիս հետ կատակներ էր անում և բոլորին խոստանում առանձին-առանձին նամակ գրել: Նա լի էր ապագայի վերաբերմամբ քաղցր հույսերով և այդ հույսերը չէր քաքցնում մեզանից: Մի երկու տարուց հետո նա կվերադառնա մշակված, կատարելագործված ձայնով, կսկսի երգել օպերայում: Տեսնե՛ք, ինչպիսի աջողություն կունենա, որքա՛ն երկրպագուներ:

- Իսկ նա՞,- անցավ մտքովս ակամա,- նրա մասին չե՞ս մտածում:

- Բայց ո՞ր է Լևոնը,- հարցրեց Լուիզան հանկարծ՝ կարծես գուշակելով իմ միտքը,- ա՛հ, իմացա՛ ինչո՛ւ համար է ուշանում: Ուշելիքի փողոցով անցնելիս տեսա նրան ծաղկավաճառի խանութում: Այդ պատահու սիրտը օվկիանոս է ընդարձակ... Ահա նա, գալիս է... Տեսե՛ք՝ ինչ է բերում, չէ՞ր ասում... Անուղղելի՜...

Ճեղքելով կայարանի ամբոխը՝ Լևոնը մոտեցավ մեզ՝ մի գեղեցիկ փունջ ձեռին: Շատ վազելուց քրտնել ու սաստիկ հեղձ էր: Դիմելով ուղղակի Լուիզային՝ գոհվել վերցրեց և, գլուխ տալով, փունջը ներկայացրեց:

Արդեն լավ ճանաչելով նրան՝ ես վախեցա միայն մի բանից՝ Լուիզայի հանդիմանությունից: Եթե օրիորդն ամենաքեթև ակնարկ անգամ աներ, թե այդպիսի մի նվեր բոլորովին չի համապատասխանում Լևոնի աղքատ գրպանին, գիտեի, պիտի չարաչար վիրավորեր նրան: Բայց նա նրբազգաց գտնվեց. իսկույն բռնեց Լևոնի հոգեբանությունը և այնպես հայտնեց յուր շնորհակալությունը, այնպես ժպտաց, հոտ քաշելով փնջից, այնպես գովեց նվերը, որ պատահու այտերը կարմրեցին ներքին հաճույքից:

Այդչափ սրտագետ չգտնվեց Ռախսան. նա հարցրեց Լուիզային.

- Կավալլարոն քեզ դիմավորելո՞ւ է Միլանում:

- Այո՛,- պատասխանեց սինյորա Ստեֆանիան:

- Մի՞թե նա այնտեղ է,- հարցրեց Լևոնը հուզված, դողդոջուն ձայնով:

- Նա եկել է Միլան հատկապես Լուիզային դիմավորելու համար,- պատասխանեց Ստեֆանիան մի առանձին հաճույքով:

Այն հոգեկան հաճույքը, որ մի ժպիտով Լուիզան պատճառել էր Լևոնին, վայրկենաբար չքացավ՝ տեղի տալով գաղտնի նախանձի կրծող կրքին: Բայց

Լևոնը գիտեր զսպել իրան չափահաս տղամարդու պես: Նա ասաց.

- Այդ լավ է: Սինյոր Կավալլարոն կօգնի սինյորինա Լուիզային:

Երկրորդ զանգակի միջոցին Լուիզան սկսեց վերջին հրաժեշտը տալ: Նա արավ ավելի, քան կարելի էր սպասել նույնիսկ յուր նման մի բարի, հասարակ և պարզասիրտ օրիորդից, որ վարակված չէր նախապաշարումներով: Ազատվելով մոր գրկից՝ ամենից առաջ Լևոնի ձեռն առավ և... համբուրվեց նրա հետ պարզ, ընկերական կերպով: Հետո, շտապ-շտապ սեղմելով մեր ձեռները, փունջը ձեռին բարձրացավ կառախմբով:

Ես դիտում էի Լևոնին: Նա բևեռվել էր նույն տեղում, ուր արժանացավ Լուիզայի հրաժեշտի համբույրին, և նայում էր այն լուսամտախին, ուր պիտի երևար օրիորդը: Բնագղաբար բռնեցի նրա թևից և մի փոքր հեռացրի կառախմբից...

Ահա երևաց Լուիզայի զվարթ դեմքը լուսամտախից: Նա օդային համբույրներ էր ուղարկում մեզ: Մի քանի րոպե և ս, և լսվեց երրորդ զանգը, ու կառախմբով կամացուկ շարժվեց, այնպես անաղմուկ, որ կարծես նավ էր լողում: Այն ժամանակ միայն Լևոնը սրափվեց և գլխարկը բարձրացնելով գոչեց խտալերեն.

- Բարի ճանապարհ... Յտեսություն... Շուտով...

Տուն վերադարձանք երկուսս միասին՝ ձիաբարձով: Ծանապարհին Լևոնը մի բառ անգամ չարտասանեց: Լուռ էի և ես. չէի կամենում ընդհատել նրա մտքերի քելը: Թե նա տանջվում էր՝ այս պարզ էր ինձ համար, թե նա երջանիկ է Լուիզայի համբույրով՝ այս էլ երևում էր: Բայց թե ի՞նչ էր մտածում՝ այս չիմացա. երևում էր միայն, որ նրան զբաղեցնողը սովորական մի միտք չէ...

Ես հրավիրեցի նրան սենյակս: Ինչ-որ պատճառով հրաժարվեց գալ: Արագ-արագ բարձրանալով վերև, չքացավ հինգերորդ հարկի բարձրության մեջ:

Այդ օրից ավելի քան մի շաբաթ անցավ, ես նրան չտեսա: Ինքը չէր գալիս սենյակս, իսկ ես բարձրանում էի վերև և միայն մոռը հանդիպում:

- Ուշ գիշերին տուն է գալիս սենյակս, երբ ես քնած եմ, առավոտը գնում է, երբ քնած եմ: Բայց լավ որդի է, ամեն օր սեղանի վրա թողնում է հիսուն կոպեկ ողորմություն... անիծվի՜ նա...

- Տիկին,- գոչեցի ես բարկացած՝ բոլորովին համբերությունից դուրս գալով այրու անվերջ անեծքներից,- նա ձեր ծախսը տալիս է, հերիք է, էլ ի՞նչ եք ուզում...

Խեղճ կինը ապշած նայեց երեսիս ու մի քայլ հեռու դրեց: Երևի շատ էի բարկացած, և նա չէր սպասում իմ կողմից այդչափ կոպտություն: Ես զղջացի. ինչ և լինեք, նա դժբախտ էր, գոնե այդպես էր համարում իրան: - Հետաքրքրվե՞լ եք, արդյոք, ուր է գնում ամեն օր,- հարցրի ես՝ ձայնս մեղմացնելով:

- Շատ էլ հետաքրքրվում եմ, որ չի ասո՞ւմ: Կիթառն էլ ամեն օր հետը տանում է: Բայց ես կիմանամ՝ ուր է գնում, կիմանամ. չեմ թողնիլ, որ կորչի հոր պես...

Չարմանալիս այն էր, որ թատրոնների շուրջն էլ չէի հանդիպում Լևոնին: Ես

կատարելապես տխրում էի առանց նրան, մանավանդ որ սինյորա Ստեֆանիայի սեղանատուներ գրկվել էր յուր հրապույրից։ Այնտեղ այլևս չէին հընչում Լուիզայի մետաղալիքն ձայնն ու վարակիչ ծիծաղը։ Մինչդրա Ստեֆանիան նրա ուղևորելու հենց երկրորդ օրը դաշնամուրը վերադարձրել էր երաժշտական խանութ, ուսկից վերցրած էր ամսավարձով։ Չկար ո'չ նվագող, ո'չ երգող, ո'չ ծիծաղող։ Ռախսան և ուսանողը մտերմացել էին ու գբադված էին իրանց մտերմությամբ։ Ավարտելով ճաշը, նրանք շտապում էին հեռանալ իրանց սենյակներից։

Ես ուրախությամբ կոտեղափոխվելի մի ուրիշ ընթերցանության համար։

Մի անգամ ճաշից հետո բուլվարումն էին Այստեղից բացվում էր Օդեսայի գեղեցիկ տեսարաններից մեկը։ Մոտ երկու հարյուր ուռնաչափ բարձրությունից եես վաղուց էի կշտացել այդ տեսարանից։ Նստած ամբողջից հեռու մի առանձնորդիման, որ տասն օր էր որբացել էր սեղանիս վրա։ «Ո՛ր է նա այժմ», - հարցնում էի ինքս ինձ, և հարցը մնում էր հարց։

- Բռնծու մարդ է, և դուք չէիք ընդհանրապես խոսել իմ մասին։

- Բոցժուր, մայր', - լսեցի մի թույլ թոքախտաւոր ձայն:
Գլուխս բարձրացրի և, հիմարեմ, հայտնաբերեցի:

Այս հանդիպումն ինձ ուրախացրեց: Ես սեղմեցի նրանց ձեռքը և իսկույն հարցրի

Չառաջանալու հաստ գավազանը բարձրացրեց լայն վերարկուի տակից և,
- Այնտեղ է:

- Այնտեղ է:

- Չառաշնչեմ, ինչո՞ւ այսօր ձեռքդ տրագիկական եմ,- ասաց Իցկոն:
- Որովհետեւ, սիրելի ջիւղիկս, ամբողջ եւսարար եմ քեզ համար:

Մարդիկ տանջվում են ու մեռնում խավարի մեջ: Գնա՛նք, տա՛ր ինձ այնտեղ, Իգ-
կո: Չառաշենկոն արխատուկրատ բանաստեղծներից չէ, որոնք խորշում են ամբո-
խից: Մաքսիմ Գորկու գրածները չեն կարդացել, Չառաշենկոյինը կկարդաս: Ութ
տարի ուսումնասիրել են արճիճային աշխարհը, այժմ ուզում են ուսումնասիրել
գնանք, մի՛ ամաչեք: Գնա՛նք, պարոն, դարձավ նա ինձ, դուք էլ գրող եք,

- Գնանք՝ ուր ուզում եք, միայն թե Լևոնին ցույց տվեք:
- Իցկոն մեզ կարգաթողո՞ղի: Նա, երբ...

- Ինչպե՞ս մեզ կառաջնորդի: Նա խավարի ծնունդ է: Հայրը նավահանգստում
 հին լաթ ու երկաթ է ժողովում, պիտի իմանա խավար աշխարհի բոլոր խորշերը
 յուր ձեռքի ափի պես:

- Իսկ դու պիտի լուսավորես այդ խավար աշխարհը ահա դրանցով,- ասաց

Իցկոն՝ զարկելով բանաստեղծի ձեռքի զրթույկներին: - Քանի՞ օրինակ ես վերցրել: Տա՛սը: Կխարջենք, միամիտ կաց: Նո՛ւ, չիմբա-չիմբա, չիկալա... Չառշենկոն, չիկալա՛:

Նա ձայն ուղղ բարձրացրեց և աջ ոտի վրա ուստոստալով՝ վազեց առաջ:

Օղեսայի նավահանգիստը քաղաքի հետ միացած է մի հսկայական քարե սանդուղքով, որի բարձրության վրա՝ բուլվարի մեջտեղում, կանգնած է քաղաքի հիմնադիր Ռիշիլիեի արձանը, իսկ ստորոտում կառուցված է մի փոքրիկ եկեղեցի՝ նավահանգստի բնակչության համար: Մենք իջանք այդ սանդուղքով, մտանք մի աղեղնաձև լայն փողոց: Այդ վերջին փողոցն է դեպի ծովափը, այնուհետև ամբողջ նավահանգստի երկայնությամբ բարձրանում է «Էսթակադան»՝ երկաթուղու բեռնակիր գնացքների համար կառուցված կամուրջը: Գլխեր- ցերեկ այս հսկայական կամուրջի վրայով սուլելով անցնում են շոգեկառքերը, քարշ տալով վագոնների երկայն շարքերը, իսկ ներքև՝ բազմաթիվ կամարների տակով, անցողաբար են անում բեռնակիր սայլեր, նավաստիներ, բանվորներ: Այդ մի աղմկալի վայր է, մի բարդ հանգույց ծովային և ցամաքային կյանքերի միջև: Շոգենավերի թանձր ծովափը, նավաստիների կոշտ ձայները, Էսթակադայի խուլ թնդյունները գնացքների ծանրությունից, կայարաններում կուտակված քարածխի փոշին, այս բոլորը, ընդհանուր առմամբ, անսովոր մարդու վրա ճնշվող տպավորություն են գործում:

Քյում են գործում:
Իցկո Մարգուլիսը մեզ առաջնորդեց քարածխի փոշով ծածկված փողոցի խորքը: Երբ եկեղեցուց հեռացանք երկու հարյուր քայլ դեպի աջ, մեր առջև բացվեց օղտների, ստորին տեսակի թեյատների ու պանդոկների մի ամբողջ ավան: Այստեղ էր վխտում նավահանգստի բնակչության մեծ մասը: Պանդոկներից լսվում էին հարմոնիայի և ռուսական ողորմելի բալալայկայի հնչյուններն ամբոխի աղաղակների, երգերի, գոռում-գոչյունների, հիշոցների ու անեծքների հետ: Նրանք, որոնք ժամանակ ու միջոց ունեին, ուտում, խմում ու հարբում էին պանդոկներում, վայելելով էժանագին հուրիների ընկերության հաճույքը: Իսկ նրանք, որոնք միմիայն խմելու համար փող ունեին, մտնում էին «Մոնոպոլի» կրպակները: Այստեղ վերցնելով կնքված շշերը՝ դուրս էին գալիս փողոց և բովանդակությամբ դատարկում իրանց բերանները: Օղին արգելվում է խմել «Մոնոպոլի» կրպակներում, ուստի հարբեցողությունը, որ առաջ քիչ թե շատ ամոթ ուներ և թաքնվում էր օղտների պատերի մեջ, այժմ թագավորում է փողոցում ամենայն համարձակությամբ: Եվ ահա նրա ողորմելի զոհերը թավալված են կրպակների առջև, մայքերի վրա, փողոցի մեջտեղում՝ սայլերի ու կառքերի տակ ջարդվելու վտանգին ենթակա:

«Արքայական յախտա»:

- Ահա այստեղ է Լևոնը,- ասաց նա,- անցյալ շաբաթ «Ոսկե խարխալումն» էր նվագում:

- Հը՛մ,- արտասանեց Չաուշենկոն, դառնալով ինձ,- տատանվո՞ւմ եք: Վախենո՞ւմ եք մտնել: Քաջ եղեք, ձեզ չեն ուտիլ, մեզ նման մարդիկ են...

Նա գավազանը բարձրացրեց և հաղթական քայլերով մտավ Իցկոյի հետ պանդոկ: Ես մի մի քիչ նրանցից լավ էի հագնված: «Աղա» չհամարվելու համար վերարկուիս օձիքը բարձրացրի, գլխարկիս եզրը քաշեցի աչքերիս, հուսալով, որ ամենաշատը հույն որմնադիր կհամարեն ինձ:

Պանդոկը լի էր հաճախորդներով: Առաջին պահ ոչինչ չկարողացա որոշել, այնքան մթնոլորտը տոգորված էր ծխով, փռով ու կերակուրների շոգով: Դժվար էր ընդհանուր աղմուկի, գոռում-գոչյունների ու հայհոյանքների մեջ մի բան հասկանալ: Այցելուների մի մասը խմբվել էր բուֆետի առջև, որ գտնվում էր ուղիղ մուտքի դիմաց: Մենք հրեքվում էինք այս ու այն կողմ: Չաուշենկոյի նիհար մարմինը պնդակազմ նավաստիների ուսերի հարվածներից տաշեղի պես թռչկոտում էր: Երբեմն նա իրան դիմող մեջքերին դեմ էր տալիս գավազանի կոթը, ինքը հետ կանգնում: Իցկոն, յուր փոքրուքյան շնորհիվ, կառավի ճարակությամբ սլկվում էր առաջ՝ մարդկանց արանքով: Ես հագիվ էի կարողանում քիթ ու պոռնոգ ազատ պահել օդի մեջ աֆիմաստ շարժվող ձեռքերի ու արմուկների պատահական հարվածներից:

Մենք անցանք երկու շաբթ կեղտոտ ու մերկ սենյակների միջով, որոնց շուրջը նստած էին նավաստիներ և երկաթուղու ծառայողներ: Մի քիթը ուռած, կարմրած, աչքերի տակերը կապտած կին, ինձ տեսնելով, գռչեց.

- Է՛յ, բասուրման, արի՛ միասին «տրեպակա» պարենք:

Ես հագիվ կարողացա ազատվել նրա սիրալիր քեռից, որ բացվել էին ինձ գրկելու համար: Չաուշենկոն, զլուխը փիլիսոփայորեն շարժելով, արտասանեց.

- Թռչո՛ւմ, ո՞ր է քո փեսուրը:

- Քեռի Սիդորի կատուն պոկոտել է,- ասաց Իցկոն ծիծաղելով:

Քեռի Սիդորը «Արքայական յախտայի» տերն էր, կատուն՝ օղին:

Վերջապես հասանք ընդարձակ պանդոկի համեմատաբար մի ապահով անկյուն, ուր մեր կողերը ջարդվելու վտանգից ազատվեցին: Այստեղ մի երկար սեղանի թով նստած էին տասնի չափ նավաստիներ: Սեղանը ծածկված էր կեղտոտ ամաններով, հացի կտորներով, ուտելիքների ու ծխախոտի մնացորդներով, գարեջրի և օդու շշերով ու բաժակներով:

- Ահա և ձեր արտիստը,- ասաց Իցկոն, ցույց տալով սեղանի ծայրը:

Այնտեղ նստած էր Լևոնը: Նա կիթառ էր նվագում և զվարճացնում սեղանապիղծներին: Չմայելով յուր չքավորությանը՝ ես մինչև այդ օրը նրան կեղտոտ չէի տեսել: Գոնե շապիկը միշտ անարատ էր, ձեռքերն ու երեսը՝ մաքուր, կոշիկները

վաքսած, վալյուն: Իսկ այժմ նա նմանվում էր գործարանական բանվորի:

Իմ երևալը նրան զարմացրեց: Նա չընդհատեց նվագումը, բայց չափազանց շփոթվեց, կարմրեց: Նավաստիները նրան լսում էին ուշադիր, թեև արդեն բոլորն հարբած էին: Իրանց հիացմունքն արտահայտում էին գոռում-գոչյուններով: Երբեմն մեկը կամ մյուսը վեր էր կենում, գրկվում ու համբուրվում նրա հետ կամ, մեջքին զարկելով, արտասանում էր.

- Մալադե՛ց, Լյովա, մալադե՛ց...

Չաուշենկոն մեզ հրավիրեց նստել մի դատարկ սեղանի թով, ասելով, թե Լևոնին չի կարելի խանգարել, նավաստիները կկատաղեն: Մի շիշ զարեշրի պատրվակով կարելի էր նստել, և մենք նստեցինք: Լևոնը շարունակ մեզ էր նայում ու ժպտում: Այդ տասն օրվա ընթացքում նա ավելի նիհարել էր ու թորշոմել: Առաջին անգամ այդ օրը նրա բերանի անկյուններում նկատեցի թեթև խորշեր:

Սեղանի մոտից վեր կացավ լայն քիկունքով ու մեծ միդուքով մի նավաստի և օրորվելով մոտեցավ Լևոնին: Չեռը դնելով պատանու նիհարիկ ուսի վրա՝ գռչեց.

- Է՛յ, ճպո՛ւտ, նվագելո՞ւ ես ինձ համար՝ «Օ՛հ, իմ վիշտ», թե՞ չէ. ես ուզում եմ «Օ՛հ, իմ վիշտ» լսել:

- Տե՛ղո նստիր, է՛յ, Սիբիրի ռեխ,- գռչեցին ընկերները,- մի՛ խանգարիր Լյովային:

- Չեմ նստիլ, մինչև որ չլսեմ՝ «Օ՛հ, իմ վիշտ»: Լյո՛վա, Լյո՛վա, «Օ՛հ, իմ վիշտ»:

- Հիմար գլուխ,- նկատեց մեկը,- Լյովան հենց «Օ՛հ, իմ վիշտ» է նվագում: Չե՞ս լսում, անո՞ւս...

- Լյովա, սուտ չի՞ ասում:

Լյովան գլխով հաստատեց, թե նվագածը հենց «Օ՛հ, իմ վիշտն» է:

- Սատանա՛ն տանի,- գոռաց Սիբիրի ռեխը,- ի՛նչ լավ էիր նվագում: Լսեցինք, լսեցինք, հիմա նվագիր «Դուռայի գեղեցկուհի»: Լյո՛վա, Լյո՛վա, «Դուռայի գեղեցկուհի»:

- Ա՛յ քեզ «Դուռայի գեղեցկուհի», - ասաց մի հաղթանդամ և, հետևից ձեռքերը գցելով Սիբիրի ռեխի կոնների միջով, փորը դեմ տվեց մեջքին, բարձրացրեց ու բերեց նստեցրեց յուր տեղը:

- Է՛յ դու, Կալուգայի արջ, ինչպե՞ս համարձակվեցիր,- գոռաց Սիբիրի ռեխը, - քաթերդ կվիշռեմ...

Եվ բռունցքն այնպիսի ուժով զարկեց սեղանին, որ շշերն ու բաժակները միմյանց դիպչելով՝ փշրվեցին:

Բարձրացավ աղմուկ: Վե՛ճ, իրարանցում: Օղի մեջ երևացին մի քանի սպառնալի բռունցքներ: Գուցե «Սիբիրի ռեխը» և «Կալուգայի արջը» միմյանց քիթ ու պոռնկ ջարդելին, եթե չլինեք մի ալևոր նավաստի, որին ընկերները «Դյադուշ-

կա» էին անվանում: Նա մեջ մտավ նրանց բաժանելու: Օգնության հասավ Լևոնը: Նա նվագումը ընդհատեց և, տեղից վեր կենալով, ասաց.

- Պարոններ, բոլոր տվեր ինձ գնալ «խերսոցիների» մոտ:

Վեճն իսկույն դադարեց, բոլորը շրջապատեցին երաժշտին:

- Լյովա, աղավանջ, մի՛ անիր, Լյովա, հոգյա՛կ, նվագի՛ր, ինչպե՞ս կարելի է, խնդրեցին բոլորը:

- Նվագի՛ր... ինչպե՞ս նվագեմ, պարոններ, քանի որ չեք լսում, կովում եք անկիրք «բոսյակների» պես: Մի՛ քե վայել է «Ռուսաց ընկերության» նավաստիներին:

- Վայել չէ, իհարկե, վայել չէ,- գոչեց «Դյադուշկան»:

- Դուք ինձ «տիրասպառնություն» մոտից բերեցիք այստեղ, որ ձեր կռի՞վը տեսնեմ: Դուք լավ չեք գնահատում երաժշտությունը:

«Խերսոն», «Տիրասպառնություն» նավեր էին, և նավաստիները կրում էին իրենց նավերի անունները:

- Կգնահատենք, կգնահատենք, Լյովա, հիմարներ չենք...

- Ի՞նչ է, փո՞ղ է ուզում այդ ճպուռը,- գոչեց Սիբիրի ռեխը, և վարտիքի գրպանից հանելով արծաթե դրամներով լի քսակը, գցեց Լևոնի գիրկը,- ահա՛, վերցրո՛ւ, խեղդվի՛ր...

- Մենք էլ կտանք, մենք էլ կտանք,- աղաղակեցին ամենքը՝ ձեռները տանելով իրանց գրպանները:

- Տեսե՛ք, տեսե՛ք, Լևոնը հարստանալու է,- գոչեց Իցկոն, հրճվանքից ձեռները միմյանց զարկելով, երբ տեսավ փողի քսակները:

- Հապա, կտեսնենք, քե ինչպես,- արտասանեց Չաուշենկոն, որ, արմունկները սեղանին հենած, դիտում էր կատարվող տեսարանը:

Լևոնը հանգիստ վերցրեց յուր գիրկն ընկած քսակները և, դնելով սեղանի վրա, ասաց.

- Ես իմ գնից մի կոպեկ էլ ավել չեմ վերցնիլ: Համարը 10 կոպեկ, ո՛չ ավել, ո՛չ պակաս: Դրեք ձեր գրպանները, նստեցե՛ք, նվագում եմ...

- Բրավո՛, Լևոն, բրավո՛, դու մեր երեսը սև չարիր,- գոչեց Չաուշենկոն՝ գեղարված և նավաստիների ուշադրությունը գրավեց մեր վրա:

- Այդ ի՞նչ կատու է,- գոչեց Սիբիրի ռեխը,- ա՛հ, տիրացո՛ւ: Չէ՛, ուխտավոր է, արեղա է... Է՛յ, երևի Իդրազամայի տաճարի համար լուծա ժողովելու ես եկել: Ա՛րի՛, արի՛, մենք էլ կտանք մեր հոգու փրկության համար:

Չաուշենկոն վերցրեց սեղանի վրայից յուր գրքույկները և հանդիսավոր քայլերով մոտեցավ նավաստիներին:

- Պարոններ, ես ո՛չ տիրացու եմ, ո՛չ տաճարի համար լուծա ժողովող: Ես երգիչ եմ...

- Երգիչ, երգիչ, այդ շատ լավ է,- ասացին ոմանք: -Դե՛հ, երգի՛ր, տեսնենք:

- Երգի՛ր՝ «Օ՛հ, իմ վիշտ»,- պահանջեց Սիբիրի ռեխը,- «Օ՛հ, իմ վիշտ»:

- Օ՛հ, խավար, ահա իմ վիշտը,- արտասանեց բանաստեղծը: - Պարոններ, ես ծայրով չեմ երգում, այլ գրչով: Գնեցե՛ք մի-մի օրինակ ահա այս գրքույկներից: Դուք, պարոններ, ինչպես տեսնում եմ, երաժշտություն սիրում եք, մի՛ մոռանաք, որ բանաստեղծությունն էլ նրա քույրն է:

- Բո՞ւյրն է,- ասաց Սիբիրի ռեխը,- ապա տո՛ւր ինձ այդ գեղեցկուհուն...

Նա խեղճ գրքույկներից մեկը, դրեց դատարկ ամանի մեջ, վրան օդի թափեց և, լուցկին վառելով, ասաց.

- Ապա, տեսնենք, քույրն ինչպես է երգում:

Օդին այնքան թունդ չէր, որ վառվեր:

- Զեռի՛ Սիդոր,- գոչեց Սիբիրի ռեխը,- կառավիղ մագիլները հանել ես... խի-խի-խի՛, սպիրտ բեր...

- Է՛յ, Սիբիրի ռեխ,- ասաց «Դյադուշկան», - այսօր դու մեզ ուզում ես խայտառակել: Գրքերը սուրբ են, հանցանք է նրանց այրելը... Գնե՛ք մի-մի օրինակ...

Նավաստիները գնեցին մի-մի օրինակ «Վշտի և տանջանքների ժամերից», իսկ անհանգիստ Սիբիրի ռեխը, մի մեծ բաժակ օդի ձեռքում, մոտեցավ հեղինակին:

- Կոնծի՛ր, դնչիցդ երևում է, որ սիրում ես...

Չաուշենկոն խմող չէր: Երկու ձեռքերը դեմ տվեց բաժակին՝ գոչելով.

- Հեռո՛ւ ինձանից համառուսական քույր...

Այն ժամանակ Սիբիրի ռեխը կապավ Լևոնին.

- Խմի՛ր, դու մի՛նչ և այսօր դեմ չես հաղորդվել... Թե քրիստոնյա ես, պիտի խմես...

- Լյովա, Լյովա, մի բաժակ իմ խաթրու,- խնդրեցին մյուսները:

Լևոնը հրաժարվեց, ասելով, քե խմելուց հետո չի կարող նվագել: «Դյադուշկան» նրան պաշտպանեց:

Օրն արդեն մթնել էր: «Դյադուշկան» հայանեց, քե շոգենավ վերադառնալու ժամանակ է: Խումբը վճարելով կերած-խմածի գինը, նաև Լևոնի վարձը, դուրս եկավ աղմուկով, գոռում-գոչումներով, միմյանց բռնելով ու հարվածելով:

Փողոցում Չաուշենկոյի գլուխը պտտվեց այնպես, որ անշուշտ կրկներ, եթե չհենվե՛ր պատին: Խմիչքների հոտը և ծխախոտի ծուխը շշմեցրել էին նրան: Բայց նա կրկնում էր.

- Շատ ուրախ եմ այստեղ գալուս, շատ ուրախ եմ, ամեն օր պիտի գամ: Ուրբա՛ն մյուս, որբա՛ն մյուս գրողի համար:

Իցկոն ուստոսում էր Լևոնի շուրջը: Վերջապես, ձեռքը գցելով նրա քսին, հարցրեց.

- Այսօր ինձ համար շոկոլադե նա առնելու, քե՞՞ծ ծխախոտ:

- Երկուսն էլ:

- Ֆիա՛մ, ֆիա՛մ, ուրեմն այսօր երկու ռուբլուց ավելի ես հավաքել... Կեցցե՛ս արի՛ս: Ես այսօր ոչինչ չեմ վաստակել: Բանաստեղծ, պիտի ինձ համար մի սրինգ գնես: Ես էլ ուզում եմ սրինգ նվագել:

- Կգնեմ, ինչու չեմ գնիլ,- ասաց Չաուշենկոն բարեսրտաբար:

- Չիմքա-չիմքա-չիլալա, Չաուշենկո, չիլալա՛...

Երբ ընկերները բաժանվեցին, ես հետաքրքրվեցի իմանալ՝ ինչու Լևոնը փոխել է յուր արհեստը: Չէի ուզում հավատալ, որ առանց վերին աստիճանի ստիպողական մի պատճառի կարող է նա ցերեկներն անգամ ապրել քաղաքից հեռու:

- Կարիքն է ստիպում, սինյոր,- պատասխանեց նա հանդարտ:

- Բայց չէ՞ որ դու առաջ էլ կարիք ունեիր:

- Ես ուզում եմ մորս կամքը կատարել:

- Այսի՞նքն:

- Ուզում եմ նրան ապահովել:

Ես նայեցի աչքերի մեջ և հասկացա, որ կեղծում է: Փողոցային լապտերի լույսը մատնեց նրա այլալվելը:

- Էհ, շատ գովելի է,- ասացի ես, - որ ուզում ես մորդ ապահովել: Բայց ների՛ր, Լևոն, այս անգամ շատ էլ չեմ հավատում քեզ: Կարծում եմ, ուրիշ նպատակ ունիս:

Նա ոչինչ չասաց, միայն քայլերն արագացրեց:

- Ո՞ր ես շտապում, - հարցրի ես:

- Թաղթոն:

- Էլի՞ քաղթոն:

- Այո՛, սինյոր... այսօր լավ դրամա եմ ներկայացնում...

Եվ, երևի իմ հարցում փորձից ազատվելու համար, շտապով հեռացավ: Ես արդեն գուշակել էի նրա միտքը...

Մի քանի անգամ այցելեցի «Արքայական յախտա»-ն: Լևոնին այնտեղ սիրում էին: Նավաստիները խլում էին նրան միմյանց ձեռքից: Նա գիտեր նվագել մայրաքաղաքի եղանակներ ու պարեր: Անցնում էր մի խմբից մյուսը, բոլորին զվարճացնում, հավաքելով յուր տասնական կուպեկները: Զվարճության տաք միջոցներին սեղանակիցները երբեմն խնդրում էին նրան խմել մի-մի բաժակ օղի կամ զարեջուր: Նա չէր ուզում խմել և չէր կարողանում խմել:

Մի անգամ իմ ներկայությամբ, երբ զգվանքով հետ դրեց օդու բաժակը, նրա համար պահանջեցին ինչ-որ քաղցր ըմպելիք: Նա մի բաժակ խմեց, հետո երկրորդն ու զվարթացավ...

Յավալի էր ինձ համար, որ նա այցելում էր այդ ստորին վայրերը: Բայց իրավունք չէի համարում նրան չորոնելու այդ տեղերը: Ուրիշ ի՞նչ միջոց ունեւր նա ապրելու, բացի նախկին ողորմելի պարապմունքից:

Մի օր նա ասաց.

- Սինյոր, երկու ամիս չկա, արդեն երեսուն ռուբլի եմ հետաձգել: Բայց մորս չասեք:

- Ինչո՞ւ:

- Որովհետև այդ փողերը ինձ հարկավոր են...

- Իտալիա գնալու համար,- լրացրի ես նրա խոսքը, խնդիրը միանգամից պարզելու համար,- մի՛ զարմանաք, Լևոն, ես այդ վաղուց գիտեի:

- Օ՛, օ՛, սինյոր, իրավ է, ես ուզում եմ տեսնել Իտալիան...

- Եվ Լուիզային...

Նա ամոթից երեսը դարձրեց ինձանից: Ես հաղորդեցի նրան, քե սինյորա Ստեֆանիան Կավալարոյից նոր նամակ է ստացել: Բարիտոնը գրում է, քե երգեցողության ուսուցիչները փորձել են օրիորդի ձայնը և հիացել են նրա ուժով ու «տեմբրով»: Մի հայտնի պրոֆեսոր խոստանում է երեք տարվա ընթացքում Լուիզային այնչափ պատրաստել, որ կարողանա օպերաներում առաջին «դրամատիկ-սոպրանո»-ի դերը երգել:

Հաղորդածս նորություն չէր նրա համար: Նա ասաց, քե հենց նույն օրը ինքը նամակ է ստացել Լուիզայից: Բարի օրիորդն յուր խոստումը կատարել էր: Մակայն այդ եղավ առաջին և վերջին նամակը...

Ամբողջ զարմուք և ամառը պատանին այցելեց նավահանգստի պանդոկները: Երբեմն գալիս էր սենյակս և ինձ հաշիվ տալիս: Նրան դեռ սիրում են նավաստիները, հաճույքով լսում են և միմյանց ձեռքից խլում: Ամսական միջին քվով քսան ռուբլուց ավել է հետաձգում: Շուտով, շուտով կկատարի յուր փափագը, կուղևորվի Իտալիա...

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ընդգծիր այն հատվածները, որտեղ երևում է, որ Լևոնը սիրահարված է Լուիզային:
3. Ներկայացրո՛ւ պանդոկային միջավայրը:
4. Պատմվածքում պանդոկային միջավայրին հակադրիր այլ միջավայրեր:
5. Ներկայացրո՛ւ Լևոնին տարբեր միջավայրերում:
6. Ինչպիսի՞ն է տարբեր միջավայրերի վերաբերմունքն արվեստի նկատմամբ:
7. Վերնագրի՛ր հատվածը:

Կամենայով գեթ մի փոքր սրափեցնել այդ օրեցօր ավելի ու ավելի կուրացող հոգին, պատասխանեցի.
- Այո՛, կգոռոզանա: Նա հենց այժմ էլ երբ շատ հեռու է նշանավոր երգչուհի համարվելու պատվից, գոռոզացել է...

- Ո՞վ ասաց,- գոչեց Լևոնը վշտացած:
- Նրա վարմունքը: Նա քեզ մոռացել է:
- Ի՞նչ: Ինչո՞ւ. նա միշտ բարևներ է ուղարկում, խոսքեր երբ ասում:
- Այո՛, բարեկամս, ուղարկում է, բայց ների՛ր, այդ բարևների նպատակը ես ուրիշ կերպ եմ հասկանում: Լուիզան, դեռ երգչուհի չդարձած, արտիստների խորամանկությունն է յուրացնում: Ես ճանաչում եմ նույնիսկ առաջնորդավոր երգչուհիներ և դերասանուհիներ, որոնք շողոքորոտում են համալսարանական քաղաքներում ուսանողներին, զավառական քաղաքներում՝ գիմնազիստներին միմիայն նրանց ցույցերին արժանանալու համար: Իսկ դու քո խմբով ավելի գեղեցիկ ցույցեր գիտես անել: Լուիզան այս գիտե և քեզ հետ հեռավոր բարեկամություն է պահպանում յուր ապագայի համար, քե՛ս գիտե, միևնույն ժամանակ, որ դու կաշառվող չես: Այս, բարեկամս, մի՛ հափշտակվիր այն ուսանողի պես, հիշո՞ւմ ես, որ անցյալ տարի ինքնասպանություն գործեց մի երգչուհու պատճառով: Լուիզան քեզ չի սիրում, եթե սիրե՛ր՝ նամակ կգրեր: Ինչո՞ւ մեկը գրեց ու լռեց:

Գուցե ես զրպարտում էի Լուիզային, բայց ասածիս մեջ զգում էի ճշմարտության մաս: Լևոնին փրկելու համար պատրաստ էի ավելի վատ գույներով պատկերացնել Լուիզային նրա առջև:

- Նա ժամանակ չունի ինձ նամակ գրելու, զբաղված է,- ասաց Լևոնը ոչ այնքան Լուիզային արդարացնելու, որքան յուր անձնասիրությունը պաշտպանելու մտքով:

- Գուցե... քո՞դ այդպես լինի... - ասացի ես անորոշ եղանակով՝ Լևոնին ավելի չվշտացնելու համար:

Որքան հիշում եմ, հենց այդ օրն էր, որ սինյորա Ստեֆանիան մտավ սենյակս անսովոր ուրախ արամադուրյան մեջ և ասաց.

- Սինյո՛ր, հիմա կարող եք ինձ շնորհավորել:
- Ի՞նչ է պատահել...
- Պատահել է այն, ինչ որ վաղուց սպասում էի անհամբեր: Լուիզան պատկերվել է Կավալարոյի հետ... հենց այս րոպեիս հեռագիր ստացա... ահա՛...
Եվ նա ծոցից հանելով հեռագիրը՝ ցույց տվեց ինձ:

- Այդպես անպասելի՞,- գոչեցի ես, քե՛ս վաղուց մի ներքին ձայն ինձ ասում էր, քե՛կա ինչ-որ մտերմություն Լուիզայի և Կավալարոյի միջև:

- Անպասելի չէր, սինյո՛ր, ո՛չ, այդ դո՛ւք չգիտեիք, իսկ ես գիտեի, որ նրանք նշանված են վաղուց: Նշանվելն ինձ համար կարևոր չէր, պատկերվել էր կարևոր: Ես լուռ էի, վախճնալով, որ գործը չփչանա: Այս, վերջապես որքա՛ն ուրախ, որքա՛ն ուրախ եմ: Կավալարոն հենց իմ ուզած փեսան է՝ բարի, քաղաքավարի, լավ երգիչ, լավ էլ փող է ստանում: Այո՛, Լուիզան ավելի լավ ընտրություն անել չէր կարող: Երեկ պատկերվել են, այսօր պիտի ուղևորվեն Պարիզ: Կավալարոն պիտի մի տարի մնա այնտեղ: Լուիզան, իհարկե, նրա հետ կլինի...

Ես շնորհավորեցի երջանիկ մորը, բայց մի ներքին ձայն շնորհագ, քե՛ շատ էլ անկեղծ չեմ վարվում: Ինչպե՞ս կընդունի այդ լուրը Լևոնը, որին սիրում եմ ավելի, քան Կավալարոյին ու Լուիզային:

Այդ օրը ես վարադարձա դրսից առն ու զիշերին, որպեսզի չհանդիպեմ Լևոնին: Սակայն հետևյալ օրը նա եկավ սենյակս երեկոյան, սովորական ժամից առաջ: Սինյորա Ստեֆանիան ճաշի միջոցին ինձ ցույց էր տվել երկրորդ հեռագիրը, որով հայտնվում էր, քե՛ նորապսակներն ուղևորվել են Պարիզ:

Տխուր, անմոռանալի երեկո. առաջին անգամ կողոպտվելուց հետո Լևոնի դեմքի վրա տեսա այդ երեկո ուրախ ժպիտ: Նա իսկույն պատմեց յուր ուրախության պատճառը: Երկու օր է՝ նրան կանչում են «Խերսոն» շոգենավը: Այնտեղ նա նվագում է նավապետի և յուր օգնականների համար: Այսօր օգնականներից մեկը, տալով նրան յուր մանդոլինան, առաջարկել էր նվագել: Լևոնը կատարել էր նրա ցանկությունը: Նավապետին առանձնապես դուր էր եկել «Մադրիդի շրջմոլիկը»: Նա մի շատ բարի մարդ է. իմանալով, որ Լևոնը ձգտում է գնալ Իտալիա, այսօր խոստացավ օգնել նրան: Երկու օրից հետո «Խերսոնը» գնում էր Կրոնշտադտ: Այնտեղից հետ է գալու և ուղևորվելու է Միջերկրական ծով, հետո՝ Հեռավոր Արևելք: Ահա այդ ժամանակ նա կվերցնի Լևոնին յուր մոր հետ և կտանի Իտալիայի սահմանները...

- Օ՛հ, սինյո՛ր, սինյո՛ր, այնքան ուրախ եմ, որ ուզում եմ թռչկոտել: Ես նավապետի պարտքի տակ չեմ մնալ: Կնվագեմ նրա համար ամբողջ ճանապարհին, գիշեր-ցերեկ կնվագեմ: Իտալիա, Իտալիա, անպատճառ պիտի տեսնեմ:

Որքան կգարմանա Լուիզան ու ինչպե՛ս կուրախանա:

Ծանր էր ինձ համար այս անկեղծ խոսքերից հետո քաքցնել իրողությունը Լևոնից, որ այդ պահին մարմնացած ոգևորություն էր:

- Լևոն,- ասացի,- շա՞տ ես փափագում տեսնել Լուիզային:
- Այո՛, իհա՛րկե:
- Եթե չտեսնես, շա՞տ կտխրես:
- Բայց ես կտեսնեմ նրան, սինյո՛ր, կտեսնեմ Սիլվանոյն,- գոչեց Լևոնը հավա-
տով լի, միևնույն ժամանակ մի տեսակ երկյուրով նայելով երեսիս:
- Լուիզան այժմ Սիլվանոյն չէ:
- Ո՞վ ասաց:
- Սինյորա Ստեֆանիայի հեռագիրը:
- Հապա որտե՞ղ է:
- Պարիզում:
- Ո՞ւմ հետ...
- Կավալարոյի...
- Կավալարո՞,- գոչեց պատանին գրեթե շնչասպառ:
- Ամուսնացել է Լուիզայի հետ և երեկ ուղևորվել Պարիզ՝ մի տարի ժամանա-
կով,- ասացի ես միանգամից սրախ ծանրությունից ազատվելու համար:
- Լևոնը ցնցվեց, երեսի մկանդները դողացին: Մի վայրկյանում կարմրեց,
կապտեց, հետո սփռքնեց կտավի պես:
- Տեսա՞ր, որ քեզ չի սիրում Լուիզան, որ դու երագի մեջ ես...
- Լևոնը ճիգ արավ զսպել հուզմունքը: Այդ տասնութ տարեկան պատանին, ո-
րի զգացմունքներն այնքան անժամանակ հասունացել էին, ուներ նաև կամքի
ուժ: Սակայն հարվածն ավելի զորեղ էր: Նա բուլացած ընկղմվեց աթոռի վրա՝
արտասանելով.
- Ա՛յ նորություն... պետք է շնորհավորել...
- Այո՛, պետք է շնորհավորել,- կրկնեցի ես՝ ձևանալով, իբր քե չեմ նկատում
նրա հուզմունքը:
- Կավալարոն լավ մարդ է, ազնիվ է,- ասաց նա դողդոջուն ձայնով, շուքունք-
ները կրծռալով:
- Այնքան ազնիվ է, որ Լուիզան չարժե նրան:
- Սինյոր...
- Չարժե, չարժե,- կրկնեցի ես՝ վրդովվելով անմեղ խալտուհու դեմ:
- Լուիզան բարձր է... Լուիզան հրեշտակ է...
- Այլևս նա չկարողացավ իրան պահել, գլուխը դրեց սեղանին ու սկսեց հեկե-
կալ այնպես ուժգին, որ թվում էր, քե նրա մարմինը կտոր-կտոր է լինում:
- Ես զգացի անգուսպ ատելություն դեպի Լուիզան. կարծես նա ինձ հասցրել էր

բարոյական ծանր վիրավորանք: Սկսեցի անխնա և միանգամայն անարդար
պախարակել մի էակի, որ իսկապես արժանի էր սիրո և հարգանքի: Նկարագրե-
ցի նրա աննշան քերթությունները խոշորացույցով մեծացրած, հնարեցի չեղած
քերթություններ: Լսելով ինձ, կարելի էր կարծել, քե չկա աշխարհի երեսին և չի ե-
ղել ավելի ամբարտավան, ավելի հիմար և նույնիսկ ավելի տգեղ ու հակակրեկի
աղջիկ, քան Լուիզան: Եվ այս բոլորը Լևոնին հիասթափեցնելու համար: Ես
ջախջախում էի նրա կուռքը, ձգում նրա ոտների տակ, որպեսզի ոչնչացնեմ նրա
սրտում խորին հավատը: Այնինչ զիտելի, որ այդ կուռքը ոչնչով մեղավոր չէ յուր
մոլեռանդ երկրպագուի առջև: Նա գուցե չէր էլ երևակայել, որ յուր պարզ, ընկե-
րական վարմունքը կարող է մի պատանու սրտում առաջացնել այդքան հասուն,
այդքան խոր և ջերմ զգացում...

Սակայն Լևոնն ավելի մեծահոգի և վեհանձն էր, քան կարող էի երևակայել:
Նրա կեղեքվող կրծքից դառն հեծկլտանքի հետ դուրս էին գալիս միայն այս բա-
ռերը.

«Լուիզան պակասություն չունի..., Լուիզան հրեշտակ է...»:

Եղել են մոլեռանդներ, որոնք կրակի միջից իրանց այրվող ձեռները պարզել
են դեպի վեր, աղոթել Աստծուն, որի անունով նրանք դատապարտվել են այր-
ման: Այսպես էր և Լևոնը: Անհուն տանջանքների բովում նա դեռ պաշտում էր
յուր խելալին, որովհետև դա նրա միակ աստվածուհին էր:

Նա զսպեց հեծկլտանքը, սրբեց արցունքը, ոտքի կանգնեց՝ գոսկը վերցնելով:

- Պետք է շնորհավորել սինյորա Ստեֆանիային,- ասաց: - Բայց այժմ ուշ է...

- Վաղը... Ներողություն, սինյո՛ր, Լուիզայի համար չէի լալիս: Հոգնած եմ... Գի-
տե՛ք... զիտե՛ք... Լուիզան գուր է ամուսնու հետ գնում Պարիզ... Կավալարոն
գնում է յուր ձայնն ավելի մշակելու... Լուիզան յուր ապագան կգոհի նրան...

Բայց ի՛նձ ինչ... ի՛նձ ինչ...
Քանի մի ըռպե նրան պաշարեց անձնասիրության և ամոթի զգացումը: Նա
շվտոթվեց յուր թուլությունից, արտասուքից: Շփոթվեց այնպես, որ երեսիս չէր ու-
զում նայել: Վերցրեց մի քանի անգամ մանրուխման աննպատակ, հետ դրեց,
զվարակը ձեռքին սկսեց փնտրել նրան, ծիծաղեց կեղծ, անբնական ծիծաղով:
Վերջապես, ճանկեց յուր թանձր մազերը, կանգնեց սեղանի մոտ և կարմրած աչ-
քերը հառեց լամպի լույսին: Չզիտեմ ինչու, միշտ նրա աչքերը ձգտում էին դեպի
լույս: Նա սիրում էր նայել արեգակի շողերին, լամպարի լույսին, վառարանի
կրակին... Եվ այդ լինում էր մանավանդ այն միջոցներին, երբ նրա մտքերը
պղտորված էին, նրա հոգին խռովված էր...

Ես տանջվում էի իմ անգործությունից, որովհետև չզիտելի՝ ինչով մխիթարել
մարմնացած տանջանքը:

Լուսությունը տևեց երկար: Ես անցուդարձ էի անում. նա շարունակ կանգնած

էր: Հանկարծ, շրթունքները կրծոտելով, գլխարկը մի ձեռքով խփեց մյուս ձեռքի ասփին, շուտ եկավ և, առանց հրաժեշտ տալու, արագ քայլերով դուրս գնաց...

Մանդոլինան մնաց սեղանիս վրա՝ կարծես վշտացած, որ դարձյալ իրան մտնացան... Չէ՞ որ Լ.Լ.ՈՆՐԵ եկել էր նրան տանելու, որ վաղը նվագի շոգենավի վրա...

Ինձ պաշարեց զոչման զգացումը. ինչո՞ւ այդպես շուտ և անզգույշ հայտնեցի նրան լուրը: Ով գիտե՞ որ վազեց և ինչ կարող է անել: Երկու անգամ բարձրացա վերև և, դռսից լսելով նրա ձայնը, հանգստացա, հետ եկա: Սկսեցի ինձ մխիթարել այն մտքով, որ կատարել եմ անկեղծ բարեկամի պարտք, բանալով Լ.Լ.ՈՆՐԵի աչքերը: Մտածեցի նաև, որ, է՛հ, ինչ և լինի, տասնութ տարեկան պատանի է հազիվ թե վիշտը նրա սրտում երկար ապրի: Լաց կլինի, լաց կլինի Լ.Լ.ՈՆՐԵ՝ կհանգստանա... Մտածում էի այսպես և, միևնույն ժամանակ զգում, որ սխալվել եմ...

Առավոտը զարթնեցի՝ մի անսովոր ծանրություն սրտիս վրա: Շտապով խանդով մի բաժակ թեյ՝ գնացի վերև: Լ.Լ.ՈՆՐԵ տանը չէր: Ալմաստն ասաց, թե գիշերը, անկողին պառկելուց առաջ, ավել է հիսուն ռուբլի և համբուրվել հետը, թե գրեթե ամբողջ գիշեր նստած է եղել գրասեղանի բով, գրել է, ջնջել, պատռել: Առավոտը կրկին համբուրվել է նրա հետ և դուրս է գնացել՝ տանը թողնելով կիթառը, որ ամեն օր հետը տանում էր:

- Նա տխրո՞ւր էր, - հարցրի ես:

- Ո՛չ ախուր, ո՛չ ուրախ. այնպես էր, ինչպես միշտ:

Կիթառը տանն է, մադոլինան՝ սենյակումս. պարզ է, որ նա ո՛չ պանդուխտ է գնացել, ո՛չ շոգենավ: Ո՞ր կարող է լինել: Ես փափագեցի տեսնել նրան անպատճառ, հենց նույն ժամին. ես սաստիկ անհանգիստ էի: Դուրս եկա, պտտեցի քաարոնների շուրջը, անցա երկու անգամ Դերիբասյան փողոցը, ուր երբեմն Լ.Լ.ՈՆՐԵ գրտնում էր: Չկար: Օրը կիրակի էր. մտածեցի, գուցե հայոց եկեղեցումն է. կիթակի օրերը երբեմն գնում էր պատարագ լսելու: Այնտեղ էլ չէր:

Ավելի քան երկու ժամ քափառելուց հետո վերադարձա տուն մտամոլոր: Թվում էր ինձ, որ մի բան եմ կորցնում, մի շատ բանկազին բան:

Դարպասի առջև հանդիպեցի Չաուշենկոյին: Նա Լ.Լ.ՈՆՐԵի սենյակից էր գալիս: Նա էլ էր փնտրում ընկերոջը, չգիտեմ ինչ-որ «կարևոր» գործի համար: Եղել էր պանդուխտ, «Խերտոն» շոգենավի վրա, հարցրել էր. նավաստիները այսօր նրան չեն տեսել:

Պատմեցի նրան պատահածը:

- Օ՛, ունայնություն, - գոչեց բանաստեղծը յուր սովորական ոգևորությամբ, - ես միշտ ասել եմ, թե սերը դեպի կինը հոգու հիվանդություն է: Լ.Լ.ՈՆՐԵ վաղուց է ինձ խոստովանել, թե սիրահարված է այդ աղջկա վրա: Օ՛հ, ինչքա՛ն էր խառնում նրա մասին, ինչպե՛ս էր հառաչում... Պետք է գտնել նրան իսկույն... Նա տաքալություն է...

Խնդրեցի նրան մի քանի բույե սպասել ինձ դրսում: Գնացի սինյորա Ստեֆանիայի մոտ: Անշուշտ Լ.Լ.ՈՆՐԵ այսօր եղել էր նրա մոտ. չէ՞ որ ուզում էր շնորհավորել նրան:

Երջանիկ տրամադրության մեջ գտա Ստեֆանիային: Նա ուրախությո՜ւնից երգում էր ու պարում Ռախսայի մոտ այն բույեին, երբ մտա սեղանատուն: Նա ասաց, թե կրավիլել է մի քանի բարեկամներ ու ծանոթներ, թե պետք է մի լավ զվարճանալ:

- Ախ, սինյո՛ր, այնքան ուրախ եմ, որ ուզում եմ բոլորին գրկել ու համբուրել: «Մի գուցե և ինձ» - ակամա մտածեցի ես՝ գրեթե երկյուղով նայելով նրա սյուների պես հաստ և ուժեղ կոներին:

Լ.Լ.ՈՆՐԵի մասին ասաց, թե առավոտյան եղել է յուր մոտ, շնորհավորել է, ձեռքը համբուրել:

- Նա քաղաքավարի պատանի է, իսկ և իսկ արտիստ: Կարծես հայրը վարձավոր չի եղել, այլ ջենտլմեն: Բայց ծիծաղելի էր, չէր հավատում Լուիզայի ամուսնությանը: Հեռագրերը տվեցի, ինքը կարդաց, մեկ էլ շնորհավորեց, բայց այնպես մտիկ արավ աչքերիս խեթ-խեթ, ապշած, որ կարծես նոր էր տեսնում ինձ: Հետո առանց դես, առանց դեն, ասաց. «Միևնորա Ստեֆանիա, մորս սիրեցե՛ք, նա խեղճ կին է»: Առհասարակ շատ օտարոտի էր...

Այսքանը բավական էր, որպեսզի իմ մեջ ծագեր վատ նախազգացում: Դուրս գալով փողոց՝ Չաուշենկոյին հաղորդեցի իմ երկյուղը: Նա առաջարկեց գնալ քաղաքային քատրոնի կողմերը: Իցկոն այժմ պիտի այնտեղ լինի. նա կարող է գտնել Լ.Լ.ՈՆՐԵին:

Իցկոյին հանդիպեցինք յուր հասակի մի հույնի հետ սաստիկ վեճի բռնված: Հույնը կատաղել էր, հայհոյում էր Իցկոյին՝ անվանելով նրան «քոստ ջիուդ», «սառկած առնետ» և այլն: Իսկ Իցկոն միայն կրկնում էր. «Դու ինքդ, դու ինքդ»:

Չաուշենկոն, սպառնալով հույնին զավազանով ջախջախել նրա գլուխը, սախպեց նրան լռել: Հայտնվեց, որ վեճը Լ.Լ.ՈՆՐԵի պատճառով էր: Հույնը Լ.Լ.ՈՆՐԵի մրցակիցն էր քատրոնի վերնահարկում և շվացնում էր այն երգիչներին, որոնց նա ծափահարում էր: Նա Իցկոյի մոտ Լ.Լ.ՈՆՐԵին հայտնել էր: Իցկոն պաշտպանել էր բացակա ընկերոջը և վեճի բռնվել:

Երբ Չաուշենկոն պատմեց ինձանից լսածը, Իցկոն, վերուվար թռչկոտելով, գոչեց.

- Իհե՛, իհե՛, խեղճ Լ.Լ.ՈՆՐԵ...

Նա ևս գիտեր, որ Լ.Լ.ՈՆՐԵ միշտ երազում է Լուիզայի մասին, և պատմեց մեզ մի քանի մանրամասներ: Ի միջի այլոց, ասաց, թե շատ տխրելիս Լ.Լ.ՈՆՐԵ գնում էր «Ալեքսանդրյան պարկ» կոչված զբոսավայրն ու այնտեղ՝ ծովափի կողմում, մի հեռավոր նստարանի վրա նստում, կիթառը ձնկների վրա դրած, և մտիկ անում

նավահանգստից դուրս եկող շոգենավին: Քանի՜-քանի անգամ Իցկոն հանդիպեց և նրան այդ դրության մեջ, նա ասել է. «Իցկո, երբ մտիկ եմ անում մի հեռացող շոգենավի, ինձ թվում է, որ ես էլ նրա վրա ուրիշների հետ գնում եմ հեռու, հեռու երկրներ...»:

- Գնանք Ալեքսանդրյան պարկ, այնտեղ է երևի,- առաջարկեցի ես:

Տասը րոպեում հասանք զրոսավայրը, անցանք այդ ընդարձակ այգին երկաթուղյա մի լայնությամբ, նայեցինք բոլոր ծառուղիները. չկար ու չկար Լևոնը... Ես վերադարձա տուն հոգնած և՛ ֆիզիկապես, և՛ հոգեպես, թողնելով Չառուշենկոյին և Իցկոյին որոնել իրանց կորած ընկերոջը...

Վատ նախագագումս ինձ այնքան չարացրել էր, որ ես առանց որևէ պատրվակի հրաժարվեցի մասնակցել սինյորա Ստեֆանիայի այդ օրվա ուրախ խնջույքին: Ես պառկած էի հագուստով անկողնակալի վրա և մտածում էի Լևոնի և միայն Լևոնի մասին: Նրա տխուր, հուսահատությամբ լի աչքերն էի հիշում վերջին րոպեին և նրանց մեջ կարծում էի մի փոքրիկ, բայց սքանչելի հոգու անհուն տվայտանքը: Երևակայում էի նրան յուր թշվառ հոր դրության մեջ. հարբած, կեղտոտ վեր ընկած թատրոնի դռների առջև՝ անցորդների ծաղրին ու սրախոտություններին ենթարկված...

Նայում էի նրա մանդոլինային, սիրտս մորմոքվում էր: Անշունչ գործիքը կարծես լեզու էր ստացել, ողբում էր յուր տիրոջը: Ես վերցրի նրան սեղանիս վրայից, բարձ արի պատի անկյունում, որ այլևս աչքիս չընկնի...

Մի քանի անգամ մատներս դիպան նրա լարերին, և նրանց թույլ հնչյունները հիշեցրին ինձ այն նշանավոր առավոտը, երբ Լևոնն առաջին անգամ նվագեց «Մադրիդի շրջմուկիկը»: Թշվառ շրջմուկիկ, ո՞ր ես դու այժմ...

Իսկ այնտեղ, հարևան սենյակում ուտում, խմում, զվարճանում էին հրավիրվածները: Լսում էի Ռաիսայի ձայնը և սինյորա Ստեֆանիայի բարձրաձայն ուրախ ծիծաղը, որ առատ-առատ բխում էր նրա լայն, առողջ կրծքից... Փոքր առ փոքր նյարդերս թմբեցին. ես նիրհեցի, որովհետև գրեթե ամբողջ գիշեր չէի քնել... Կեսգիշերին և կեսարթուն դրության մեջ լսեցի ինչ-որ դղրդոց: Վեր թռա տեղիցս... դա Լևոնի մանդոլինան էր, որ ընկել էր պատից հատակի վրա: Նույն րոպեին, երբ գործիքը նորից բարձ էի անում պատին, դռից լսեցի անսովոր աղմուկ: Շտապեցի նախասենյակ և այնտեղ հանդիպեցի սինյորա Ստեֆանիային յուր հյուրերի հետ: Նրանց դեմքերն արտահայտում էին զարմացում և երկյուղ:

- Ի՞նչ է պատահել, ի՞նչ է պատահել,- հարցնում էին միմյանց: Մեր բնակարանի մուտքի առջև կանգնած էր այրի Ալմաստը և ձեռները տարածած դեպի ներքև՝ գոռում էր հրդեհում այրվողի պես: Երկու ուստիկան և մեր զավթապանը բարձրացնում էին սանդուղքով... Լևոնին: Նրանց հետևից բարձրանում էին Չառուշենկոն և Իցկոն:

Նայելով Լևոնի թրջված հագուստին, կապտած դեմքին՝ ամեն ինչ հասկացա... Մնացյալն երկու խոսքով պատմեցին Չառուշենկոն և Իցկոն:

Լևոնին հանել էին ջրից նավաստիները, «Խերսոն» շոգենավի տակից, որ երկու շաբաթից հետո պիտի տաներ նրան Իտալիա...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անժանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ցույց տուր Լևոնի ընկերների անհրաժեշտությունը պատմվածքում:
3. Ստեղծագործության մեջ ո՞րն է գործողությունների զարգացման բարձրակետը:
4. Ո՞րն է պատմվածքի՝
 - ա) ամենահուզիչ,
 - բ) ամենազարմանալի,
 - գ) ամենատեսաճեղի,
 - դ) անհավանական հատվածը:
5. Բեզ հանդու՞մ է պատմվածքի նման ավարտը: Պատասխանող պատճառաբանիր:
6. Լևոնին՝
 - ա) մեղադրիր,
 - բ) արդարացրու,
 - գ) բնութագրիր:
7. Ո՞վ էր մեղավոր կամ ի՞նչն էր Լևոնի մահվան պատճառը:
8. Համեմատիր «Արտիստը» պատմվածքը «Ես և նա» պատմվածքի հետ:

ԵՐԿՈՒ ՈՒՐՎԱԿԱՆ

Ես եմ, դու ես, ես ու դու
Գիշերում այս դյուքական,
Մենք մենակ ենք՝ ես ու դու,
Ես էլ դու եմ՝ ես չկամ...
Չկան օրերն անարկու,
Չկա ժամ ու ժամանակ,
Ուրվական ենք մենք երկու
Միշտ իրար հետ, միշտ մենակ...
Մոռացել ենք անցյալում
Տրտունջ, թախիծ ու խավար.
Մի ուրիշ լույս է ցույցում
Մեղմ ու անուշ՝ մեզ համար...
Ես եմ, դու ես, ես ու դու
Գիշերում այս դյուքական,
Մենք մենակ ենք՝ ես ու դու,
Ես էլ դու եմ՝ ես չկամ...

Կ'ԱՆՁՐԵՎԵ, ՏՂԱՍ

Կ'անձրևե, տղա՛ս... Աշունը թաց է՝
Թա՛ց աչքերում պես խեղճ խարված սիրտյն...
Պատուհանն ու դուռը զնա գոցե՛,
Եվ դեմս եկո՛ւր նստիլ վեհագույն
Լռության մը մեջ...: Կ'անձրևե, տղա՛ս...
Կ'անձրևե՞ երբեմն հոգիիդ մեջ ալ,
Կմսի՞ սիրտդ, և կողողղա՞ս՝
Խորհելով պայծառ արևին անցյալ,
Դռան մը ներքև զո՛ց ճակատագրին...
Բայց կուլաս, տղա՛ս... Մութին մեջ հանկարծ
Ծանր արցունքներ աչքեդ կզորին...:
Լա՛ց անմեղության արցունքը անդարձ,
Լա՛ց չգիտնալով, խե՛ղճ, անգե՛տ տղաս,
Խե՛ղճ որսը կյանքին. ա՛հ, լա՛ց, որ մեծնաս...:

գոց - *փակ*
գոցե՛ - *փակիր*

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացատրիր մակդիրները.
*վեհագույն լռություն մը, գոց ճակատագիր, ծանր արցունքներ, անմեղու-
թյան անդարձ արցունք:*
2. Բացատրիր փոխաբերությունը՝
Կանձրևե՞ երբեմն հոգիիդ մեջ ալ:
3. Բանաստեղծության մեջ ինչպիսի՞ տրամադրություն է արտահայտված:
4. Բնութագրիր քնարական հերոսին:

ՍԱԱԴԻԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳԱՐՈՒՆԸ

Գարուն էր: Մեկը այն անհամար գարուններից, որ զարդարել են երկիրը, և որոնցից հարյուր հատ ապրեց երջանկության և տխրության բանաստեղծը՝ Սաադին:

Առավոտ շատ վաղ գարթեց Սաադին, իջավ պարտեզը, որ ծաղկում էր Ռոքնաբաղ գետի ափին՝ նորից լսելու համար բլրուների երգը և նորից տեսնելու համար գարնան հրաշքը:

Նայեց Շիրազի դաշտին, որ մանկության շնորհներով ու վարդերով պնդված վարդոքյան նիքին էր առնում՝ պարուրված բուրալից ճերմակ շղարշներով:

Նստեց ծաղկած հասնիկի տակ, Սպահանի գորգի վրա և բռնեց դողդոջ մատներով վարդենու նոր բացված կարմիր-կանաչ կոկոնը և մրմնջաց յուրովի.

«Ինչպես մատաղ աղջիկը ծպտում է զգվող սիրականին, այնպես էլ վարդը իր շրթներն է բանում առավոտյան հովիկին»:

Թեև շատ էր ծերացել Սաադին, սակայն նրա հոգին երազի աչքերով և ականջով երազի՝ տեսնում էր ու լսում աշխարհի չքնաղ իրերն ու ձևերը, երգերն ու լուրջությունը անհայտ ողորտների, որովհետև տակավին զրույց էր անում նրա հետ բանաստեղծության կախարդ ոգին՝ Ջմրուխտ թռչունը, որ իր հավերժական բույնն էր կերտել Կաֆ լեռան գագաթին, աստղերի մեջ...

Երգում էին բլրուները՝ գորշ զգեստ հագած և լուսեղեն աչուկներով, երգում էին իրենց դյուրական ռուբայաթները՝ սիրո կրակով կրակված, ու երգում էին Սաադիի սրտի մեջ:

Քնքուշ հովի վարդերի ականջներին կուսական շնչով բարև ագրեր էր շնչում, որ բերել էր հեռավոր սիրահար վարդերից, և կարդում էր Սաադիի հոգին սիրո բարև ագրերը...

«Սիրող սիրաբ Լսում է միշտ այն բոլոր խոսքերը, որ մրմնջում են իրերը: Աշխարհը լի է հնչյուն դաշնակություններով: Աշխարհը թրթռում է անվախճան և սիրավառ արբեցումով», - հիշեց Սաադին իր հին խոսքերը:

Ականջը բլրուների երգերին և սպիտակ գլուխը կարմրավիթի վարդերի մեջ սուգած՝ ծծեց Սաադին հեշտության բույրերը և, բույրերով զինովի՝ աչքերը գոցեց և տեսավ աշխարհը իր հոգու մեջ՝ ինչպես երազի մեջ մի երազի:

Տեսավ Հնդու խաղաղության գետերը սրբազան լոտոսներով օծուն:

Տեսավ իմաստուն փղերին, որ խորհում են մթին ջանգլիների մեջ:

Եվ Դեհլիի ոսկեդիպակ ապարանքների մեջ սիգածեմ աղջիկներին տեսավ՝ գիշերագեղ մազերի մեջ կարմիր նունուֆարներով:

Տեսավ Թուրանի մրրկաշունչ տափաստանները և մրրիկների մեջ խոյացող ամեհի հեղուզակներին՝ կայծակե թրերով:

Տեսավ նույնպես անապատը բոցակեզ, բեղվիճների ճծույզների վազքը սրարշավ, առյուծների հետևից՝ արծիվների թևերի տակ:

Եվ երկյուղած ուխտավորների անծայր քարավանները տեսավ. աղոթքով ու երգով Սեբբայի դարպասների առաջ նրանց ծուկնի գալը:

Եվ տեսավ Մսրա աշխարհի հնազեղ հրաշքները և կապույտ ծովերի ծվուճ բյուրեղը: Եվ Գամասկոսի թավիշ աղջիկներին, լուսնկա մարմնով, որոնց երկար ու քնքուշ ձեռները մանյակի պես փաթաթվել էին երիտասարդ Սաադիի պարանոցով...

Սաադին հառաչեց՝ աչքերը բանալով.

- Ավա՛ղ, անցավ հարյուր տարիս մի գիշերվա երազի պես, բռավ թերև մի վայրկյանի մեջ, որովհետև դուք միշտ ուղեկցում էիք ինձ, ո՛վ հեթիաթ, ո՛վ բլբուլներ ու վարդեր, և դո՛ւք, վարդերի քույր՝ շնորհագեղ աղջիկներ...

Երկնքի երվնավառ պարտեզների միջից դուրս բխեց արեգակը, և հուրիքացին ամեն թերթ ու փերթ, ամեն քար ու գուղձ, որովհետև գիշերը ադամանդի վռշի էր շաղ տվել բոլոր նրանց վրա:

Սաադին նայեց շուրջը խորունկ ու հետաքրքիր հայացքով, նայեց երկնքի կապույտ վրանին՝ արշալույսի մեջ թաթախում, ոսկու մեջ ճախրող թռչուններով:

Նայեց այնպե՛ս զարմացած և սքանչացած.

- Այո՛, հրաշք է աշխարհը, հեթիաթ է, գեղեցիկ և անհուն զարմանալի:

Եվ ամեն օր նայում եմ աշխարհին և ամեն օր՝ զարմացած, կարծես, առաջին անգամ եմ տեսնում աշխարհը. աշխարհը՝ առօրյա և միշտ հիասքանչ, աշխարհը՝ հնօրյա և միշտ նորաստեղծ, հավիտենական մի անծանոթ հրապույրով առինքնող:

Սաադին նորից նայեց աշխարհին. տարերքի այս բազմազան ու հրաշագան խաղին, երբ աչքին ընկավ երկու տառարակ, որ կարմիր տոտիկներով շրջում էին կանաչ մարգերի վրա, քաղցր գվգվալով, և նորից խոսեց իր սրտում.

- Կախարդված է աշխարհը, և բոլոր իրերը հմայված են մի անտեսանելի փուռիկ դյուրական գավազանով, և հեթիաթացած է ամեն բան:

- Աշխարհը գլխավար հոսում է, քայքայվում է ու ձևալուծվում, և ի՞նչն է, որ նորից կերտում է ու կաղապարում այս հոյակապ աշխարհը, և մեր հոգու շուրջը փռում այս հրաշքն ու հեթիաթը:

Ո՛վ ստիպեց եղնիկին, որ պապակ սրտով մազլցի սեւ ժայռերը՝ եղջյուրները քարերին փշրելով՝ տարփայլից մոճշտումով թափուտները թինդ հանն:

Ո՛վ ստիպեց, որ վարդը ճեղքե իր զմրուխայա զրահը և բուրն հեշտագին:

Ո՛վ ստիպեց մարդուն, որ անհայտից բխե՛ ձև և հոգի առած՝ մտածելու և տառապելու համար, զգալու հուրը մեզ այրող ըղձանքի, և չփափագի երբե՛ք մեռնելու:

Ո՛վ սեր դո՛ւ անպարտելի ստիպմունք, դո՛ւ քաղցր բռնություն, ես վաղո՛ւց ճանաչում եմ քեզ: Սակայն բնավ չհասկացա քո խորքն ու խորհուրդը...

Եվ տեսանողի հոգով նախազգաց Սաադին, որ այս վերջին զարունն է, որ ինքն ապրում է:

Վերջին զարունը:

Պարտեզի դռնակը բացվեց:

Սալիտակ շղարշները հովին ծփծփում՝ ներս մտավ Նազիաթ՝ Սաադիի սիրած շիրագուհին, որ միշտ այցի էր գալիս ծերունի բանաստեղծին:

Նազիաթի գինեվետ շրթները և հոլանի թևերի լույսն ու կրակը շա՛տ անգամ արևազարդել էին դարևոր Սաադիի անքուն գիշերները:

Սաադին սիրում էր նրան իր անթառամ սրտի երիտասարդ ավյունով և ոսկի բառերով քանդակել էր նրա պատկերը անմահ «Գյուլստանի» մեջ:

Նազիաթ, վարդերի փունջը գրկին, մոտեցավ բանաստեղծին և վարդաբույր ձայնով ողջունեց:

Տխուր էր Սաադին: Հառաչանքը թրթռում էր նրա գունատ շրթներին:

- Ինչո՞ւ ես տխուր, դո՛ւ՝ ամենաերջանիկը մահկանացուներիս մեջ: Ինչո՞ւ ես տխուր:

Սաադին լուռ էր:

- Ես սիրում եմ քո տխրությունը, ո՛վ Սաադի, իմաստուն է քո թախիծը, և դու ասել ես քո աստվածային լեզվով, թե մարգարիտը վերքից է, որ կծնի, և խունկը այրվելով է, որ իր անուշ հոգին կբուրն:

Սաադին նայեց Նազիաթին դալուկ ժպիտով:

- Տես, վարդեր եմ բերել քեզ համար, իմ պարտեզի թավիշ վարդերից:

Եվ ծերունուն պարուրեց վարդերով և լուսեղեն մատներով շոյեց բանաստեղծի ճակատի մռայլը:

- Քո շնորհած վարդերը, ո՛վ դրախտի աղջիկ, աշխարհի ամենաչքնաղ վարդերն են եղել միշտ և երբեք չեն թառամել:

- Այո՛, Սաադի, «Ինչո՛ւ վարդը հոտոտելիս խորիել նրա վաղանցուկ շնորհի մասին: Պահիր հիշատակը բույրի և դյուրին կլինի մոռանալը, որ վարդը թառամած է վաղուց»:

Արծաթի ձայնով արտասանեց Նազիաթ բանաստեղծի վաղեմի խոսքերը:

Եվ նրա երազաբույր վարսերը զգվեցին Սաադիի դեմքը, երբ Նազիաթ ծունկի եկավ բանաստեղծի մոտ, և պարտեզում մի անուշ հով ծիածանի թևերը թափահարեց Սաադիի գլխի վերևը. այդ Ջմրուխտ թռչունի չքնաղ թևերն էին, որ ծուփ եկան, երբ Սաադին դողդոջ մատներով շոյեց Նազիաթի երազաբույր վարսերը:

Եվ ապա Սաադին հոգու խորին հատակից նայեց մե՛կ իր շուրջը բռնկած հե-

քիսք-աշխարհին, մեկ իր առջև չ' լուսաժայտուն հրաշք-աղջկան, և զգաց տար արցունքի մի կաթիլ իր հին սրտի մեջ և բռնելով աղջկա փոքրիկ ձեռքը՝ համբուրեց ու դրեց լացող սրտի վրա՝ ասելով.

- Քո շուշան մատներով գրի՛ր «Գյուլտան»-իս հետին էջի վրա իմ այս վերջին խոսքերը.

«Մնվում ենք ակամա, ապրում ենք զարմացած, մեռնում ենք կարտուով...»:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անժամոք բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Բացատրիր պատկերների առատությունը պոեմում:
3. Բնութագրիր Սաադիին՝ օգտագործելով ստեղծված պատկերները:
4. Նկարագրիր և բնութագրիր Նազիաթին:
5. Դուրս գրիր բնության պատկերները:
- Ո՞րն է նրանց անհրաժեշտությունը:
6. Ստեղծագործության ո՞ր դրվագն է՝
 - ա) ամենահուզիչը,
 - բ) ամենաերգեցիկը,
 - գ) ամենագունեղը,
 - դ) ամենաանսպասելին,
 - ե) ամենատեսաճեղին:
7. Ստեղծագործության մեջ ինչպիսի՞ տրամադրություն է արտահայտված:
8. Բացատրիր ստեղծագործության վերջին նախադասությունը:
9. Ո՞րն է ստեղծագործության ասելիքը:

ԹԱԳԱԴՐՈՒՄ

Հոգիս արթնացավ հարավի բույրից,
Ինձ է դուրս կանչում զեփյուռը նրա,
Չյունն էլ արևի ջահել համբույրից
Ուրախ լալիս է դաշտերի վրա:
Ելնեն՝ ծաղկումն է ձնծաղիկների՝
Չյունից ինձ նայող աչերն համբուրեն,
Գնամ հետևից ծիծեռնակների՝
Նրանց հետ ետ գամ՝ զարունը բերեն,
Բարձրանամ կապույտ գահը լեռների՝
Արևն իբրև թագ իմ գլխին առնեն,
Հագնեն ծիրանին արշալույսների,
Գարնան թագավոր ինձ թագադրեն
Եվ հրովարտակ արձակեն մի խիստ,
Որ աղբյուրները հավերժ կարկաչեն,
Որ ծաղկեն լեռներն իմ արևանխտ,
Որ ծով դաշտերը հավերժ կանաչեն,
Որ զարունները զան ու չգնան,
Որ հավերժանան զմրուխտ դրախտով,
Որ բեկվի իմ դեմ խորհուրդը մահվան,
Որ մարդը ցնծա հավերժի բախտով:
Եվ ես երջանիկ կլինեմ այնժամ,
Եվ գուցե այնժամ ես մահը սիրեմ,
Երբ անմահ լինեմ, երբ հավերժանամ,
Երբ զարունները ողջ թագավորեն...

1. Անձանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրի՛ր:
2. Ներկայացրո՛ւ զարուհն ըստ բանաստեղծության օգտագործելով բանաստեղծական պատկերները:
3. Ներկայացրո՛ւ քնարական հերոսի պատկերացրած հավերժությունը:
4. Ցո՛ւյց տուր զարնան և հավերժության կապը:
5. Ո՞րն է բանաստեղծության իշխող տրամադրությունը:
6. Բնութագրի՛ր քնարական հերոսին:
7. Համեմատի՛ր «Թագադրում» և «Գարնանամուտ» բանաստեղծությունները:

1

Լուսակերտ է ապարանքը Թադմորի,
Անապատում, որպես երազ ոսկեհյուս.
Յոթն հարյուր սյունի վրա մարմարի
Սլանում է աշտարակը երկնասույգ:
Շուրջը նագուկ արմավենու պուրակներ,
Ուր երգում են հրաշք հավքեր կարոտով,
Շատրվաններն հուրհրում են կրակներ,
Ծաղիկները պճնագարդում արծաթով:
Գահի վրա երիտասարդ Էլ-Սաման
Մեղմ գրկել է հրաշագեղ բամբիշին,
Կրծքի վրա՝ հյուսքը նրա ծփծփան,
Հանց նունուֆար լույս-աղբյուրի երեսին:
Փերուզ ծովը, որ փարում է մշտաթոր
Սեպ ժայռերը Լիբանանի փեշերի՝
Չունի այնպե՛ս, այնպե՛ս փրփուր ձյունաթույր՝
Ինչպես կուրծքը լուսապայծառ բամբիշի:
Արքայական գահի շուրջը զվարթուն
Մանկլավիկներ և նաժիշաներ ոսկեհեր
Նվագում են, կաքավում են ու երգում
Գիշերները, առավոտուց մինչ գիշեր:

2

Երբ հանգչում են ապարանքի ջահերը,
Եվ արծաթյա կարապի պես լուսնկան
Փայփայում է ավազանի ջրերը,
Շշնջում է սյուրի մման Էլ-Սաման:
Շշնջում է լուսաթաթախ բամբիշի
Ականջն ի վար այնպես քնքուշ, հեզասահ,
Ինչպես լուսնի շողակաթը թավիշի
Այն հոյակապ սյուներն ի վար մարմարյա:
- Բարձր են իրկնի ձեղունները, նագելի՛ս,
Բայց իմ սերը բարձրաբարձր է նրանցից,

Խոր են երկրի հիմունքները, նազելի՛ս,
 Բայց իմ սերը խորախոր է նրանցից:
 Արուսեկը, որ ներկում է ծիրանի
 Շրթունքները գառնուկների Տյուրոսի,
 Այնքա՛ն կարմիր, այքա՛ն կարմիր բոց չունի,
 Ինչքան որ քո համբույրները սնդուսի:
 Կխորտակվի ապարանքս գեղանի,
 Եվ կծածկվի անապատի շնչի տակ,
 Կբարձրանա անհուն ծովը Սիդոնի
 Եվ կգերե անապատը ծագե ծագ:
 Ժամանակը իր վախճանին կհասնի,
 Եվ արևը մի բուռ մոխիր կդառնա,
 Բայց իմ սերը վախճան չունի, հուն չունի,
 Նա հավերժ է, նա անշեջ է, նա անմահ...
 Չեացնող համբույրներում դյութական,
 Հանց հինավուրց հեքիաթական գինու մեջ,
 Թափկանում է և հանգչում է Էլ-Սաման...
 Ժամանակը դառնում՝ վայրկյան ու հավերժ...
 Ապարանքի երենոսյան դռներից
 Երազանուշ մուշկ ու կնդրուկ է բուրում.
 Մանկլավիկներ ու նաժիշտներ ցնծալից
 Նվազում են ու երգում են ու պարում...

3

Լուսթյունը մահվան քեռով ծվարած՝
 Առկայծում է կանթեղն աղոտ, մենավոր,
 Եվ մեռնում է հեզ բամբիշը դալկացած
 Էլ-Սամանի կրծքի վրա սգավոր:
 Նա մեռնում է, ինչպես ցողը բողբոջում,
 Մանկիկն ինչպես սուրբ գրկի մեջ մայրական.
 Եվ հծծում է, աղոթքի պես շշմջում
 Հեզ բամբիշի ականջն ի վար Էլ-Սաման:
 - Կխորտակեմ կամարները երկնային,
 Ես չեմ թողնի, ես չեմ թողնի՝ դու մեռնիս.
 Ե՛վ կվանեմ, և՛ կհաղթեմ չար մահին,
 Ես չեմ թողնի, ես չեմ թողնի՝ դու մեռնիս:

Եվ գրկել է դժգունացող բամբիշին,
 Մահվան հանդեպ սուր ու վահան է շարժում.
 Եվ բամբիշի սառած-մեռած շրթներին
 Իր հրեղեն սերն ու շունչը ներարկում:

4

Լուսիններ են եկել-անցել, ու կրկին
 Մեռած բամբիշն ամուր գրկած Էլ-Սաման
 Շշմջում է ականջն ի վար մեղմագին,
 Ինչպես դեղին սյուներն ի վար լուսնկան:
 Եվ քեղ են ապարանքը սարսափից
 Մանկլավիկներ ու նաժիշտներ ոսկեհեր.
 Արմավներն են լուռ սոսավում թախծալից,
 Եվ մարել են վառ ծաղիկներն ու ջահեր:
 Շատրվաններն հեծկլաում են ու լալիս,
 Եվ սյունից սյուն սարդը ոստայն է հյուսում.
 Անապատի հողմն է միայն այց գալիս
 Եվ գահի շուրջ կաղկանձում ու փափսում:
 Օձն է սրբում սառն ու ողորկ կողերով
 Էլ-Սամանի ոսկորների լուռ փոշին,
 Բայց Էլ-Սաման կմախքային ձեռներով
 Պիրկ գրկել է նորից հյուծված բամբիշին:
 Եվ քայքայուն ականջն ի վար լեյլայն
 Մեռած, սառած շրթունքներով Էլ-Սաման
 Շշմջում է հավերժաբար ու անձայն,
 Ինչպես խարխուլ սյուներն ի վար լուսնկան:
 Պուրակները չորացել են, չքացել,
 Եվ շիջել է լույս երազը սյուների.
 Անապատը դեղին քղանցքն է փռել
 Եվ ծածկել է ապարանքը Թաղմորի...
 Եվ ավազուտ շիրմի վրա մենավոր
 Աշտարակն է մնում կանգուն ու վկա,
 Որ իմանան վառ աստղերը հեռավոր
 Էլ-Սամանի սերը՝ հզոր ու անմահ:
 Որ աշխարհին պատմեն սերը հաղթապանձ.
 Էլ-Սամանի սերը՝ անանց, հավերժիդ,

Քարավաններն ու ճամփորդներն երկյուղած
Հեռուներից հեռուն եկող-գնացող...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Դուրս գրիր համեմատությունները և ցույց տուր, թե ո՞ր նմանության հիման վրա են արված դրանք:
3. Նկարագրիր բնությունն ու թաղմորի ապարանքը լեզենդի սկզբում և վերջում: Պատճառաբանի՝ փոփոխությունը:
4. Ի՞նչ հակադրություններ կան լեզենդում: Ո՞րն է դրանց դերը:
5. Ո՞րն է ստեղծագործության ասելիքը (հիմնական գաղափարը):
6. Ո՞ր տողերում է խտացած լեզենդի հիմնական գաղափարը:
7. Համաձայն ես ստեղծագործության մեջ արտահայտված գաղափարի հետ: Պատասխանող պատճառաբանի:
8. Համեմատի՝ «Փարվանա» բալլադում արտահայտված գաղափարը «Հավերժական սերը» լեզենդի գաղափարի հետ:

I

Ալեն... Ալե, իմ հոգին, Ալեն...
Ծերունին, մահակին հենված, կանչում էր երգեցիկ: Գառները շաղ էին եկել լեռնալանջին, իսկ Չորուն... իսկ ծերունի Չորուն գառնա-րած չէր. գյուղը ընդհանրապես գառնաբաժնի չուներ, օրը մեկն էր բշտում հոտը, և այդ օր Չորունի հերթն էր, իսկ Չորուն՝ խոշորեղևի ու քավամազ, հենվել էր մահա-կին ու երգեցիկ կանչում էր.

- Ալեն... Ալե, իմ հոգին, Ալեն:

Արևածագից մահակին հենված կանչում էր ու կանչում:

* * *

Է՛, ե՞րբ էր, էլի՝ զարուն, այսպիսի կապույտ ու փափուկ մի առավոտ կար, կա-պույտ աշխարհ, Մարութա սարը կապույտ քողն ի դեմքին, ձորերն ու կիրճերը կապույտ երկնքով լցված, ծերպերին ու ձորաբերաններին թառած գյուղերի շուն-չը կապույտ էր, սանձը կարած Տավրիսի հեքից ձորը լցված կապույտը քթքթում էր... Մարութա սարի փեշին փռված գառներն ու ուղերը խաշկոտած ծա-նոթանում էին աշխարհի ու զարնան հետ. մատղաշները դուռն ու լեզվով, վախվո-րած հայացքներով շոշափում էին քարերը, քարերի նախշուն մամուռները, հոտո-տում էին հողի բույրը, սեզերից ու չոր փշերից խրանում, ճնճողուկների ֆռռոցի վրա ծփում քարեքար... Մատղաշները ծանոթանում էին աշխարհի ու զարնան հետ, իսկ Չորուն՝ տասը-տասնամեկ տարեկան մի տղա կար՝ այժի մագից գործած շավկարով, այժի մագից գործած մուճակով մի տղա կար՝ Չորուն կանգնած կապ-տաժևո վեմին՝ պարսառիկը թափով պտտում էր, վըժժ-վըժժ, և քարեր էր շարտում դեպի ձորը: Քարը սուլելով անցնում էր բանջարի ելած աղջնակների գլխավերևում և գահավիժում ձորը: Հեռաքրքիրը հենց այդ էր. քարը սույլ ու քա-փով հասնում էր մինչև ձորը, իսկ ձորի վրա ուղեծիրը մեկնեմ կոտրվում էր, և քա-րը՝ քանց զարկված ագռավ, թարտալով ընկնում էր ձորը:

Բանջար հավաքող աղջիկների նախշուն բույրը վտավետում էր լանջն ի վեր: Նրանցից մեկը՝ յոթ-ութ տարեկան պստիկ Ալեն, սև պլստան աչքերով ու ջուխ-տակ բարակ ծամով Ալեն, բորիկ ու նախշուն գոգնոցով ու կրակի կառը Ալեն. ա-միկի պես՝ հենց իրենց թանիկ ույի, հենց Չորունի խրատում... մատղաշներից էն ճեր-մակ ականջներով ույի պես, քարեքար էր բռնկոտում... Ալեն... Ծաղկեպսակ էր գործել-դրել գլխին... Ալեն... Հովից տարաբեր գույնգույն ծաղիկների մի փունջ...

Պատիկ Ալեն... Եվ
Զորոն անակնկալ
հասկացավ, զգաց,
որ նա իր Ալեն է,
ուրիշ ոչ մեկինը,
իր Ալեն է ու կա:

Այս կապույտ աշ-
խարհը իրենն է,
այս դաշն առավո-
տը, մետաքսաբոլ
Մարութա սարը ի-
րենն է, Տիրամոր
վանքի գլխին որ-
պես լույս իջած
ճերմակ ամպի
պատառն իրենն է,
Տավորիկ ծուռ գե-
տի գոչգոչումը,
գյուղի գլխին
բզկաված ծուխը,
այս խլրատուն ու
խուշուտ-մլուշուտ ու-
լերն ու զառները ի-
րենն են, արևը, եր-
կինքը, այս ծաղ-
կած քարերը, ժայ-
ռը, որին կանգնած
թափով պատում է
պ ա ր ս ա տ ի կ ը ,
վ ը ժ ժ - վ ը ժ ժ -
վ ը ժ ժ, այս խելառ

պարսատիկը իրենն է, Ալեն... ծաղկեպսակը գլխին քարից քար բռնկոտող
պատիկ Ալեն իրենն է, ուրիշ ոչ մեկինը չէ, իրենն է ու իրենը:

2

- Ալենե՛... Ալե, իմ հոգին, Ալենե՛... Ծերունին մահակին հենված՝ կանչում էր
երգեցիկ: Գարնան է՝ ն առավոտը նրա համար էր այնքան լուրջ ու գեղեցիկ, որով-
հետև արևի խավարում պետք է լիներ...

Դալար վարոցով գառնարածը էն առավոտ նրա համար նկատեց, նրա հա-

մար գտավ իր պատիկ Ալենին, որովհետև պետք է կորցներ...

Եվ հանդիպեց մեկ էլ հիսունհինգ տարի հետո...

Երբ ամուսնացնում էր իր կրտսեր որդուն, Զորոն որոշեց հարսանիքի խմիչքը
անձամբ և անպայման Արարատյան դաշտից բերել... Մյուս որդիներին ամուս-
նացնելիս նեղն էր և փոքրիկ հավաք արեց. հարսանքանման մի բան: Իսկ, ահա,
փառք, կարող է ողջ գյուղի, հեռու ու մոտիկ բարեկամների համար լի ու բոլ սե-
ղան բացել, անարատ ու ընտիր զինիով և անպայման՝ Արարատյան դաշտի և
կա ու չկա՝ տնական: Որքան էլ ավագ որդին, որ առանձին ծուխ էր, միջնակ որ-
դին, որ արդեն առանձին ծուխ էր, որքան էլ համոզեցին խմիչքը բերել զինու գոր-
ծարանից (գործարանի զինուն զինի չի հասնի), Զորոն չհամոզվեց, Արարատյան
դաշտից, կա ու չկա՝ Արարատյան դաշտից, և ընտրողը ինքը՝ Զորոն պետք է լի-
նի:

Եվ առավոտյան նստեց մեքենա, միջնակ որդին սեփական ավտո ուներ,
նստեց որդու կողքն ու իջավ դաշտ:

Գյուղեր մտան՝ դուրս եկան, մտան, դուրս եկան, ամեն գյուղում Զորոն, է՛,
քանի կարասի զինի փորձեց, բայց ոչ մեկը սրտով չէր:

Իրիկնապահ էր արդեն, խիտ ծառաշարերով երիզված մայրուղով որդին
սրողած քոցնում էր մեքենան, ծառերի արանքից հանկարծ մի ճանապարհ հայ-
տնվեց, և Զորոն, չգիտես ինչու, խառնվեց իրար, - անցանք, - և ձեռքը զցեց դեկին:
Մեքենան բռավ ճանապարհից և խճճվեց քփուտների մեջ: Առանձնապես վթար
չէր. դռան մի փոքր քերծվածք, մի քանի խազ ու մազ, բայց որդին փրփրել էր:

- Զու սիրտ լեն պահե, լաո՛,- հանգստացրեց Զորոն,- կպատահի՞ բարին էս էր:

- Էս գեղ իմ սրտին դուր եկավ:- Հետո, գյուղի կենտրոնում, մեքենան
կանգնեցնել տվեց,- լավ-վատ՝ էստեղից կառնինք:- Եվ մոտեցավ հավաքվածնե-
րին:

Բոլորն էլ զինի ունեին և պատրաստ՝ մառան առաջնորդելու: Միայն մեկը՝
լողող մի մարդ, սուս էր, և Զորոն հենց նրան դիմեց:

- Ինչո՞ւ չունեն,- պատասխանեց մարդը,- այգի ունեցողը զինի էլ կունենա:

- Աստվա՛ծ վկա, իմ տղի հարսանիք քու զինով կանին,- հայտարարեց Զորոն:

- Էրբանք ձեր տուն:

Որքատունիկի քառման ճակատին առած զինեբույր տուն էր: Տնամերձ ծիրա-
նեմու բունն ի կախ տաքդեղի կարմիր շարուկներ կային, և պատիկ ու ժիր մի
պառավ վար էր առնում շարուկները:

- Լավ տուն ու տեղ ունիս, ախպեր:- Տունն ու այգին, իրոք, Զորոյի չառ դուր

եկան:- Ուրախ վայելում:

Խոսքի վրա պառավը կտրուկ շուտ եկավ: Մեկ ուզեց տաքդեղը գցել մաղի մեջ և մոտենալ, բայց այդպես՝ կարմիր շարուկը թևին, շարունակեց հետաքրքիր նայել անձանոթին:

- Քու նշանա՞ծն է:

- Հա՛: Քո երկրացին է:

- Իմ երգրացի՞ն... Հը՛մ, արի, հը՛մ, արի, իմ բուր,- խնդացավ Չորոն:- Հը՛մ, արի ծանոթանանք:

Պառավը մանրիկ ու չափուկ մոտեցավ, ժպտերես ձեռք տվեց. թևն ի կախ շարուկները խշխշացին, և նա մեղավոր նայեց, որ տաքդեղով է դիմավորում երկրացի հյուրին:

- Էրգրի ձեռք գեղ ո՞ր մեկն է, բուրի՛կ:

Եվ պատասխանի վրա Չորոն կուչ եկավ, ինչպես կծկվում են շարաված բարիք:

- Սաբեկա՞ն,- դժվարությամբ մեկնվեց Չորոն,- Սաբեկա՞ն,- և չնայած պառավը շատ մոտ էր, Չորոն դեմքը մոտեցրեց և կկոցած նայեց աչքերի մեջ... Հոգնած ու տխուր էին պառավի աչքերը, բայց խորքում չարածճի ժպիտի մարմրող կայծեր կային: Չորոն կախեց գլուխը, ապա մտմտուն ու շեղակի նայեց կնոջ թևն ի կախ տաքդեղի շարուկին, հետո հեռո՛ւ-հեռվից, շատ հեռվից եկող մի ժպիտ՝ կոտոր, մեղք ու կրակ, սարդոստայնի պես խճճվեց բեղին, և նա շշնջաց՝ Ալե՛ն: Նույնիսկ պառավը չլսեց իր անունը: - Ալե՛ն,- շշնջաց Չորոն ու ծանր շտկվեց: Շտկվեց, ձգվեց, ձգվեց (վերջին տարիներին որդին հորը այդպես շիտակ ու ձիգ չէր տեսել), արտասովոր ձգվեց և դիմացը կանգնած պստիկ կնոջ գլուխն ի վեր նայեց հեռու, տների ու ծառերի արանքից գալով լեռնապարը և որքան շունչը հերիքում էր կանչեց,- Հըրիիի՛, Ալե՛ն...Ալե՛ն,- հայացքը հեռու լեռների՞ն՝ հա՛ կրկնեց,- Ալե՛ն...:

Պառավը ձգված մտադրում էր Չորոյին, որ կիսախուսի, մշուշոտ հայացքը հեռու, վերացած իր անունն էր կրկնում և ի պատասխան նրան, հարձակվում այդ հեռագնա ու տաք շշնջոցի՝ լացել էր ուզում:

Հետո Չորոն շաղված հայացքը դարձրեց պառավին և էլի շշնջաց.

- Ես Չորոն եմ... Ալե:- Եվ ձեռքերն առավ ամերի մեջ, բամեց, կպցրեց խոնարհված ճակատին, հետո մոտեցրեց շուրթերին:

Պառավը շփոթվեց: Էրգրի օրենքով կինը պետք է տղամարդու ձեռքը գնար, և շտապեց համբուրել Չորոյի ձեռքը: Արցունքներն արդեն թափվում էին, է՛, երբ վանի՞ց մոռացված-մոլորված արցունքները ելք էին գտել, և հանգրվանը Չորոյի ձեռքերն էին:

Հետո այնպես եղավ, որ միմյանց ձեռքերն էին բռցնում համբուրելու համար,

և տաքդեղի շարուկը, որ կախված էր պառավի թևից, գորացած տաքդեղի կարմիր շարուկը, խշռվեց նրանց դեմք ու աչքերի մոտ, Ալեն փոշտաց, նա, որ հանդարտիկ թափում էր աչքերից, և լացը այնքան դուր էր գալիս, տրորեց աչքերը, և ցերմ ու մաքուր արցունքները պղտորվեցին, կծվացան կոպերի տակ...

Եվ դեմ-դիմաց կանգնած երկու երեխա բռնակցեցին արդու ու էին կծկծացող աչքերը ու շաղված հայացքներով նայում էին իրար:

- Բարո՛, ուշացանք,- հարկ համարեց որդին:

Չորոն սթափվեց: Աչք դիպցրեց որդուն, ապա տնտղեց տանտիրոջը, դարձավ նայեց Ալեին և գլուխը տմբտմբացրեց:

- Ալեն...- կմկմաց. ինչ-որ բան էր ուզում ասել, բայց էլի դարձավ տանտիրոջը,- ուրեմն... քու նշանածն է... Բարի վայելում:- Եվ վռագ ավելացրեց:- Գինին ո՞ր է:

Մառախուղ տանտերը պղնձե չափով զինի լցրեց, գավաթի հետ մեկնեց Չորոյին, որ փորձի, իսկ Չորոն հենց չափով խմեց, մի շնչով դատարկեց ու փառավորվեց:

- Օխաա՛, 2,- ամով սրբեց բեղերը:- Իմ սիրտն հովցավ... Էսպես անուշ զինի իմ շրթին չէր դիպել, Ալե: Անուշ զինի էր:- Եվ գլխահակ և շեղ ու մի տեսակ իրենից զատվող հայացքը մառանի անկյունում կանգնած պառավի սղերին՝ դիմեց որդուն:- Իմացա՞ր, լաո, թե արև ծագից չուրի հիմա ինչի համար կմտնի՞ր գեղերն ու կեղնի՞ր, կմտնի՞ր ու ձեռնադատարկ կեղնի՞ր դուրս... Իմացա՞ր... Իմ ուզած զինին էս էր ու էս... Լցե՛ք:

- Ինչքա՞ն, քանիսո՞վ,- հետաքրքրվեց տանտերը:

- Կարասը լրիվ իմն է:- Չորոյի ձայնի մեջ կռիվ կար:- Լցե՛ք ու առանց հախ ու հաշվի... Գինին անգին է,- բողոքեց Չորոն,- զինու արժեքն էլի զինին է, Ալե... Լցե՛ք:

Տանտերը մոտեցավ չափը վերցնելու, բայց Չորոն չավեց:

- Ուրիշ բանով լցե՛ք. էս իմ բաժակն է:

Որքան էլ որ տանտերը համոզեց, որ ոտքի վրա խմել պետք չէ. տուն կա, սեղան կա, քիչ հետո մարդավայել սեղան կնստեն, կարգին կծանոթանան, մանավանդ որ համերկրացի-համագյուղացիներ են հանդիպել, Չորոն չլսեց: Որդին բշտեց, միջամտեց նաև. Ալեն, բայց Չորոն տեղն ու տեղն էր ուզում խմել, հենց՝ պղնձե ամանով, հենց կարասից:

Ստիպված պառավը հաց ու մաց բերեց՝ հարմարեցրեց, սակայն Չորոն ձեռք չտվեց հացին, կարասին մոտիկ հենվեց պատին՝ լցրեց ու խմեց, լցրեց ու տակետակ խմեց... Եվ սրբում էր բեղերը ու բռնի մեջ տնքում՝ Ալե...

Պառավը նստել էր իր հարմարեցրած սեղանի մոտ և մտամոլոր նայում էր: Քիչ առաջ, երբ Չորոն նոր մտավ բակ, նա ժիր ու կայտառ էր, հիմա կուչ էր եկել,

իրոք՝ մի բուռ պառավ, թմբիրի մեջ, աչքերը դեռ կծկծում էին, բայց զգում էր, որ ընդհատված անուշ լացը այլիք-այլիք բարձրանում է:

- Քու երկկին տեսանք, Ալե՛, ուրիշ ի՞նչ ունիս:

- Փա՛նք Աստծու, տղեր ունեմ, ախպեր Ձորո՛, և որոշեց զսպել լացը,- հարսնեք ունեմ, ամուսնացած աղջիկներ ունեմ, թոռներ ունեմ: Դո՛ւ ինչ ունես, ախպեր Ձորո՛:

- Փա՛նք Աստծու, տղեր ունիմ, Ալե՛, հարսներ ունիմ, կարգված աղջիկներ ունիմ, Ալե՛, բոլ թոռներ ունիմ, և զինին էլ,- Ձորոն էի լցրեց ամանը,- էս անուշ զինին էլ իմ փոքր տղի ուրախության համար է, հարսանիքի համար է, Ալե... Հըբիի՛՛, Ալե՛, իմ հոգին:

Եվ սկսեց երգել:

Տանտերը, կարասի վրա խոնարհված, անթառակով քրեց Ձորոյին և տակետակ ժպտաց՝ զմահատեց իր զինու ուժը:

- Էս ի՛նչ անուշ զինի էր, Ալե՛,- երգի միջից ու երգահանգ կանչեց Ձորոն:- Էսքան ժամանակ էսքան անուշ զինի էղնի հոս, ու էս անտեղյակ: Հըբի՛՛ի, Ալե՛:- Եվ կցեց կտրված երգը:

Տանտերն ու որդին ավարտեցին զինու չափն ու հաշիվը: Ձորոն երգում էր: Տանտերը ծխախոտ վառեց ու նստեց կնոջ կողքին, Ձորոն երգում էր, որդին զինով լի տիկ ու տակառիկները տարավ՝ տեղավորեց, դարձավ կանգնեց մատանի կենտրոնում, Ձորոն ինքնամոռաց երգում էր: Պղնձե ամանը դատարկ էր արդեն. վերջին չափ զինին երգելիս շաղ էր տվել, ինքն էլ չիմանալով, թե ինչպես, ոտից-գլուխ օծել իրեն:

- Հըբի՛՛ի, Ալե՛:- Ինչպես սկսել էր, այնպես էլ ավարտեց երգը, աչքերը բացեց, սակայն ոչ մեկին չտեսավ՝ ո՛չ մուրիկի Ալեին, ո՛չ խնդմնացող տանտիրոջը, ո՛չ կողքին կանգնած որդուն, որ պղնձե ամանը առավ ձեռքից և մտավ քնը:

- Գնացի՛նք, բարո՛:

Ձորոն քնը փախցրեց և պինդ սեղմվեց պատին:

- Մարաթուկ վկա, իմ ոտքն էստեղից դուրս չի էլնի: Ալե՛՛ն...

Տանտերն առաջարկեց, որ զնան տուն. Ձորոն պառկեց, մի քիչ հանգստանա:

- Հայ-հաա՛՛յ, էլ իմ աչաց քո՛ւն կգա:- Եվ բռնեցքներով տրորեց աչքերը:- Ալե՛՛ն,- կանչեց Ձորոն,- դու ո՛ւր կորար:

Հետո որդին նորից քաշեց, և Ձորոն հրեց ու հայիտեց, վիրավորեց նաև տանտիրոջը: Երեխայի պես կառչել էր պատից և չէր ուզում պոկվել և մեջ-մեջ կանչում էր,

- Ալե՛՛ն...

Եվ տանտերը տեղին դիտողություն արեց:

- Դու զիս կվռնդի՞ս, հայ՛:- Ձորոն ձայնի վրա չքշեց միայն նրա համար, որ

կառչած տեղից չպոկվի, չհեռանա:- Հացն ու զինին, Տեր կենդանին, կգարկիմ ու քու կարասներ կանիմ ջարդուխուրդ: Ձի՛ս կվռնդիս... Ալե՛՛ն է:

Մտիպված՝ որդին ու տանտերը քաշքշելով տարան, և Ձորոն, կանչը շուրթերին, աչ ու ձախ որոնում էր Ալեին և չէր նկատում, և քաշքշելով ելավ մատանից:

Պառավը, որ հուզված կույտուռ էր, փլվեց ծնկներին և հոնգուր-հոնգուր լաց եղավ: Դրսից լսվում էր կանչը Ալե՛՛ն, ոչ ոք իրեն այդպես չէր կանչել՝ այդպես ջերմ, այդքան սրտանց, այդպես կարոտիկ, աղոթքի նման, երգի պես, հեռու լեռներից եկող արձագանքի պես... - Ալե՛՛ն,- զնալով հեռվից էր լսվում կանչը:

Ձորոն մութ փողոցում կանչում էր, գյուղից դուրս ելան՝ նույնը, և մինչև քնելը: Եվ քնած, շուրթերը խլվում էին,- Ալե՛՛ն...

3

- Ալե՛՛ն... Ալե՛՛ն, իմ հոգին, Ալե՛՛ն է...

Ծերունին մահակին հենված՝ երգեցիկ կանչում էր ու կանչում: Լանջն ի վեր մի մանչ ու մի աղջիկ էին բարձրանում. Ձորոյի թոռնիկներն էին, կրտսեր որդու երեխաները, նրա, որի հարսանիքի զինին Ալե՛՛նն տնից բերեց:

Հարսանիքից հետո էլի մի երկու անգամ իջավ դաշտ. ի տես Ալեին, հետո ծնեռը վրա տվեց, հետո գարուն՝ Ձորոն բան ու գործի, առօրյա հոգսերի հետ, երբեմն հիշեց՝ միտք դրեց իջնել դաշտ, և ամեն անգամ մի բան խանգարում էր... Եվ այդպես տարիներ անցան:

Վեց տարի:

Իսկ այսօր... Իսկ այս առավոտ Ձորոյի հոգին տակն ու վրա էր:

Մտեհան էր արել գառները, իր տեղը, որ գյուղի քիկուրքի սարն էր, իր գոյությունը... Դիմացը երկնագույնով լցված ձորերն ու կիրճերն էին, Արարատյան դաշտը՝ ծալե շղարշի տակ և այդ ծովածուփի շղարշի վրա՝ արծաթ գոտի՝ ելման Արաքսը, դենը՝ տակը փոթորիկի մտած վրանների ելևէջ շարուկը՝ Հայոց լեռնապարը, բայց նրա համար զարման մի ուրիշ առավոտ կար, աչքերի առջև զարման հետ պսակադիր, է՛, մի ուրիշ աշխարհ՝ կապույտի մեջ սուզված ուրիշ սարեր, գժված մի ուրիշ գետ, արևի ու աշխարհի հետ ծանոթացող գառ և ուլերի մի ուրիշ հոտ կար, դալար վարդով գառնարած մի տղա և բանջարահավաք աղջնակների մի նախշուն բույլ, և ծաղկեպսակով պստիկ մի աղջիկ՝ քարեքար թռչկոտող...

- Ալե՛՛ն,- հայացքը հորիզոնին՝ կանչում էր ծերունին,- Ալե՛՛ն, իմ հոգին, Ալե՛՛ն է...

Եվ բռնեցին նկատեց այն ժամանակ, երբ կողքն էին, և աղջնակը փխտյի պես քամվում էր սրունքներին:

- Բա գառներն ո՞ր են, պա՛սպ:
- Գառներ՞ը,- ծերունին ուշ հասկացավ թռան հարցը,- գառներ՞ը,- հեռու հեռ-
վից վերադարձած հայացքը պատեց շուրջբոլորը:- Գառներին ի՞նչ կպատահի,
գառնո՛ւկ:

Ծնկները նվում էին, գետինը քաշում էր, անքաղով նստեց, բայց հորիզոնը
ձգում էր հայացքը, իսկ միտքը անընդմեջ նույնն էր կրկնում:

- Ուտենը,- աղջնակը շտապ բացեց կապոցը,- բոլո՞րը կուտենը, պա՛սպ:
«Գալաթ մը գինի կպխտեր:- Մտածեց Չորոն և տեղն ու տեղը որոշեց:- Էլնիմ
ու էրթամ Ալեի մոտ»:

- Գառներն ո՞ր են, պա՛սպ:
«Աստված իմ խելքի տունն ավերե,- հայացքը դաշտին՝ մտածեց Չորոն,- Ա-
լեն, հա՛ւա, իմ աչաց դեմ, ու ես ինչքա՛ն ժամանակ չեմ տեսե գինը: Էլնիմ ու եր-
թամ Ալեին ի տես»:

- Գառները չկան, պա՛սպ:
- Չկա՞ն,- Չորոն մահակին հենված՝ ոտքի ելավ:
«Էրթամ Ալեին ի տես»:
- Գառներն, է՛, Լեռեղ են,- անորոշ մեկնեց փայտը:- Գնա ժողվե-բեր, քու
բրոջ հետ հաց կերեք, ես հասնիմ գեղն ու դառնամ:

Ճանապարհին, մինչև տուն հասնելը, Չորոն հա՛ մեղադրեց իրեն, որ այսքան
ժամանակ Ալեին տեսության չի գնացել: Եվ զարմացավ. ինչո՞ւ չի գնացել. ժա-
մանա՞կ չկա, աչք ու ոտքի՞ց է տկար, կարողությո՞ւն չունի, ճամփա ու ավտո՞
չկա... Ախր ինչո՞ւ չի գնացել, միտք բերած օրը ինչո՞ւ է հետաձգել այցելությունը:

Եվ, չգիտես ինչու, մեղավորը դուրս եկավ կինը: Ու երբ տուն մտավ, կնոջ վրա
զայրացած էր արդեն:

- Զու ձեռքի հացն հարամ է:- Ոտքը շեմից ներս դնելն ու կռիվը մեկ եղավ:- Հա-
րամ է,- կրկնեց Չորոն:- Դու քու աչ ձեռքով հաց ես տվե, ծախսով իմ հոգին առե,-
ասաց Չորոն:- Դու իմ հոգին իմ քրանն ես հասցրե: Կայիտի ես փետ քու գլխին
ջարդիմ:

Եվ փայտը բռնցքի հետ խփեց իր գլխին: Խփեց ու նոր միտք ունեցավ.
«Աստվածն իմ խելքի տունն ավրե. Ալեին էլ ի՞նչ տեսություն... էլ ի՞նչ տեսու-
թյուն... Էրթամ գինը առնիմ ու գամ»:

Պառավը շփոթ ու շիվար կանգնել էր:
- Իմ խանգարիչ դու ես,- վերածայրեց Չորոն:
«Մարդկանց խոսք ճշմարիտ է՝ հայի վերջին խելքն էղներ իմ գլուխ... Էն օր,
էն գինու օր հարկ էր Ալեին առնել ու գայ»:

- Իմ խանգարիչ քու երեխերն են: Զու աղջիկներն ու քու տղեր:
«Հենց էն օր հարկ էր Ալեին նստեցնել ավտոն ու քերել»:- Եվ մաքով անցավ,

որ տղան դեմ կկանգներ, քույլ չէր տա:

- Իմ խանգարիչ քու միջնակ տղեն է եղե, քու փոքր տղեն է, ու ես իր ձեռքի
տակ կապրիմ... Ես տուն բանա է, իմ շունչ մեջ էս տան չի էլնի... Ես կբաժանվիմ:
Մեկեն ու հաստատ որոշեց Չորոն:

«Էսօր էն քողախի կարգի բերեմ, լուսուն էրթամ Ալեին առնիմ ու գամ»:
- Երկինք դիպնի երկրին՝ կբաժնվիմ ու կբաժնվիմ,- պնդեց Չորոն:
«Խաբրով չեղավ՝ կփախցնիմ ու կբերիմ»:
- Բա՛վ է, խաբրով էղնի՝ կբաժանվիմ, գոռով մնաց՝ կբաժանվիմ:

Եվ պառավի զարմացած, շփոթված հայացքի տակ Չորոն փնջալով քշեց
դուրս:

Նոր տան քիկունքին քողախի կար. հին տունն էր, դուռը մետաղալարով կապ-
կալված: Հին իրեր էին լցված քողախիում: Ծերացած օրորոց, այրված վառարան,
խոփ, գերանդի, եղան... Տանելի մի վառարան ընարեց, երկու արոռ, մնացածը
կրեց-դասավորեց քողախի քիկունքին, մաքրեց պատ ու առիք, դուռը ամ-
րապնդեց... կարգի գցեց հին տունը:

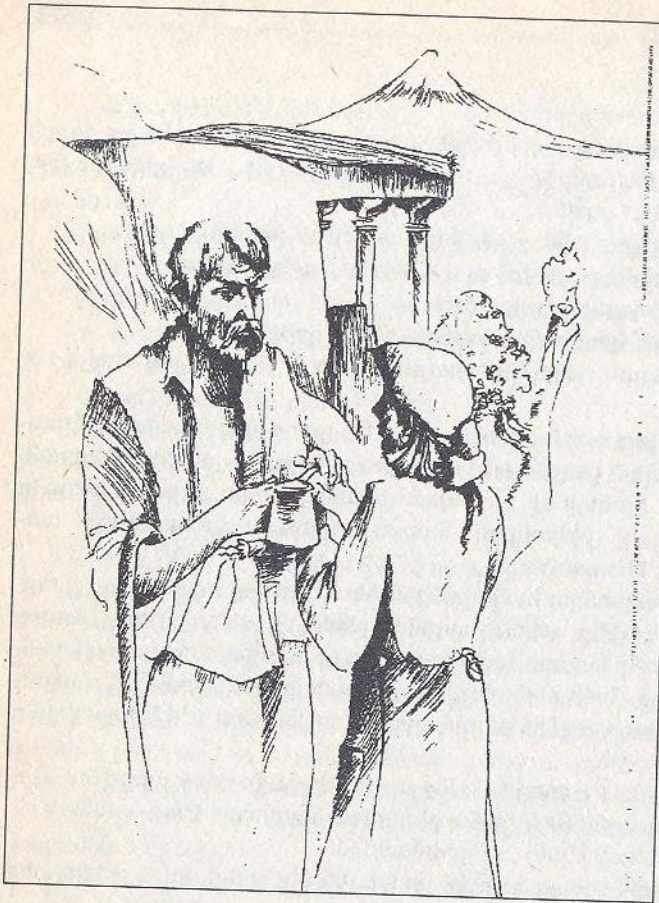
Իսկ երեկոյան, երբ աղաները հավաքվեցին-եկան, հայրը տեղադրել էր ար-
դեն իր մահճակալը, անկողինը, աման-չաման էր բերել, մի պարկ ալյուր... Հայրը
առանձին տուն էր ու դռանը նստած՝ հանգիստ ծխում էր: Տղաները իրար անցան,
ո՞վ է վիրավորել բարոյին, միայնացից հաշիվ էին պահանջում, մորն էին հարցու-
փորձում, հենց իրենից՝ բարոյից էին ուզում պատճառը իմանալ՝ ո՞վ է վիրավորել,
իսկ Չորոն կարճ էր կապում.

- Աշխարհքն է վիրավորել Չորոյին... Մեջ աշխարհքին ինչքան մարդ կա՝ Չո-
րոյին վիրավորանք է հասցրե: Ու Չորոն աշխարհքի հետ խռով է ու... «մենակ Ա-
լեն... մեջ աշխարհքին՝ մենակ Ալեն», ու կբաժանվիմ:

Ինչ արին-չարին, տուն չգնաց և ոչ էլ՝ առանձին ծխատեր գույզ որդիներից
մեկն ու մեկի հարկի տակ:

Բաժանումը հաստատ էր ու հաստատ:

Հաջորդ օրը կեսօրին Չորոն արդեն դաշտի գյուղում էր: Մի քանի անգամ
գնաց-եկավ Ալեի տան դիմաց՝ փողոցում էր ուզում հանդիպել, գնաց-դարձավ,
կանգ տվեց ճյուղերը տան պատուհանին քսող թթնու տակ, քիսկքիսկացրեց պա-
տուհանը և, թթնու բնի ետևը պահ մտած, սպասեց արձագանքի՝ Ալեն չի՞ երևա
պատուհանի մոտ... Թե երևաց՝ ձեռքով նշան կանի-կկանչի: Գնաց-եկավ՝
քիսկքիսկացրեց, պահ մտավ, բայց Ալեն չկար ու չկար: Փողոցում երեխաներից
բացի ոչ ոք չէր երևում. զարուն էր, ամեն մեկն իր բան ու գործին:

Եվ Ջորոն ստիպված էր մտնել բակ: Բակ մտնելն ու Ալեին տեսնելը մեկ եղավ՝ նույն ծիրանենու մոտ էր, որ զինի տանելու օրը տեսավ (տաքդեղի կարմիր շարուկն էր հավաքում): Հիմա ծիրանենու շուրջը լողող բանջարեղեն էր ցանված, և Ալեն փխրեցում էր անում: Շատ պստիկ էր: Նստած էր թմբին, ուս ու պարանոցով թեքվել էր կողքի և իմիջիայլոց, Ջորոյին այդպես թվաց, իմիջիայլոց փխրեցում էր ու դնում, Ջորոյին այդպես թվաց, ո՛չ խոսք լսեց, ո՛չ դնոնց լսեց, բայց նրան թվաց, թե Ալեն, իրոք, խաղ էր ասում, է՛, երգրի հին խաղերից, զինին տանելու օրը

ասած իր խաղերից մեկը Ալեն դնոնում էր:

Ջորոյի ծայնի վրա պառավը տարիքին անսովոր կտրուկ նայեց:

- Իմ հոգի՛ն, Ալե: - Ջորոն փայտը հենեց ծիրանենու քնին և պառավի ձեռքերն առավ ափերի մեջ: - Բարով տեսանք... Փոքրացե՛ք-դարձե՛ք բուռ մի... Է՛ն Ալեի չափ: - Եվ գլխով արեց լեռների կողմ: - Է՛ն պստիկ Ալեի չափ: Կհիշի՞ս... Զանց է՝ սօր՝ իմ աչաց դեմն է: Դու կհիշի՞ս... Քու գլխին ծաղկեպսակ կար, ու դու քանց ուլիկ՝ էս քարեն՝ էն քար, էս քարեն՝ էն քար: Կհիշի՞ս... Օր է՛ն նշանավոր օրն իմ սիրտ ճղփաց...

Եվ ստացվեց այնպես, ինչպես առաջին հանդիպման ժամանակ. Ջորոն ձգված, մշուշոտ հայացքը հեռու լեռներին, իսկ դիմացը կանգնած պստիկ պառավը՝ ծղվզան, աչքը՝ երգրացու կիսաքուփ աչքերին:

- Էրթանք տուն, ախպե՛ր Ջորո:

- Չէ՛, տուն չէ՛, տուն չէ՛, իմ հոգին,- աշխուժով վրա բերեց Ջորոն,- ա՛յ, այգու խորքում քահել խնձորենի կար, էն ծառի տակ:

Հետո պղնձե ամանով զինի խնդրեց և փայտն առավ, գնաց-նստեց խնձորենու տակ: Գլխարկը հագրեց ծնկին և նայեց լեռների կողմ: «Իմ գործն արդար է, ու Մարաթուկն ինձ օգնական»:

- Իմ գործն արդար է, Ալե՛,- զինին՝ առավ պառավի ձեռքից,- ու Մարաթուկն ինձ օգնական:- Խմեց զինին և գործնական շտկվեց տեղում:

- Դե հիմա հա՛րց տուր, թե ինչի՛ համար է էկե Ջորոն:

- Ծանոթ բարեկամ մարդ եմք, ախպե՛ր Ջորո, երգրացի, գնալ-գալն աշխարհի օրենքն է:

- Հըմը եղբա՛ն, Ալե՛...,- Ջորոն ձեռքը մեկնեց ծիրանենու կողմ,- նոր քեզ բան ասի... Օր էսօրվա պես անուշ օր էր, ու իմ սիրտ ճղփաց քու վրա, Ալե՛:

Ջորոն սպասեց պատասխանի, իսկ պառավը հարցական նայում էր:

- Հաց բերե՛մ, ախպե՛ր Ջորո:

- Հաց չէ, զինի կախտի:

«Յա Մարաթուկ,- մտքում օգնություն խնդրեց Ջորոն,- քու սուրբ ձեռքով բորբաճ կրակ, քու սուրբ ձեռքով թող հով ու գով դառնա»:

- Էդ օր,- հենց պառավը հայտնվեց, Ջորոն շարունակեց խոսքը,- էդ զարնան օր, որ Մարութա բարձրիկ վանք քու սերն ճիրեց մեջ իմ սրտին, Ալե՛, քու բոյ, ա՛յ, էսքան էր,- մի թիգ կարեց գետնից:- Իմացա՞ր: Էն օր ես ուշքի եկա, որ Ալեն՝ բոքիկ ու շաղոտ ոտքերով Ալեն, ծաղկեպսակով Ալեն, իմ Ալեն է: Իմ Ալեն է ու իմ Ալեն է: Իմացա՞ր... Էն օր Մարաթուկ սեր տվեց, հըմը մեկել օր անօրենքները խլեցին... Բորենին ընկավ մեջ մատղաշներին, ավեր ու կոտորում, առ ու փախ ու ալան-թալան եղավ ու արևի խավարում եղավ... արևի խավարում եղավ, Ալե՛, ու ես ու դու կորցրինք զիրար... Իմ խոսք ճշմարի՞տ է, իմ հոգին:

- Քու խոսքը կոտ... իմ մասին չէ՞, ախպե՛ր Ջորո:

- Կոտորումի մասին է ու... սիրտ մասին է, Ալե՛:

Ծերունին զինի խմեց, նոր ծխախոտ վառեց և սպասեց արձագանքի: Պառավը լուռ էր, ուս ու պարանոցով կողքի թեքված, և մաշված մատները խաղում էին կանաչների հետ:

- Նորեն դու իմ Ալեն ես,- շնջաց ծերունին:- Էն օրը չի կորե, Ալե՛, էն օրը կա, զարնան էն օր քանց իմ աչաց դեմն է... Ուլերն ու գառներ կխաղեն Մարութա փեշին, դու...

Նախորդ առավոտի հետ հայտնված, է՛, անցած-գնացած զարնան օրը, որ թափիչ ու գունեղ պարուրել էր ու պոկ չէր գալիս, Ջորոն նորից պատմեց:

- Ըրը՛... Մարաթուկ կնքեց իմ սերն ու էն օրից չուրի էսօր էդ սուրբ մեղք մեջ իմ

հոգում է, Ալե... Ելի՛ ու քո գոտին ժրե՛ ու էրթանք, իմ հոգին:

- Ո՞ր,- զարմացած նայեց պառավը:

- Կհարցնե՛ ո՞ր... Ըբբ էսքան հեքիաթ ո՞ւմ համար էր, Ալե՛. ելի՛, ու հետ իրար էրթանք մեր գեղ: Իմ քոչից բաժանվեցի ու բաժանվեցի, քանի մի տարվա կյանք է մնացե՛ հետ իրար ապրինք ու թող Մարաթուկի սրտով եղնի:

- Խելա՞ն է,- ափն ի շուրթ՝ մեկուսի ասավ պառավը և ակամա փորձեց զինին վերցնել Ձորոյի դիմացից:

- Չէ՛, զինին չէ՛... Գինին էստեղ ի՞նչ մեղք ունի, զինին չէ, Ալե՛, էս է,- ափը դրեց սրտին,- էս է, իմ հոգին, էս է... Էն խորտա հեքիաթն ո՞ւմ համար էր, Ալե: Ել ինչի՞ Էն լուս-առավոտ ծնվեց-եկավ աշխարհք, թե էս ու դու մեր գլուխ հետ իրար չղնինք մեկ բարձի...

Թե՛ չպիտի լինե՛... թե՛ չպիտի լինեք, Էն կապույտ առավոտը ինչո՞ւ ծնվեց, թե Ձորոն էդ առավոտ իր պատիկ, նախշուն Ալեին պետք է զաներ ու իրիկուն չեկած՝ կորցնեք, էդ լուս-առավոտը ինչո՞ւ եղավ, Ալե... Եղավ, որ զար էս մեղավոր աշխարհի մեղքը ավելացնեք ու էրթա՞ր, եղավ, որ զար դադեր Ձորոյի հոգին ու էրթա՞ր, որ Ձորոյին ասեք, թե աշխարհում էպես-էպես անուշ բա՞ն կա, ասեք ու էրթա՞ր, Ալե... Երա՞զ էր... Խորտուկի հեքիաթ էր... Չէ, Էն լուս-առավոտը եղել է ու կա:

- Ելի՛ ու քո գոտին ժրե՛, ու էրթանք,- պահանջեց Ձորոն:

- Ախպեր՛ Ձորո, երկինք վկա, դու քո խելքը բոցրել ես,- նեղսրտեց պառավը:

- Կփախցնիմ,- Ձորոն բռնեց լսվեց գետին:

Պառավը ափի մեջ խնդմնդաց:

- Ինչպե՞ս կփախցնես, ախպեր՛ Ձորո:

- Պատի՛կ, բուռ մի բան ես, կզգիմ մեջ պարկին ու... Դժվար չորի գեղից դուրս գալն է: Հետո աշխարհք թափի-գա՛ Ալեն իմ Ալեն է: Կփախցնիմ:- Պինդ կրկնեց Ձորոն:

Բակից տղամարդու ձայն լսվեց. Ալեին էր կանչում: Եվ ձայնը Ձորոյի ականջին հնչեց որպես հեռախոսական՝ ալո՛ո...

- Իմ մարդն է,- պառավը շտապեց ելնել:

- Քու էրիկ լավ մարդ է, հրմը՝ կփախցնիմ: Գիշեր է մնացե՛ կփախցնիմ,- և քաշեց փեշից ու շշմջաց:- Քու բերան գոց կպահիս ու ձեն-ձուն չես հանի:

Պառավը էլի խնդմնդաց և գոգնոցի ծայրով սրբեց բերանը:

- Ե՛լ, ախպեր՛ Ձորո, ե՛լ էրթանք տուն:

- Տունն ես ի՞նչ գործ ունիմ... Ձիս կզգիմ գեղից դուրս, մութն ընկավ՝ էլի կղառնամ հոս ու իմ աչք քու ճամփին: Խոսք մեկ ու Ասաված մեկ:

Տանտերը նորից ձայն տվեց:

- Էստեղ եմ,- պատասխանեց Ալեն,- ախպեր՛ Ձորոն է եկել:

Ձորոն քաշեց պառավի փեշը, տղամարդավարի կրճաացրեց ու բռնեց ցույց տվեց:

- Կփախցնիմ, Ալե՛,- շշմջաց,- կամիս-չկամիս՝ կփախցնիմ:

- Հաա՛,- տանտերը հայտնվեց,- դո՞ւ ես: Բարով ես եկել: Գինի՞ ես ուզում,- ծիծաղեց տանտերը:

- Շատ կուզիմ, ախպեր:- Կոտրված խոստովանեց Ձորոն:- Քու զինու պես զինի մեջ աշխարհքին չկա ու չի պատահի: Մեծ բողետու ու իմ գլուխը ջարդելու իրավունք ունիս:

Մինչ այս, մինչ այն, գերդաստանը հավաքվեց՝ գույգ տղա, գույգ հարս, թռուներ, հավաքվեցին և նստեցին սեղան:

«Շեն տան սեղան է,- մաքրում զնահատեց Ձորոն:- Քանց հարսանիքի սեղան... Մարաթուկ վկա, իմ ու Ալեի հարսանիքն է»:

Գերդաստանն, իրոք, ուրախ էր, իսկ Ալեի որդիները՝ ոգևորված: Գինին տանելու օրը տանը չէին: Մի մարդ է եկել. իրենց մոր համերկրացի հետաքրքիր մի ծերունի, պղնձի չափով չզիստեմ քանի զինի է խմել, երգել է ու խմել, երգել է ու խմել, և դժվարությամբ են մառանից հանել դուրս: Դրանից հետո՝ էլի է հայտնվել, բայց, ափսոս, որ դարձյալ չեն տեսել: Եվ, աես, այդ հետաքրքիր ծերունին իրենց հյուրն է. ճերմակ, թավ բեղեր ունի, պինդ կնճիռներ, խոսում է բարձրաձայն, հաճույքով մինչև տակ խմում է և անմիջապես լցնում բաժակը:

- Դու մեր մորեղբայրն ես:- Կրտսերը ավելի խանդավառ էր:- Մոր կողմից մենք ոչ մի ազգական-բարեկամ չունենք, դու, իսկապես, մեր մորեղբայրն ես:

«Օտար կհաշվիս զիս, թե քեռի, քու գործն է,- Ձորոն մաքրում պատասխան տվեց,- հրմը ևս գիշեր քու մոր կփախցնիմ... Կփախցնիմ, լսո»:

Կրտսեր որդին մորը շատ էր մոռնում:

«Ալեն է ու կա», - մտածեց Ձորոն և հարց տվեց.

- Քո նշանածն ո՞րն է, գա՛ռ:

Եվ տղայի կինը, որ հենց իր ուսնկիցն էր, շատ դուր եկավ:

- Չեք կենաց:- Վրա-վրա երկու բաժակ զինի խմեց ու ավելի ուշադիր նայեց տղային: Տղայի բիբերը ուրախ առկայծում էին, և աչքերի մեջ երգ կար: Հա՛, երգ կար. Ձորոն որքան նկատել է՝ այդպիսի աչքունքով երկուսսարդները բոլորը ձայնեղ են լինում:

- Դու խաղ ասել զիտն՞ս:

- Գիտեմ,- ուրախ պատասխանեց տղան:

- Թե եղպես է, քու քեռու բաժակին մի խաղ ասա:

Տղայի երգի ընթացքում էլի խմեց ու զգաց, որ աչքերը մշուշվում են... Այդպես շո՛ւա... փոքրիկ զավաթներով դեռ մի քանի զավաթ է խմել... Ուրեմն էլ խմել պետք չէ... Ձորոն կերուխումի համար չի եկել... Տանտերը թող լամի... թող տան-

տերը խմի ու հարքի, որդիները թող խմեն... իսկ Չորոն նպատակ ունի... Ո՞ր է Ալեն:

Պառավը մանրիկ ու չափուկ դուրս ու ներս էր անում և շուրթերին գողտուկ ժպիտ կար:

- Ապրիս, լառ: - Չորոն բաժակը մոտեցրեց շուրթերին և երկմանեց՝ խմի՞, չխմի՞, բայց խմեց:- Ավելի շնորհք ունենա... Հիմա դու ականջ դիր, ես ասիմ մի խաղ:

Եվ մինչև սկսելը Չորոն փակեց աչքերը և գլխահակ ուս ու իրանով տարութեպեց, օրորվեց, օրորվեց, հետո ձայն տվեց իր երգին՝ հըլիիիի՝ - աա՛խ, և կանչի հետ ձեռքը բարձրացրեց գլուխն ի վեր ու սկսեց երգել... Երգում էր խաչառ, ծեղունական բեկբեկուն ձայնով, աչքերը գոց, ինքնամոռաց ու քանդվելով:

Երգը բնության մասին էր. նախշուն քարերով ու գույնգույն ծաղիկներով սարերի և սարն ի վեր ելվերող սայլուղու ու սայլի, և դեպի երկինք ճախրող բոց լծկանների, սարի կրծքին՝ դեմ արեգական փոված կորեկի կլոր արախ... Չորոն ձեռքը բարձրացրեց գլխից վեր ու վար բերեց. մի շիշ տապալվեց, ուսնկից հարսը քաշվեց մի կողմ՝ ծերունու երգող ձեռքին ասպարեզ տալու. երգը կանաչ վառոցներով հոտաղների մասին էր և բանջարի ելած նախշուն գոգնոցներով աղջիկների...

Երգը բնության ու սիրտ մասին էր...

Չորոն ավարտեց երգը, բայց, դեռ երգի հետ՝ տարութեպում-ճոճվում էր, աչքերը դեռ գոց էին և այդպես ու հակված կանչեց՝ Ալենեն՝...

Ե՛րգ էր, երգի վերջին ելևէ՛ջը, թե՛ իր պառավի անունը տվեց՝ տանտերը չհասկացավ:

Ալեն բան ու գործ թողած՝ կուշ էր եկել սեղանի եզրին, չկար պահ առաջվա կայտառությունը, շուրթերի անկյուններում ծվարած գողտուկ ժպիտը չքացել էր, ախտը ու շիվար մի պատվիկ պառավ համերկրացուն էր նայում:

- Ալենեն՝, - Չորոն նայեց պատուհանից դուրս. լեռների վրա արևն արդեն հանգչում էր:- Արևմարք չեղներ մեջ աշխարհքին,- երգահանք շշմջաց Չորոն,- կեսօր ու արևմարք ու իրիկուն ու գիշեր չեղներ, ամառ ու ձմեռ չեղներ... Կայիտեր՝ քաք գարուն... Թաք գարուն ու առավոտ... Ու մեծնալ չեղներ, Ալեն, էրեխան մնար էրեխա, ես՝ էն նախշուն քարի վրա, դու՝ շաղոտ կանաչների մեջ ու քո գլխին՝ ծաղկեպսակ ու քո գլխին՝ ծաղկեպսակ, Ալեն...

- Մա՛, քեզ հետ է:- Բոլորը սուս արած լսում էին ծերունու մենախոսությունը, և տանախրոջ կրտսեր որդին հուզվել էր:- Քեռի Չորոն քեզ հետ է, մա՛... Նստի՛ր քեռի Չորոյի մոտ:

Իսկ մայրը դժվարանում էր ոտքի ելնել:

Տղան օգնեց մորը, բերեց քեռի Չորոյի կողքին նստեցնելու:

- Յա՛, Մարաթուկ:- Չորոն ոտքի կանգնեց ու պառավին գիրկն առավ:

Հետո պառավը դեմքը սեղմել էր ծերունու կրծքին, իսկ Չորոն խոնարհել էր գլուխը, այսը հպել Ալենի մազերին և շեղ ու կիսախուփ նայում էր պատուհանից դուրս ու երգեցիկ կանչում.

-Ալեն ե... Ալեն, իմ հոգին, Ալենեն՝...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրի՛ր:
 2. Բնութագրի՛ր
 - ա) պատանի Չորոյին,
 - բ) ծերունի Չորոյին:
 3. Մեկ բառով բնութագրի՛ր Չորոյին:
 4. Պատմվածքից դուրս բեր երգիի նկարագրությունը:
 5. Ինչո՞ւ էր Չորոն կորցրել Ալենին:
- Ի՞նչ գիտես գաղթի մասին:
6. Քո ճանաչած ո՞ր հերոսի հետ կարող ես համեմատել Չորոյին:
 7. Քննարկի՛ր Չորոյի վարմունքը: Քեզ համոզո՞ւմ է այն:
 8. Նկարագրի՛ր Ալենի արտաքինը աղջնակ ժամանակ և հասուն տարիքում: Ո՞րն է այդ նկարագրությունների նպատակը:
 9. Մեկ բառով բնութագրի՛ր
 - ա) աղջնակ Ալենին,
 - բ) հասուն Ալենին:
 10. Ինչպե՞ս է հեղինակը հուշը կապել իրականության հետ:
 11. Ո՞րն է պատմվածքի հիմնական ասելիքը:
 12. Պատմվածքում գտի՛ր հատվածներ, որտեղ լինեն բառերի, արտահայտությունների կրկնություններ: Կարո՞ղա՝ այդ հատվածները բարձրաձայն: Ի՞նչ են տալիս այդ կրկնությունները:
 13. Բարձրաձայն կարո՞ղա՝ բնության պատկերները: Ինչպե՞ս են նրանք կապվում պատուհի ընդհանուր ոճի հետ:
 14. Կարո՞ղա՝ պատմվածքի ամենագեղարվեստական հատվածը: Ցո՛ւյց տուր հատվածի գեղարվեստականությունը:
 15. Ցո՛ւյց տուր հուշ-բնություն-գինի-երգ-հուշ կապը:
 16. Ո՞ր հերոսի խոսքն է առանձնանում հեղինակի և մյուս հերոսների խոսքից: Ինչո՞ւ:
 17. Ո՞րն է ստեղծագործության տիրական արժանիքը՝ գո՞ւյնը, ծա՞յնը, շարժո՞ւնը, խորհո՞ւրդը, թե՞...